

Vergaderjaar 2000–2001

27 061

Meerjarennota emancipatiebeleid

Nr. 12

VERSLAG VAN EEN NOTAOVERLEG

Vastgesteld 7 februari 2001

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹ heeft op 5 februari 2001 overleg gevoerd met staatssecretaris Verstand van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over het **Meerjarenbeleidsplan Emancipatie (27 061, nr. 3)**.

Van het overleg brengt de commissie bijgaand stenografisch verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Terpstra

De griffier van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Nava

¹ Samenstelling:

Leden: Terpstra (VVD), voorzitter, Biesheuvel (CDA), Schimmel (D66), Noorman-den Uyl (PvdA), ondervoorzitter, Kamp (VVD), Essers (VVD), Van Dijke (RPF/GPV), Bakker (D66), Visser-van Doorn (CDA), De Wit (SP), Van der Knaap (CDA), Harrewijn (GroenLinks), Balkenende (CDA), Van Gent (GroenLinks), Smits (PvdA), Verburg (CDA), Bussemaker (PvdA), Spoelman (PvdA), Örgü (VVD), Van der Staaij (SGP), Santi (PvdA), Wilders (VVD), Srijder-Hazelhoff (VVD), Depla (PvdA), Bolhuis (PvdA).

Plv. leden: E. Meijer (VVD), Van Ardenne-van der Hoeven (CDA), Giskes (D66), Kortram (PvdA), Blok (VVD), Van Blerck-Woerdman (VVD), Van Middelkoop (RPF/GPV), Van Vliet (D66), Stroeken (CDA), Marijnissen (SP), Eisses-Timmerman (CDA), Vendrik (GroenLinks), Mosterd (CDA), Rosenmöller (GroenLinks), Schoenmakers (PvdA), Dankers (CDA), Wagenaar (PvdA), Middel (PvdA), Weekers (VVD), Van Walsem (D66), Oudkerk (PvdA), De Vries (VVD), Klein Molekamp (VVD), Van der Hoek (PvdA), Hamer (PvdA).

Stenografisch verslag van een notaoverleg van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Maandag 5 februari 2001

Aanvang 11.15 uur

Voorzitter: Terpstra

Aanwezig zijn 8 leden der Kamer, te weten:

Bussemaker, Van Gent, Schimmel, Van der Staaij, Terpstra, Visser-van Doorn, Weekers en De Wit,

en mevrouw Verstand, staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

De **voorzitter**: Wij hebben afgesproken dat dit overleg duurt tot uiterlijk 16.00 uur en wij hebben afgesproken dat er spreektijden zijn. De opgegeven spreektijden, die de leden bekend zijn, zijn voor de eerste en de tweede termijn samen. Mochten leden willen dat ik hen halverwege of aan het eind waarschuw opdat zij wat overhouden voor de tweede termijn, dan moeten zij dit even melden bij de griffier.

Aan de orde is de behandeling van:
- **het Meerjarenbeleidsplan Emancipatie (27061, nr. 3).**

Eerste termijn van de zijde van de commissie

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Mevrouw de voorzitter! Na veel vertraging en uitstel staat nu eindelijk het meerjarenbeleidsplan Emancipatie voor de periode 2001-2004 ter discussie. De CDA-fractie heeft met teleurstelling kennisgenomen van dit plan. Net als in de begrotingsbrief emancipatie van december een inventarisatie van lopende zaken en voornemens tot velerlei onderzoeken voorop. Mijn fractie vindt dat er op verschillende terreinen daadkrachtiger moet worden opgetreden. "Niet onderzoe-

ken, maar doen!" zou het motto moeten zijn.

De algemene inleiding van het meerjarenbeleidsplan begint op een optimistische toon. "Vrouwen zijn de afgelopen vijftien jaren in groten getale gaan werken", maar, zo vul ik aan, raken overbelast. "Mannen zijn meer tijd gaan besteden aan kinderen en huishouden", maar veel te weinig! "Vrouwen stromen beter door naar hogere functies", maar veel te langzaam! "Huiselijk geweld wordt als probleem erkend", maar adequate regelgeving blijft uit! We zijn de laatste vijftien jaar ontegenzeggelijk vooruit gegaan, maar er zijn zwaarwegende knelpunten ontstaan die om een spoedige oplossing vragen. De uitkomst van het schaduwrapport CEDAW, die vorige week verscheen, liegt er niet om. De krantenkop "Emancipatie is doorgesloten" deel ik niet, maar de gesignaleerde knelpunten onderschrijf ik zeer. Met dit rapport geeft de vrouwenbeweging het paarse kabinet een stevige draai om de oren. Het is duidelijk dat de achterban van de 23 NGO's, toch enkele duizenden burgers, een grotere waardering voor zorgtaken heeft dan het kabinet. Wie mijn inbreng van de laatste jaren heeft gehoord, zal het niet verbazen dat hun mening parallel loopt met de visie van mijn fractie. De leden van de CDA-fractie zijn groot voorstander van het verbeteren van de mogelijkheden om arbeid en zorgtaken te combineren. Voor ons dient het uitgangspunt de maatschappelijke erkenning van zorgarbeid te zijn. Verantwoordelijkheid en zorg voor elkaar dragen zijn immers essentieel voor een samenleving waarin mensen centraal staan. Dit betekent dat de zorg voor

elkaar evenzeer gewaardeerd dient te worden als betaalde arbeid, niet alleen in economische zin, maar vooral vanuit het belang van de samenleving. Kinderen hebben de zorg van hun ouders nodig, en ouders kunnen op hun beurt de zorg van hun kinderen nodig hebben. Ik kom daar straks op terug.

Ik volg in mijn betoog de nota; dat is makkelijk. Over het hoofdstuk Algemeen heb ik enkele specifieke opmerkingen. Inzake de EER wordt aangekondigd dat een strategische scan wordt ontwikkeld om op tijd het beleid bij te stellen. Ik hoor graag wanneer dit belangrijke instrument operationeel is?

De staatssecretaris kondigt een nieuw onderzoek naar beeldvorming aan. Volgens mij weten we al heel goed wat er mis is. Kijk eens naar de man-vrouwverhoudingen op beleidsniveau bij alle media. Kan de staatssecretaris niet met de bestaande gegevens tot beleidsdaden komen oftewel "Niet onderzoeken, maar doen"? Mijn fractie deelt de mening dat maatschappelijke organisaties, dus ook vrouwenorganisaties, een bijdrage kunnen leveren aan de gewenste cultuuromslag, maar daar moeten zij dan wel de capaciteit en kennis voor hebben, en dit kan alleen met goede ondersteuning.

Een internationale werkconferentie over beeldvorming is toe te juichen. Het is van belang, ook hierbij zoveel mogelijk burgers, organisaties en het bedrijfsleven te laten meedenken. De uitkomsten moeten op korte termijn worden omgezet in concrete doelen, voorzien van een direct tijdspad. Ik kom bij het hoofdstuk Arbeid, zorg en inkomen. Het overheidsbeleid is er de afgelopen decennia in de eerste plaats op gericht geweest om

de arbeidsparticipatie van vrouwen te vergroten, en in de tweede plaats op het meer mogelijk maken dat mannen meer zorgtaken op zich nemen. Door de toenemende krapte op de arbeidsmarkt kunnen wij vrouwen niet meer missen. Hierbij komt dat vanuit de emancipatiegedachte economische zelfstandigheid altijd werd toegejuicht. Ook is het door de wijzigingen in de sociale zekerheid steeds belangrijker voor vrouwen geworden om te (blijven) werken en rechten op te bouwen. Dit heeft weliswaar ertoe geleid dat de arbeidsparticipatie van vrouwen de laatste jaren sterk is gestegen, maar dit is niet gepaard gegaan met een herverdeling van arbeid en zorgtaken. Veelal resulteerde dit in een uitbesteden van de zorg en overbelasting van vrouwen, zoals ook het CEDAW-schaduwrapport constateert. Mijn fractie pleit ervoor die prioriteiten eens te wisselen. Allereerst moet het voor mannen meer mogelijk gemaakt worden om te zorgen. Dan kunnen de knelpunten die de samenleving ervaart en die ook nadrukkelijk bestaan, worden aangepakt!

De keuzevrijheid van mensen die binnen een samenlevingsverband duurzaam zorgdragen voor elkaar moet voorop staan. Daarbinnen bepalen mensen zelf hoe ze zorg, arbeid, vrijwilligerswerk en andere taken vormgeven. Het is aan de overheid om deze keuzevrijheid te waarborgen. Het opleggen van een bepaald scenario, zoals het combinatiescenario waarop het kabinetsbeleid zich richt, vinden wij niet gewenst. Dit is slechts één van de mogelijkheden in een bepaalde levensfase en kan geen uitgangspunt van beleid zijn.

Mijn fractie is teleurgesteld dat in de visie van het kabinet de erkenning van de maatschappelijke waarde van zorgarbeid en de keuzevrijheid nauwelijks een rol spelen. Een voorbeeld is het wetsvoorstel Arbeid en Zorg dat binnenkort behandeld wordt. Het kabinet stelt zich met deze wet vooral ten doel te bevorderen dat blijven werken aantrekkelijker wordt dan uitreden en verder wil men bevorderen dat naast werk ook tijd overblijft voor taken buiten de betaalde arbeid. Deze vooral economische invalshoek is wel een zeer beperkte visie op de nieuwe werknemer met zorgtaken. De volgorde in prioriteiten – betaalde arbeid, zorgtaken – kan gedurende

bepaalde tijd omgekeerd zijn. Tevens is er meer in het leven dan betaald werk! Zorgen voor bijvoorbeeld kinderen is goed voor de kinderen, voor jezelf en voor de kwaliteit van je werk. Het helpt om te onthaasten en relativeert de waan van de dag. Het tempo van zorgen ligt lager dan van de e-mail en de fax! Om dit zelf voor kinderen zorgen ook daadwerkelijk mogelijk te maken, is het van belang dat met name mannen meer bij het zorgen worden betrokken. Als CDA bepleiten wij dan ook een geboorteverlof voor mannen, een uitbreiding van het zorgverlof tot drie maanden, een verlengd ouderschapsverlof tot 4,5 maand fulltime, zodat het voor ouders mogelijk wordt om het eerste jaar zelf voor hun kind te zorgen. In het voorliggende wetsvoorstel had echt vooruitgang geboekt kunnen worden bijvoorbeeld bij het langer durend zorgverlof. Dat debat vindt binnenkort plaats en ik hoop dat het kabinet daaraan met voortschrijdend inzicht zal beginnen en dat het dan alsnog een stap naar de waardering en herverdeling van zorgtaken zijn.

De heer **Weekers** (VVD): Het is heel interessant dat mevrouw Visser stelt dat mannen nu ook eens de handen uit de mouwen moeten steken. Zij pleit voor allerlei extra verloven, ook voor mannen. Moeten dat allemaal betaalde verloven zijn en wie moet dan de rekening betalen?

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): In de notitie staat dat daarover nog nadere gegevens komen. Onderzocht moet worden of een betaald verlof voor mannen haalbaar is. In de noordelijke landen is die proef gedaan en nemen aanmerkelijk meer mannen zorgtaken op zich.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Als mevrouw Visser constateert dat het in de noordelijke landen werkt, waarom wil zij dan nog dat het onderzocht wordt? Waarom wil zij dan niet een deel betaald ouderschapsverlof reserveren voor mannen?

Mevrouw **Schimmel** (D66): De kritiek richt zich vooral op het feit dat er zoveel onderzoek plaatsvindt. Waarom stelt mevrouw Visser dan nu zelf onderzoek voor?

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Nee, ik stel geen onderzoek voor, maar in de nota staat dat er

onderzocht zal worden hoe dat betaalde zorgverlof tot stand zou kunnen komen.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Maar wat stelt u dan voor, mevrouw Visser?

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Wij zijn ervoor om te bekijken of dat zorgverlof voor mannen betaald kan worden. Daarover moet gesproken worden. Samen met werkgevers kunnen bijvoorbeeld budgetten daarvoor georganiseerd worden. Wij zijn voor betaald zorgverlof voor mannen want anders zal het niet lukken.

De grote toename van arbeidsongeschiktheid onder vrouwen tussen 25 en 34 jaar is zorgwekkend. Het lijkt aannemelijk te veronderstellen dat de druk voor deze vrouwen om zorg en arbeid te combineren groot is. Ook de suggestie van staatssecretaris Hoogervorst dat het denken in stereotype rolpatronen meespeelt lijkt aannemelijk. Uit onderzoeken blijkt dat bedrijfsartsen vaak bewust of onbewust denken dat er voor vrouwen wel belangrijker zaken zijn dan werk en ook door vrouwen zelf lijkt werk vaak minder als centrale levensvervulling te worden gezien. Volgens staatssecretaris Hoogervorst is er een duidelijk verschil in de manier waarop mannen en vrouwen zelf met ziekte en dreigende arbeidsongeschiktheid omgaan. Wij zijn benieuwd naar de resultaten van de onderzoeken die inmiddels in gang zijn gezet om de oorzaak van de hoge WAO-instroom van jonge vrouwen te achterhalen. Duidelijk is in ieder geval voor ons dat meer nadruk gelegd zal moeten worden op preventieve maatregelen, zoals wij ook hebben voorgesteld in ons WAO-plan "perspectief op herstel". Activiteiten ten behoeve van herstel en terugkeer van langdurig zieken dienen zo snel mogelijk plaats te vinden. De nadruk moet daarbij liggen op het herstelplan dat werkgever en werknemer in overleg met de Arbo-dienst opstellen en uitvoeren.

Het CDA is positief over de aanpak van de staatssecretaris op het punt van de herintreedsters. Vooral de uiteindelijke erkenning van opgedane ervaring buiten de arbeidsmarkt spreekt ons aan. Er zijn echter met name problemen voor oudere herintreedsters en wij vragen daar met klem extra aandacht voor.

Ondanks de krappe arbeidsmarkt worden zij vaak niet aangenomen en worden cursussen en opleidingen niet vergoed. Op dit punt is er sprake van ongelijkheid.

Ten aanzien van de kansarme allochtone vrouwen steunt mijn fractie het voornemen om een interdepartementale werkgroep terzake op te richten. Voorwaarde is wel dat de staatssecretaris een duidelijke regie voert en dat er eenduidig begrippenkader wordt gehanteerd, want anders fietst ieder minister waarschijnlijk toch weer een eigen route. Ook hier geldt: niet opnieuw onderzoeken, maar doen. Mijn fractie is niet ontevreden over de onlangs gepubliceerde cijfers over kinderopvang. Er blijkt een forse uitbreiding van de kinderopvangplaatsen te zijn. Toch zijn er nog problemen die om een oplossing vragen. De openingstijden van veel kinderopvangverblijven zijn nog steeds erg strikt en een meer flexibele openstelling voor ouders met onregelmatige arbeidstijden is noodzakelijk. Werkgevers worden geacht eenderde van de kosten van kinderopvang te betalen. Wij krijgen berichten dat dit niet overal gebeurt. In hoeverre worden deze kosten daadwerkelijk door de werkgever betaald?

De kwaliteit van de tussenschoolse opvang laat nog al eens te wensen over, met name in de buitengebieden. Men is afhankelijk van vrijwilligers en het aanbod is te gering. Meer faciliteiten en geld voor tussenschoolse opvang zijn noodzakelijk. De staatssecretaris heeft aangegeven dat nog in 2000 de financiële en bestuurlijke consequenties van kwaliteitsverbetering worden nagegaan. Wij zijn benieuwd naar de uitkomsten van dit onderzoek. Er zijn problemen met het zwangerschapsverlof voor agrarische vrouwen en vrouwen werkzaam in het MKB. Slechts 41% van deze vrouwen heeft daadwerkelijk een uitkering gekregen en die is in veel gevallen niet hoog genoeg om vervangende arbeid van te kunnen betalen. Groot knelpunt is dat de uitkering afhankelijk is van het inkomen dat in het bedrijf gegeneerd wordt. Vaak is de bedrijfswinst bij jonge agrariërs gering en het inkomen van de vrouw nihil. Hierover is een kamerbrede motie ingediend. Ik zal straks de staatssecretaris een kopie van deze motie overhandigen. Hoe staat het met de

uitvoering hiervan? Er is meer voorlichting nodig om agrarische vrouwen beter te informeren over de uitkering bij zwangerschap. Er is helaas nog steeds sprake van ongelijke behandeling tussen mannen en vrouwen. Gemiddeld krijgen vrouwen 7% tot 25% minder loon voor zelfde functie. Dit verschil dient snel opgeheven te worden, vindt ook het kabinet. Wanneer kunnen wij het beloofde definitieve standpunt terzake verwachten? Wij zien graag dat dit vergezeld gaat van een plan van aanpak.

Het is goed dat het initiatief ten aanzien van de dagindeling vrij snel op uitvoeringsniveau is gebracht. Cruciaal is de rol van de staatssecretaris om bij de betrokken ministeries de wil om de adviezen toe te passen, te vergroten. De gang van zaken bij de Vijfde nota is wat dat betreft van groot belang. Hoe houdt de staatssecretaris de vinger aan de pols en op welke wijze houdt zij de vaart er in?

Mijn fractie is blij met de ambitie die blijkt uit de streefcijfers ten aanzien van macht en besluitvorming. Wij herkennen de struikelblokken op de weg om die doelen te bereiken. Over het algemeen wordt echter veel aandacht gevraagd voor vrouwen in betere functies en met betere arbeidsomstandigheden, die toch wel voor zichzelf opkomen. Er is meer aandacht nodig voor vrouwen die in een minder goede positie verkeren. Hieronder bevinden zich veel allochtone vrouwen. Gezien de uitstroom van vrouwen uit de lokale politiek pleit ik er met nadruk voor dat wij de uitkomsten van het daarnaar aangekondigde onderzoek uiterlijk in september krijgen. Anders missen wij de boot voor de komende verkiezingen en wordt het mosterd na de maaltijd.

De voorbeeldfunctie van de overheid is van cruciaal belang. Slechts 7% van de ambtelijke top is vrouw. Daarom pleit ik ervoor, ook voor de ambtelijke top kwantitatieve doelen te stellen. Kan dat op korte termijn worden geregeld? Trouwens, die verkeerde benoeming op het ministerie van OCW ben ik nog niet vergeten, hoewel het een beetje pijnlijk is dat nu te zeggen.

De **voorzitter**: Dit betreft een van mijn voormalige medewerkers op het ministerie van VWS.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA):

Het glazen plafond blijkt erg hardnekkig te zijn. Hoe gaat de staatssecretaris het onderwijs en diversiteitsmanagement bevorderen? Wat is het tijdpad? Kan zij iets meer zeggen over de tijdelijke leerstoel? Waar komt deze en wanneer? Over de mensenrechten wordt op bladzijde 95 gesproken over een forum voor vrouwen in conflictsituaties. Wat is het doel daarvan? Wanneer kunnen wij dat verwachten? Ik hoor dat wij op dit terrein achterlopen, want de Veiligheidsraad heeft een belangrijke motie daarover aangenomen. Wij lopen enigszins achter de feiten aan, zo heb ik begrepen.

Mevrouw de voorzitter! Huiselijk en seksueel geweld blijven een heikel punt. Het wordt als probleem erkend, maar wetgeving is er nog steeds onvoldoende. De CDA-fractie vindt dat daders van huiselijk en seksueel geweld hogere straffen moeten krijgen. Verder zijn wij voorstander van het zogenaamde Oostenrijkse model waarin de geweldpleger het huis moet verlaten. De minister van Justitie heeft bij de begrotingsbehandeling gezegd dat de straf bij mishandeling verhoogd moet worden van twee naar drie jaar. Mijn fractie wilde die verhogen naar vier jaar, omdat dan voorlopige hechtenis kan worden toegepast. Veel maatschappelijke organisaties zijn ook pleitbezorger van vier jaar. Hoe denkt de staatssecretaris daarover? Hoe houdt zij dit belangrijke onderwerp op de agenda van Justitie? Helaas is er geen consistent beleid. Er zijn prima lokale projecten die zo door het ministerie zouden kunnen worden overgenomen, maar dat gebeurt niet. Er zijn uitstekende plannen van politiediensten. Het is hard nodig dat er meer tempo komt. De minister van Justitie heeft gezegd dat hij het Oostenrijkse model nog eens nadrukkelijk zal onderzoeken en ons de uitslag zal meedelen, maar dat is al weer enkele maanden geleden.

Ik rond af. De overheid draagt internationaal uit dat maatschappelijke organisaties, zoals vrouwenorganisaties, onmisbaar zijn voor de ontwikkeling van het beleid en draagvlak ervoor. Ook in het voorliggende plan worden de vrouwenorganisaties meerdere malen als actoren aangemerkt, maar zij worden onvoldoende ingezet in het emancipatieproces. Zij kunnen dat ook alleen, wanneer er duidelijk-

heid is over de functie en taakverdeling tussen de verschillende onderdelen van de ondersteuningsstructuur en er voldoende budget is. De knelpunten, zoals weergegeven in de tussenrapportage van 31 januari van de vrouwenorganisaties herken ik. Ik kijk met grote interesse uit naar de hierop volgende werkconferentie. Met de uitslag daarvan, gecombineerd met de evaluatie van DCE en het standpunt van het kabinet kunnen wij dan dit voorjaar eindelijk een besluit nemen over de ondersteuningsstructuur. Voor mijn fractie is daarbij het uitgangspunt dat vrouwenorganisaties met vrijwillig kader en een achterban de vertegenwoordigers van de burgers zijn en daarom centraal dienen te staan. De CDA-fractie is ongeduldig en ontevreden. Zij is ongeduldig over het te trage tempo van onderzoek naar uitvoering. Zij is ontevreden over de te grote nadruk op betaalde arbeid en de zorgtaken als afgeleide daarvan. Wij roepen de staatssecretaris op, haar beleid bij te stellen onder andere door het meer te richten op het stimuleren van mannen tot zorgtaken en wij vragen haar de verschillende levensfasen als steviger richtsnoer te hanteren. Dat zou kunnen leiden tot keuzevrijheid, tot ruimte om te leven naast ruimte om te werken. Daarom vraagt de moderne samenleving anno 2001.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter! Ik beluister in de bijdrage van mevrouw Visser heel veel kritiek op het beleid en veel ongeduld. Dat laatste deel ik overigens met haar. Ik vraag mij echter af of wij van de CDA-fractie doortastendheid verwachten bij concrete maatregelen? Zij heeft het bijvoorbeeld over herintreders. Toen een motie werd ingediend waarin werd gevraagd om een concreet plan van aanpak, heeft haar fractie niet voor deze motie gestemd. Toen in de Kamer gesproken werd over ongelijke beloning riep het CDA dat dit vooral een verantwoordelijkheid was van de sociale partners. Is mevrouw Visser bereid, concrete initiatieven te ondersteunen op deze en alle andere terreinen die zij noemde?

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Ik heb al gezegd dat wij stevige voorstellen hebben voor het wetsvoorstel zorg en arbeid dat straks aan de orde komt. Ten aanzien van de ongelijke beloning hebben wij

inderdaad gezegd dat dit een punt voor de sociale partners is. Dat is één van onze principes en daar houden wij dan ook aan vast. Dat neemt niet weg dat wij bij concrete voorstellen steeds nadrukkelijk een afweging maken en proberen daar een stevige bijdrage aan te leveren.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Ik hoor veel kritiek op de aard van de instrumenten die in het meerjarenbeleidsplan worden ingezet, maar ik hoor weinig over instrumenten die mevrouw Visser zou willen hanteren. Wat zijn nu precies de harde maatregelen die zij voorstelt, waardoor het emancipatiebeleid op langere termijn meer body krijgt? Verder herinner ik eraan dat zij een keer heeft gestemd tegen een motie die seksneutrale sterftetabellen in het pensioenstelsel voorstelde, hetgeen zeer belangrijk is om vrouwen in ieder geval in pensioenstelsels gelijk te behandelen.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Ik ben ontevreden over het feit dat zo vaak onderzoek wordt aangekondigd. Het interdepartementaal beleidsonderzoek vind ik helemaal geen slecht instrument, mits dat niet eerst weer op een onderzoek moet wachten. De lijn van mijn betoog is: er ligt al zoveel onderzoek, laten wij nu eens tot daden komen. Ook de schaduwrapportage liegt er niet om. De knelpunten die daarin worden aangegeven, breng ik ook steeds naar voren. Kortom: niet zoveel onderzoek, maar zaken aanpakken en minder aandacht voor de arbeidsparticipatie van vrouwen en meer aandacht voor het delen van zorgtaken, opdat mensen een keuze kunnen maken.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter! De oorspronkelijke nota die wij vorig jaar kregen, had in mijn ogen een hoog "Yes minister"-gehalte. In die serie adviseert de ambtenaar Sir Humphrey Appleby zijn naïeve minister Hacker, met zinnen die zó uit de emancipatienota gepikt zouden kunnen zijn. Het gaat om zinnen als "waar nu nog knelpunten zijn, wordt een impuls gegeven voor nieuwe beleidsontwikkeling en meer samenhang in beleid" en "voorzover er in de ontwikkeling specifieke knelpunten zijn, krijgen die bijzondere aandacht". Maar zulke zinnen zeggen toch niks, sputtert minister Hacker

tegen zijn ambtenaar. Yes minister, verzucht Humphrey dan vermoed en superieur, maar precies daarom zijn ze zo geschikt.

Op deze manier beschreef Eveline Tonkens de inhoud van de oorspronkelijke nota. Een rake typering, wat mij betreft. Zorgelijk vind ik dat haar typering ook nog voor een groot deel opgaat voor het meerjarenbeleidsplan. Weliswaar is dit plan concreter dan de nota van vorig jaar, maar op veel punten is het plan mij te vaag en komen er nog allerlei zinsneden in voor in de trant van "er komt onderzoek" en "er wordt nog eens naar gekeken", zonder dat concreet duidelijk wordt gemaakt wat er gaat gebeuren. De verantwoording van de thema's vind ik nog steeds niet zo duidelijk. Veel van de thema's in de nota spreken mij aan, maar zeer veel thema's ontbreken nog. Erger vind ik dat het emancipatiebeleid zeer versmald wordt, door het te richten op een specifieke groep vrouwen. Zo is er veel aandacht voor de verdeling van arbeid en zorg bij drukbezette, meestal hoogopgeleide tweeverdieners, en veel aandacht voor vrouwen in de top. Daar is op zich niets mis mee, maar opvallend is wel dat de voornemens voor laagopgeleide en voor allochtone vrouwen veel magerder zijn. Daar wordt onderzoek op onderzoek gestapeld en is op z'n best sprake van experimenten. Ik vind dat onverteerbaar. Emancipatiebeleid is er niet voor de happy few, maar voor alle vrouwen. Sterker nog: het is er niet alleen voor vrouwen, maar ook voor mannen, maar ook elke aandacht voor mannen ontbreekt in de nota.

Zo zijn de voornemens om meer vrouwen in hoge posities te krijgen, ambitieus. Binnen vier jaar moet het aandeel van vrouwen in hoge functies in het openbaar bestuur, de rijksoverheid en het bedrijfsleven minstens verdubbelen. Er moeten meer vrouwelijke topambtenaren komen en meer vrouwen in de top van het bedrijfsleven. Concrete streefcijfers worden genoemd. Binnen de overheid is alle aandacht gericht op de schalen 13 en hoger, maar waar blijft de aandacht voor vrouwen in de lage inkomensschalen? De maatregelen daar beperken zich (dat is weer zo'n typische "Yes minister"-zin) tot het uitvoeren van een haalbaarheidsonderzoek, om na te gaan of werkgevers mee willen werken aan

experimenten om de kwaliteit van de arbeid in de onderste functieniveaus te verbeteren. Dat is mij veel te voorzichtig en te vaag. Als eigen werkgever zou de overheid een extra stimulerend beleid moeten uitzetten. De overheid moet voor vrouwen een aantrekkelijke werkgever zijn. Dat vraagt om goede regelingen voor arbeid en zorg, maar ook om doorstrommogelijkheden en carrièreperspectieven. Dat is niet een kwestie die zich beperkt tot de departementen. Ook in het kader van de arbeidsmarktproblematiek in de collectieve sector zou de overheid als werkgever actiever moeten optreden. In dat kader verdienen naar het idee van mijn fractie sectorspecifieke problemen veel meer aandacht. Ik denk aan het probleem van seksuele intimidatie bij de politie. Nog steeds 48% van de politievrouwen heeft de afgelopen twee jaar last gehad van seksuele intimidatie. Dat laten wij gewoon allemaal passeren! Ik refereer ook aan het hoge ziekteverzuim van vrouwen in de zorg, de ongelijke beloning van en het ontbreken van zwangerschapsverlof voor vrouwen die werkzaam zijn in het onderwijs. De te verwachten notitie over knelpunten op de arbeidsmarkt van de collectieve sector biedt een uitgelezen kans om hiervan werk te maken. De commissie-Van Rijn komt binnenkort met haar rapport en als deze commissie er zelf al niet mee komt, zou de regering meer aandacht moeten besteden aan de positie van vrouwen in alle sectoren van de collectieve arbeidsmarkt. Voorzitter! Ik vind ook de aandacht voor allochtone vrouwen minimaal. Opvallend is dat Surinaamse, Turkse en Marokkaanse meisjes het hebben van een goede baan belangrijker vinden dan Nederlandse meisjes. Ook opvallend is dat Surinaamse, Turkse en Marokkaanse jongens vaker dan Nederlandse jongens vinden dat er typische mannen- en vrouwentaken zijn. Dat kan fricties opleveren voor de toekomst en daarop dient nu beleid te worden ontwikkeld, met name gericht op allochtone mannen en hun opvattingen over de verdeling van arbeid en zorg. De regering dient te erkennen dat migrantenvrouwen evenals veel lager opgeleide vrouwen kampen met een laag onderwijsniveau, ongeletterdheid en factoren die te maken hebben met het land van herkomst. De SER stelt dat het

noodzakelijk is te onderkennen dat veel van in het emancipatiebeleid gestelde doelen veraf staan van sommige in Nederland vertegenwoordigde culturen. Specifieke aandacht dient daarom uit te gaan naar de eerste generatie. Ook is het nuttig meer aandacht te besteden aan het glazen plafond voor migrantenvrouwen. Dat geldt voor zowel de hoger als de lager opgeleide migrantenvrouwen. Zij hebben weinig aan het huidige beleid als hun problemen beginnen bij toegang tot de arbeidsmarkt of lager op de maatschappelijke ladder, bijvoorbeeld in de middenregionen. Kweekvijverprojecten als die van BZK werken en een dergelijke formule zou ook elders, bijvoorbeeld in het bedrijfsleven, kunnen worden gehanteerd. Ik denk ook aan een initiatief als Emplooi waarbij ondernemers asielzoekers begeleiden bij het vinden van een baan. Waarom is zoiets bij het emancipatiebeleid niet eens ingezet? Alles waar het kabinet mee komt, is het instellen van een commissie die eind 2001 gaat adviseren over de maatschappelijke en arbeidsparticipatie van allochtone vrouwen. Ik ben het eens met mevrouw Visser dat er veel te voorzichtig wordt geopereerd. Er worden maar steeds weer commissies ingesteld en onderzoek wordt op onderzoek gestapeld. Waarom niet bestaande onderzoeksresultaten vertalen in een concreet plan? Waarom op dit terrein niet eens met streefcijfers werken? Waarom niet op korte termijn deskundigenseminars organiseren over de uitwerking van beleidsvoornemens? Waarom niet eens proberen om op dit terrein nieuwe maatschappelijke coalities aan te gaan, bijvoorbeeld met migrantenorganisaties of met werkgevers? Voorzitter! Dat het emancipatiebeleid een visie mist, blijkt ook uit de gevolgde procedure rond deze nota. Een nota zonder voornemens uitbrengen en vervolgens zeggen dat je dat doet om het veld een kans te geven mee te denken en draagvlak te creëren, is wel erg doorzichtig te koop lopen met gebrek aan visie. En dat bleek ook uit de reacties van het veld. Vrouwenorganisaties voelden zich buitengesloten; adviesorganen waren stuurloos en moesten zelf lijnen uitzetten, hetgeen ze overigens niet slecht gedaan hebben. De adviezen – met name die van de SER, de Commissie gelijke behande-

ling, de VROM-raad en de Raad voor maatschappelijke ontwikkeling – vond ik kwalitatief heel goed. Er zitten veel meer adviezen in dan in het uiteindelijke beleidsplan zijn verwerkt. Wat gaat de staatssecretaris met al die andere punten uit de adviezen doen? Het zou toch zonde zijn als ze nu weer allemaal van tafel zouden verdwijnen. Wij missen ook een evaluatie van het resultaat van het beleid tot nu toe, ik heb dat al eerder gezegd. Op geen enkele wijze wordt zichtbaar wat emancipatiebeleid tot nu toe heeft opgeleverd en zal opleveren. Wat in 1996 nog als beleid werd geformuleerd, namelijk het inzichtelijk en toetsbaar maken van resultaten, lijkt nu alweer losgelaten te zijn en dat vind ik geen goede zaak. Ik denk wel eens dat het interessant zou zijn als wij de Algemene Rekenkamer zouden vragen een onderzoek te doen naar de resultaten van het emancipatiebeleid. Alle rapporten van de Rekenkamer over het wegwerken van achterstanden in het onderwijs krijgen veel aandacht, maar ik denk dat een Rekenkamer-rapport over het emancipatiebeleid nog veel kritischer zal zijn, alleen al omdat de gegevens ontbreken op basis waarvan wij conclusies kunnen trekken.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Voorzitter! Dat is op zich wel een interessante suggestie, maar stel nu dat de Rekenkamer met een heftig rapport over het emancipatiebeleid komt, is mevrouw Bussemaker dan ook bereid om verdere stappen te zetten? Bijvoorbeeld rondom het ESF hebben wij ook een aantal rapporten van de Rekenkamer gekregen, maar toen zat zij nogal voorzichtig te manoeuvreren. Dus wel gelijke monniken gelijke kappen!

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik zou het een goede zaak vinden als er zo'n rapport van de Algemene Rekenkamer zou komen, maar ik denk dat dit bij het emancipatiebeleid niet zoveel zoden aan de dijk zet, omdat ik zo ongeveer wel kan voorspellen wat er uitkomt. Ik wil de staatssecretaris aanmoedigen om zelf die concrete doelen te stellen. Ik wil het overigens best met mevrouw Van Gent over het ESF hebben, maar ik heb altijd gezegd dat ik van mening ben dat op grond van de rapporten van de Algemene Rekenkamer een onafhankelijk

onderzoek zou moeten worden ingesteld. Om eens na te gaan wat het emancipatiebeleid de afgelopen 20 jaar heeft opgeleverd zou ook dat geen slecht idee zijn. Dan zouden wij kunnen nagaan welke middelen helpen en waar wellicht hardere middelen nodig zijn dan al die softe middelen als meer voorlichting en meer onderzoek.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Vindt u dan ook dat in dat Rekenkamerrapport nadrukkelijk aandacht moet worden besteed aan de jaren waarin de PvdA deel uitmaakte van een kabinet, dus ook een politieke analyse van het verloop van de mainstreaming? Daar ben ik namelijk wel erg nieuwsgierig naar en ik hoop u ook!

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Als je een goed onderzoek wilt, moet je dat niet bij voorbaat beperken tot de een of de andere partij of het een of het andere onderdeel. De Rekenkamer zou dan moeten worden gevraagd een onderzoek te doen naar de effecten van het emancipatiebeleid over een hele periode, wat mij betreft vanaf 1975. Voorzitter! In de nota ontbreekt ook aandacht voor het interdepartementale beleid. Wat heeft mainstreaming tot nu toe opgeleverd? Ik heb niet de indruk dat mijn motie van twee jaar geleden over het verbeteren van mainstreaming veel heeft opgeleverd. Hoe worden de resultaten van departementen gevolgd? Hoe wordt de coördinatie verbeterd opdat beleidsdoelen doordringen tot de top? De TECENA heeft daar goede aanbevelingen voor gedaan, onder andere door de positie van de interdepartementale coördinatiegroep emancipatie te versterken. Maar wat doet de staatssecretaris nu met de concrete suggesties van de TECENA? Er wordt een interdepartementale werkgroep ingesteld om samenhangende beleidsvoorstellen te doen. Naar mijn idee zitten er al een heleboel samenhangende beleidsvoorstellen in de uitgebreide rapporten van de TECENA en waarom zouden wij daar nu niet gewoon mee aan de slag gaan? Hier zou eigenlijk ook het stukje ondersteuningsstructuur van vrouwenorganisaties bij passen die klagen over gebrek aan middelen. Ik vind het jammer dat ik niets meer heb gehoord over de tussenrapportage van de werkconferentie

en ik hoop dat wij daar bij een andere gelegenheid, maar wellicht nu al van de staatssecretaris, meer over horen.

Wel heb ik een kritische en zeer goede schaduwrapportage voor de VN gekregen. Ik bespeur daarin de kritiek die ook wel door de Kamer wordt geuit, zoals net nog door mevrouw Visser. Ik heb de staatssecretaris horen zeggen dat zij nogal verbaasd was over dat rapport en ik daag haar graag uit tot een meer politiek antwoord op die CEDAW-schaduwrapportage.

Voorzitter! Ik kan kort zijn over het punt arbeid en zorg, omdat wij binnenkort een debat zullen voeren over het wetsvoorstel inzake arbeid en zorg. Het zal echter bekend zijn dat de PvdA-fractie vindt dat de mogelijkheden voor betaald verlof moeten worden uitgebreid om mannen te stimuleren.

Een interessant punt in de nota is de socialezorginfrastructuur. Het is een goede zaak dat het kabinet nu eens geen plannen maakt voor harde infrastructuur, wegen, maar voor de zorg en dan in het bijzonder voor de mantelzorg. Het SER-advies biedt interessante aanknopingspunten, omdat in dit advies emancipatiebeleid wordt gezien vanuit de perspectieven arbeid, inkomen, tijd en diensten. De Raad voor maatschappelijke ontwikkeling wijst terecht op de noodzaak van samenhang tussen professionele en informele zorg. Ik ga ervan uit dat in het kabinetstandpunt over het betaald langdurig zorgverlof ingegaan zal worden op deze adviezen. De onderzoeken van het SCP en het CPB zouden eind december worden afgerond. Ik verzoek de staatssecretaris deze onderzoeken naar de Kamer te sturen, zodat ook de Kamer kennis van deze rapporten kan nemen. De Vrouwenalliantie suggereert, de middelen die vrijkomen door het afschaffen van de kostwinnersbepalingen en de baten die voortkomen uit de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen zichtbaar te maken in de Miljoenennota. Ik ondersteun dit voorstel van harte.

In december heb ik al gezegd dat ik het van buitengewoon groot belang vind dat de experimenten die op het terrein van de dagindeling worden gehouden, in een tussenevaluatie zo worden geformuleerd dat de Kamer daar lessen uit kan trekken voor de

toekomst, ook met het oog op een nieuw regeerakkoord. Verder zal moeten worden onderzocht welke van deze incidentele experimenten rijp zijn om in beleid te worden omgezet. Ik hoop wel dat het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid nu al bereid is, eventueel in samenwerking met de ministeries van Economische Zaken en Verkeer en Waterstaat, een actieplan voor telewerken op te stellen. Naar telewerken is inmiddels het nodige onderzoek gedaan, maar ik heb het idee dat dit onderwerp nu een beetje blijft hangen. Telewerken moet echter niet alleen vanuit het perspectief van de filebestrijding worden gezien, maar ook vanuit de combinatie privé en werk.

Voorzitter! Als er toch zoveel streefcijfers voor macht en besluitvorming zijn, waarom ontbreken er dan streefcijfers voor de universiteiten? Hoelang moeten wij met andere woorden nog treuren over het feit dat Nederland minder vrouwelijke hoogleraren heeft dan Botswana? Hoe denkt men verder een en ander te bereiken? Hoe wil men contact leggen met het bedrijfsleven? Er worden nu streefcijfers genoemd, maar de middelen worden niet uitgewerkt. Wellicht moet er weer eens worden gediscussieerd over "contract compliance"? Ik denk verder dat het interessant is om te onderzoeken of het niet mogelijk is om een emancipatie-effectrapportage voor het kiesstelsel op te stellen. Dat dient dan wel te gebeuren voordat een beslissing wordt genomen over de grote lijnen van het kiesstelsel, dus bij het begin van de beleidsprocedure.

De regering is erg optimistisch is over hetgeen is bereikt bij het belangrijke thema van de mensenrechten. De formele rechten zijn voor een groot deel gerealiseerd, maar desalniettemin is er nog steeds veel te doen. Zo zal moeten worden gewerkt aan de bestrijding van de indirecte discriminatie, zoals blijkt uit de schaduwrapportage voor het VN-vrouwenverdrag. Is ondertussen het advies van de Adviesraad internationale vraagstukken ontvangen? Ik heb dat advies node gemist. Het moet mij zelfs van het hart dat het eigenlijk heel erg treurig is dat de Adviesraad internationale vraagstukken niet bijtijds heeft gereageerd. Daarmee laat deze commissie de kans liggen om

“gender” sterker in het internationale beleid vorm te geven.

Het is een goede zaak dat in de volgende rapportage voor het VN-vrouwenverdrag het beleid voor mensenrechten, vreemdelingen en nieuwkomers centraal staat. Mijn fractie kijkt met belangstelling uit naar deze rapportage, want op deze terreinen valt nog veel te verbeteren, zoals blijkt uit de schriftelijke vragen en het overleg dat met de vaste commissie voor Justitie is gevoerd. Ik verwacht overigens wel dat in deze rapportage zal worden ingegaan op de kritiek die is geformuleerd in de schaduw-rapportage. Wanneer zal Nederland trouwens het aanvullende protocol bij het VN-vrouwenverdrag ratificeren? Veel West-Europese landen hebben dat inmiddels gedaan, maar Nederland nog niet en daarom moet er spoed achter deze ratificatie worden gezet.

In december is gesproken over het informatiepunt voor het VN-vrouwenverdrag. In dat debat is een motie ingediend en aangenomen. Ik ga ervan uit dat de staatssecretaris deze motie zal uitvoeren en dat er structureel een bedrag van f 500.000 wordt vrijgemaakt voor dit verdrag. Kan de staatssecretaris bevestigen dat de regering hiertoe bereid is?

Genitale vermindering is een belangrijk punt. Eerder is al gesignaleerd dat de aanpak en het beleid hier erg verbrokkeld zijn en dat veel organisaties van het ene naar het andere ministerie worden doorgestuurd. Er komt nu een interdepartementaal actieprogramma en daar kijken wij naar uit. Wij hopen dat daarin preventie centraal dient te staan, want daar moet de discussie vooral beginnen.

Tot slot vraag ik de staatssecretaris wat zij gaat doen met de aanbevelingen van de commissie gelijke behandeling om de kostwinnersbepalingen tegen het licht te houden en een betere aanpak van beloningsonderzoeken toe te laten. Dit is namelijk een belangrijk onderdeel van het advies van de commissie gelijke behandeling. Wanneer komt het definitieve plan van aanpak inzake de bestrijding van ongelijke beloning, nu de sociale partners tot een gezamenlijk advies zijn gekomen? Wat is de stand van zaken bij de aanpak van huiselijk geweld en de interdepartementale stuurgroep op hoog ambtelijk niveau?

Ik heb veel kritiek, die met name gericht is op het gebrek aan concrete actie. Vroeger werd in de vrouwenbeweging wel eens gekscherend gezegd: “Niet zeuren, maar poetsen”! Eigenlijk wil ik dat motto de staatssecretaris nu ook meegeven.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik vind dit wel een leuke afsluiter, want dat motto is op veel terreinen van toepassing. Maar welke concrete voorstellen zou mevrouw Bussemaker vandaag dan graag geregeld zien? Wat stelt zij voor? Bij het emancipatiebeleid moeten wij immers altijd coalities sluiten, dus ik wil mij daar graag geestelijk op voorbereiden.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Maar daar heeft u nog vijf uur voor! Het lijkt mij dat dit genoeg tijd is om u daarop voor te bereiden. Ik ga ervan uit dat u goed geluisterd heeft en dan heeft u gesignaleerd dat ik met name twee hoofdpunten in de aanpak onvoldoende vind. Ik doel op de aandacht die wordt besteed aan allochtone vrouwen en aan laag opgeleide vrouwen. Ook vind ik het voorstel van het kabinet inzake zijn eigen rol als werkgever onvoldoende. Verder heb ik nog wat vragen over de organisatie van het emancipatiebeleid. Dat zijn de hoofdpunten en verder heb ik een heleboel punten genoemd, waaruit u kunt afleiden dat er wat mij betreft over zeer veel punten mogelijke coalities te sluiten zijn. Laten wij eerst even afwachten wat u te zeggen heeft.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Misschien is dit te uitdagend geformuleerd voor mevrouw Bussemaker, maar het lijkt mij toch verstandig om in eerste termijn wel een aantal concrete voorstellen aan te geven, ook aan de staatssecretaris. Wat wil de PvdA-fractie nu concreet geregeld zien? Waarvoor geldt nu het motto “Niet zeuren, maar poetsen”? Dan kan staatssecretaris Verstand hier rekening mee houden en dan kunnen wij er alvast over nadenken of wij die voorstellen ook wat vinden. Wij hebben wel vijf uur de tijd, maar wij moeten nu al een beetje zaken met elkaar doen.

De **voorzitter**: Ik wijs mevrouw Van Gent erop dat wij nog vier uur de tijd hebben. Mevrouw Bussemaker hoeft

niet meer op deze interruptie te reageren, lijkt mij.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik was niet van plan om voor mevrouw Verstand te reageren. Laat haar maar reageren op de punten die ik, volgens mij, zeer duidelijk en nadrukkelijk heb geformuleerd.

De heer **Weekers** (VVD): In het kader van coalitievorming ben ik benieuwd of mevrouw Bussemaker behoort tot de mensen in de PvdA-fractie, die graag met GroenLinks willen regeren. In zo'n regering kan men een hele kabinetsperiode aan coalitievorming werken.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik vrees dat die coalitievorming nog heel veel tijd gaat kosten!

Mevrouw **Schimmel** (D66): Voorzitter! Vijftien jaar geleden was ik coördinator positieve actie van een groot bedrijf in Nederland met honderdduizend medewerkers. Ik hield mij toen met ongeveer dezelfde thema's bezig als waarmee wij nu nog bezig zijn. Toen bestond er een tijdelijke subsidieregeling voor emancipatiewerksters; nu zijn er weer tijdelijke subsidieregelingen voor experimenten met de dagindeling. Mijn functie was ongeveer dezelfde als die van de staatssecretaris op dit moment, namelijk aanjagen en tegelijkertijd ervoor zorgen dat emancipatiebeleid een normaal onderdeel wordt van het beleid. Dat is de taak waarvoor wij nu staan: hoe zorg je ervoor dat emancipatie doordringt tot de diepere lagen van verschillen in instituties en organisaties in de samenleving? Daarvoor is het nodig dat er serieus werk wordt gemaakt van mainstreaming. In het meerjarenbeleidsplan wordt daarover in operationele termen gezwegen. Er is natuurlijk een afspraak gemaakt dat daarover nog een standpunt komt, maar ik vind het belangrijk dat dit dan ook snel komt. Onder andere de rapportages van Tecena, maar ook de verkenningen ten behoeve van de eerdere meerjarennota, laten zien dat het emancipatieproces in een cruciale fase zit. Of wij blijven steken, en dat stagneert het proces, of wij graven een laag dieper en maken serieus werk van mainstreaming waardoor wij ook doordringen tot de genderspecten van al het reguliere beleid. De rapportages van Tecena laten zien

dat bij veel departementen een soort momentum bestaat om nu echt een stap verder te zetten. Zo was er bij de secretarissen-generaal grosso modo een positief onthaal voor de suggestie, een visitatiesysteem te ontwikkelen. Verder bestaat er grote behoefte aan hulp en informatie bij de vertaling van de mainstreaming-principes naar de specifieke departementale terreinen. De staatssecretaris zou daarbij kunnen aansluiten door elke departement een traject aan te bieden om de verbinding te leggen tussen hoofdpunten die van belang zijn voor het mainstreamingproces en het werkterrein van elk van die departementen. Dat is ontzettend belangrijk. Als coördinator positieve actie van 15 jaar geleden vraag ik mij af waarom je een bedrijf niet zover krijgt, dat het knopje omgezet wordt. Het moet een normaal onderdeel van het werken worden. De hoofddoelstelling van het beleid is nog steeds hetzelfde als in 1985. Ik vind het interessant om na te gaan wat de bijdrage van het emancipatiebeleid aan het verwerklijken van die doelstelling is geweest. Wellicht valt er iets te leren van de effecten van de ingezette instrumenten. In ieder geval wil ik een wet die in het begin van de jaren negentig is gemaakt van harte zien verdwijnen en dat is de verhaalsplicht van gemeenten op bijstand van de ex-echtgenoot. Ik vind dat iets vreselijks. Mensen die van elkaar gescheiden zijn houd je financieel-economisch voor elkaar verantwoordelijk. Hoe kun je een dergelijke wet maken terwijl je toch de andere kant op wilt? Het kabinet wil een strategische alliantie aangaan met de sociale partners. Wat betekent dit in de praktijk? Betekent het dat emancipatie altijd op de agenda van het voor- en najaarsoverleg staat? Wordt bij ieder onderwerp stilgestaan bij de genderaspecten? Er is nu een commissie-Donner ingesteld die binnenkort gaan adviseren over de WAO. Is er bij de installatie van die commissie als uitdrukkelijke opdracht meegegeven dat de genderaspecten meegenomen moeten worden? Gaat die commissie bij de aanbevelingen ook na wat de effecten van de aanbevelingen zullen zijn voor vrouwen? Wordt aan sociale partners gevraagd deskundigheid in eigen huis te organiseren? Uit de tussenrapportage Werkconferentie emancipatiestructuur lees ik dat daar

wordt gepleit voor een geïnstitutionaliseerd overleg tussen DCE, sociale partners, vrouwenorganisaties en expertisecentra. Ik vind dat een leuke invulling van een strategische alliantie.

Ik kom te spreken over de hoofdstukken. Allereerst arbeidszorg en inkomen. Ik ben blij dat er doelen zijn gesteld. Volgens mij is het moeilijkst te bereiken, ervoor te zorgen dat het aandeel mannen in de zorg minstens 40% wordt. Het lijkt mij met de voorgestelde maatregelen die ook in de Wet arbeid en zorg terugkomen niet goed mogelijk. Hoewel wij blij zijn met het wettelijk recht op deeltijd, de tien dagen betaald zorgverlof, het fiscaal voordelig verlofsparen en de fiscale ondersteuning van een in de CAO afgesproken ouderschapsverlof, zien wij met die maatregelen de doelstellingen van 40% aandeel van mannen in de zorg nog niet verwezenlijkt. Wij denken meer aan een betaald ouderschapsverlof zonder dat er een CAO aan te pas moet komen en aan een betaald langer duren verlof. Ook de tussenschoolse opvang moet nu eindelijk eens goed worden geregeld. Graag een reactie van de staatssecretaris. Hoe denkt zij dat aandeel van 40% van mannen in de zorg te bereiken zonder nadere maatregelen?

Ik ga ervan uit dat het beleidsvoornemen dat er een kabinetsstandpunt komt over een levensloopbestendig sociaal stelsel door het aannemen van mijn motie bij de behandeling van de begroting Sociale Zaken en Werkgelegenheid uitgebreid wordt tot andere beleidsterreinen zoals wonen en leren. Ik ga ervan uit dat binnen DCE al wordt gedacht over een voorstel. Ik vind dat die gedachteontwikkeling niet alleen binnen de boezem van de overheid moet gebeuren maar ook in samenspraak met de samenleving. In de jaren negentig hebben wij de projectgroepen gehad die onder andere het combinatiescenario hebben ontwikkeld.

Ik zou graag meer van dergelijke projectgroepen zien. Ik ben nu niet verder gekomen dan een projectgroep die zich zou moeten buigen over de vraag wat zo'n levensloopbenadering en zo'n sociaal contract betekenen. Omdat de projectgroep voor het combinatiescenario in de jaren negentig zoveel invloed heeft gehad, kan ik mij voorstellen dat wij

hetzelfde doen voor nieuwe onderwerpen als levensloop en sociaal contract. Onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau en de Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek laat zien, dat het aantal anderhalfverdieners toeneemt, maar dat mensen die graag als tweemaal driekwartverdiener door het leven zouden gaan die voorkeur niet kunnen realiseren. Het lijkt mij goed om te volgen wat er gebeurt met de maatregelen die er nu komen. In hoeverre ontwikkelt Nederland zich nu echt richting combinatiemodel of uitbestedingsmodel? Of blijven wij steken in het anderhalfverdienersmodel? Ik heb zelf de minste voorkeur voor het uitbestedingsmodel, want dat is eigenlijk alleen interessant voor mensen die heel veel kunnen betalen voor de diensten die zij zelf niet meer kunnen verrichten. Wat macht en besluitvorming betreft, vind ik de doelstelling van het kabinet, een evenredige deelname van vrouwen in alle politieke functies en in leidinggevende en besluitvormende posities in de private en publieke sector te bewerkstelligen, goed. Mevrouw Bussemaker heeft echter ook al gezegd dat het beleid vooral gericht blijkt te zijn op de hoge functies. Volgens mij is het belangrijk dat ook streefcijfers voor de middenfuncties worden geformuleerd. De mensen voor de hogere functies worden ten slotte uit de middenfuncties gerekruteerd. Ik denk dat de kweekvijver in die zin moet worden gestimuleerd. Een van de belemmeringen om door te stromen is de benoemingsprocedure. In het particuliere bedrijfsleven benoemen leden van raden van commissarissen in structuurvennootschappen nog steeds elkaar. Niet voor niets ontstaat dan een old boys network. Van de 101 belangrijkste commissariaten worden er nu nog maar twee door vrouwen vervuld. Is de staatssecretaris van plan wat wijzigingen aan te brengen in het benoemingsrecht? Ik wijs op een initiatiefvoorstel van D66 en GroenLinks om ervoor te zorgen, dat de ouwe jongens niet meer andere ouwe jongens kunnen benoemen. Nog een voorbeeldje: in de vernieuwingsimpuls voor het wetenschapsbeleid, waarin geld beschikbaar wordt gesteld voor jonge wetenschappers zijn er van de 43 aangetrokken jonge wetenschap-

pers slechts 4 vrouw. Moet je nagaan! Zo blijven wij altijd de positie achter Botswana innemen. Ik vind dat echt ongelofelijk. Ik weet dat de staatssecretaris daar niet verantwoordelijk voor is, maar de minister van Onderwijs moet op die verantwoordelijkheid worden aangesproken. De commissie kan natuurlijk besluiten om dat te doen. Wat vindt de staatssecretaris van het advies van de Commissie gelijke behandeling om een nationale mensenrechtencommissie in het leven te roepen, zoals wordt aanbevolen door de Verenigde Naties en de Raad van Europa? Zo'n onafhankelijk orgaan moet er zorg voor dragen dat de naleving van mensenrechten door Nederland en in Nederland wordt bewaakt. Ook wij vinden het positief dat in de tweede nationale rapportage in 2002 zal worden ingegaan op de gender sensitiviteit en de relatie tussen mensenrechtenbeleid en het vreemdelingenrecht. Wat ons betreft hoeft er ook weer niet gewacht te worden met concrete maatregelen. Mevrouw Bussemaker heeft al iets gezegd over het VN-vrouwenverdrag, vooral over het informatiepunt. Mij is niet helemaal duidelijk hoe de motie die wij bij de behandeling van de begroting hebben ingediend, over f 500.000 voor vrouwenorganisaties en f 250.000 voor de Commissie gelijke behandeling, wordt uitgevoerd.

In het hoofdstuk kennissamenleving, ICT, ontbreken concrete uitwerkingen. Er moet meer actie worden ondernomen. Gelet op het succes van de Stuurgroep dagindeling verdient het misschien aanbeveling om op ICT-terrein een soortgelijk experiment te starten.

Van het landelijk netwerk EVA begrijp ik niet veel. Wordt dat een informele adviesgroep om de bewindspersoon heen, maar dan virtueel, om te helpen bij en te adviseren over de issues van het emancipatiebeleid? Zo niet, hoe moet ik de bestuurlijke functie van EVA dan begrijpen? Het is belangrijk dat de informatiefunctie op ICT-gebied deels als een aspect van de emancipatieondersteuningsstructuur, maar ook in termen van beeldvorming, wordt waargemaakt. Voor mij is emancipatie.nl daarvan een goed voorbeeld. Is de staatssecretaris van plan om dat structureel te maken?

Voorzitter! Voor een laatste punt vraag ik nog bijzondere aandacht. Ik

begrijp dat het meerjarenbeleidsplan zich vooral richt op een nieuwe generatie. Wij hebben echter ook te maken met een groep vrouwen die voortkomt uit de overgang in de samenleving en die nauwelijks zelfstandige rechten heeft kunnen opbouwen. Deze vrouwen worden straks soms geconfronteerd met een niet volledige AOW-opbouw als zij bijvoorbeeld niet voortdurend ingezetene zijn geweest. Zeker krijgen ze te maken met een onvolledige pensioenopbouw. Ik zou het belangrijk vinden dat aan de positie van die vrouwen nog eens apart aandacht werd besteed.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Mevrouw de voorzitter! De doelstelling van het emancipatiebeleid is sinds 1985 hetzelfde gebleven, zo valt te lezen in het Meerjarenbeleidsplan Emancipatiebeleid waarover wij vandaag spreken. De kern van dit beleid is het bevorderen van economische zelfstandigheid van vrouwen door vergroting van de arbeidsparticipatie. Werk, werk, werk, zo blijft het devies. Naast emancipatoire motieven zijn daar in de afgelopen tijd ook economische argumenten bijgekomen, zoals de betaalbaarheid van de sociale voorzieningen. Hoe invloedrijk is deze economische adder onder het emancipatiegras?

De bezwaren van de SGP-fractie tegen dit emancipatiebeleid zijn in de achterliggende jaren evenzeer overeind gebleven. Wij verzetten ons tegen de dominante gelijkheidsideologie. De basis daarvoor ligt niet in een nostalgische wens om vast te houden aan vroegere rolpatronen. Nee, ook op dit beleidsterrein willen wij de bijbelse principes als leidraad aanhouden en aanprijzen. Dat houdt in dat een fundamenteel uitgangspunt is dat man en vrouw volstrekt gelijkwaardig zijn. Elke minderwaardige bejegening van de vrouw moet worden tegengegaan. Gelijkheid in waarde betekent echter geen identificatie in rol. Een wezenlijk aspect van de bijbelse openbaring is evenzeer, dat man en vrouw niet identiek zijn, maar elkaar aanvullen. In overeenstemming met die verschillende aanleg hebben man en vrouw in de scheppingsorde een onderscheiden positie en roeping. Dit zijn, heel in het kort, onze vertrekpunten in de beoordeling van het emancipatiebeleid. Op deze grondslag hebben wij ook bij de

begrotingsbehandelingen keer op keer bezwaar gemaakt tegen de eenzijdige nadruk op betaalde arbeid, tegen een benadering waarin het moederschap wordt gezien als een hinderlijk obstakel op de lange weg van de emancipatie. Wij vinden dat de veelzijdige en getalenteerde inzet van vrouwen zonder betaalde baan tekort wordt gedaan door ze primair te beschouwen als onbenut arbeidspotentieel.

Het is opvallend dat de laatste tijd steeds meer signalen uit de samenleving komen, waaruit onvrede over de doorgeschoten gerichtheid op arbeidsparticipatie spreekt. Ik noem er drie. Onderzoek wees uit dat juist schoolgaande jongeren vraagtekens plaatsen bij de strikt gelijke verdeling van arbeid tussen man en vrouw. Een tweede signaal is de maatschappelijke discussie rond alleenstaande vrouwen in de bijstand, die de zorg voor kinderen hebben. In de derde plaats wijs ik op het rapport van vrouwenorganisaties, waarin ook zij aangeven dat de emancipatiebalans te ver is doorgeslagen en getuigt van een tekort aan waardering voor onbetaalde zorgtaken. Herkent de regering deze signalen van scheefgroei? Wat wordt gedaan om de waarde van onbetaalde arbeid recht te doen? Zijn de gevolgen van het individualistische emancipatiebeleid voor de sociale samenhang in de samenleving, voor de onderlinge zorg voor elkaar, wel eens grondig onderzocht? Een belangrijke andere kwestie is, in hoeverre er reële keuzevrijheid blijft voor vrouwen die hun hoofdzaak in het gezin zien, met name als het gaat om het verzorgen van jonge kinderen. Onze stelling is dat zeker als het om de lagere inkomensgroepen gaat, er feitelijk steeds meer een situatie ontstaat waardoor beide ouders moeten gaan werken. Een toenemende instroom in de WAO kan hiervan het gevolg zijn als die dubbele last van arbeid en zorg, alle maatregelen ten spijt, in de praktijk gewoonweg te zwaar wordt bevonden. Is de regering bereid nader te onderzoeken in hoeverre de reële keuzevrijheid op de tocht staat, en wil zij maatregelen nemen om die keuzevrijheid te garanderen?

Wij blijven onze pijlen richten op het speerpunt van het emancipatiebeleid: de vergroting van de arbeidsparticipatie. Vanuit diezelfde bijbelse principes willen wij echter graag onze steun betuigen aan de strijd

tegen gedrag dat de waardigheid van vrouwen aantast. Het kwaad, de zonde, laat zich juist ook op dit gebied gelden en moet krachtig worden bestreden. Ik denk daarbij aan het bestrijden van allerlei vormen van geweld tegen vrouwen. Het emancipatiebeleid van de regering op dit terrein gaat ons niet ver genoeg. Ik mis aandacht voor de gevolgen van de opheffing van het bordeelverbod, per 1 oktober vorig jaar. Die opheffing hebben wij zeer betreurd. Prostitutie blijft een bron van geweld tegen de vrouw. Onderdrukking en vernedering zijn een karakteristiek voor deze "bedrijfstaking", zo werd in een krantenartikel vanuit de "bedrijfstaking" zelf verwoord. Bovendien laat de geschiedenis zien dat overheidsregulering van de prostitutie vaak vooral een steun in de rug bleek voor bordeelhouders, alle bedoelingen ten spijt. Daarom de vraag: is de staatssecretaris betrokken bij de evaluatie van de wet om erop toe te zien dat ook aan deze aspecten aandacht wordt besteed? Uit recent onderzoek bleek dat prostitutie voor de meeste beginnende prostituees een overlevingsstrategie bij financiële problemen of een keuze onder dwang van derden is. Mag ik aannemen dat de staatssecretaris het daarom niet als emancipatiewinst rekent als vrouwen ervoor gaan kiezen, betaald werk in een bordeel te gaan verrichten? Het zal toch niet zo zijn dat dit soort werk wordt meegerekend tot de door de staatssecretaris toegejuichte vergroting van de arbeidsparticipatie? In dit verband stel ik verder nog de vraag of de staatssecretaris bereid is, nader te onderzoeken welke mogelijkheden in de praktijk worden geboden aan vrouwen om te breken met het werk in de prostitutie. Is de staatssecretaris bereid, het werk van instellingen die hierop zijn gericht, krachtig te ondersteunen? Nog een laatste punt, dat hiermee samenhangt. In Trouw was onlangs een interessante analyse te lezen van Dorien Pessers, universitair docente Vrouwenstudies. Zij stelde dat de vrouwenemancipatie helaas niet heeft geleid tot de beoogde vermindering van seksueel geweld: "Porno en prostitutie hebben een nog nooit gekende omvang gekregen. Zedendelicten nemen zelfs toe in plaats van af." Daarom een laatste vraag: is de staatssecretaris

bereid om ook stelling te nemen en zich sterk te maken voor maatregelen tegen pornografisch materiaal waarin de waardigheid van vrouwen wordt aangetast? Pornografie draagt immers bij aan een klimaat waarin seksueel geweld gedijt. Voorzitter! Wij pleiten voor een krachtig beleid om pornografie en prostitutie tegen te gaan. In het verleden waren velen uit de georganiseerde vrouwenbeweging die mening evenzeer toegedaan. Dat geluid lijkt echter uit die hoek langzamerhand wat te zijn gedempt. Dat betreuren wij. De zaak is te ernstig om op dit terrein in te dommelen of, wat erger is, af te haken.

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter! Het heeft lang geduurd voordat het meerjarenbeleidsplan het licht zag. Naar de mening van de VVD-fractie heeft in het elk geval te lang geduurd. Het kabinet heeft nog maar een jaar te gaan. Het is dus zaak om de voorliggende beleidsvoorstellen snel te implementeren. Op die manier kunnen wij op het terrein van emancipatie straks toch nog met een tevreden gevoel terugblikken op deze kabinetsperiode. Helemaal tevreden met het meerjarenbeleidsplan is de VVD niet. Er wordt nog te veel van onderzoek naar onderzoek gehobbeld. Andere sprekers hadden het daar al over. Het blijft onduidelijk of er concrete maatregelen worden genomen en, zo ja, welke maatregelen dat zijn en hoe deze bijdragen aan emancipatiedoelstellingen. Ook vraag ik mij bijvoorbeeld af waarom pas vorige week een commissie is geïnstalleerd om de knelpunten van arbeidsdeelname van allochtone vrouwen in kaart te brengen. Waarom moeten wij nog langer wachten op voorstellen om de mogelijkheden voor hen te verbeteren? Richt die commissie zich ook op allochtone jongens en mannen? Ik heb al eerder geconstateerd dat in sommige islamitische culturen de jongen op een voetstuk staat en dat kleuters moeders de les lezen. Dat kan leiden tot een grote kloof tussen met name de Marokkaanse jeugd en de Nederlandse opvattingen over sekseverhoudingen. Mevrouw Bussemaker heeft het er ook al over gehad. Ik heb er al eerder en bij herhaling voor gepleit en erop gehamerd – ik doe dat nu weer – dat er meer aandacht moet komen voor allochtone jongens en mannen. Wat

mij betreft was er in het meerjarenbeleidsplan sowieso meer aandacht besteed aan mannen.

De keuze om de voorgestelde maatregelen hoogstens vier jaar te laten omspannen en dan te evalueren en jaarlijks een nadere concretisering en actualisering van activiteiten te geven, lijkt mij een goede zaak. Het eerder door mij gevraagde financiële overzicht gaat er komen. Dat doet de VVD-fractie deugd. Zie ik het goed dat er daarnaast in het kader van het VBTB-traject op de derde woensdag in mei – hier in de wandelgangen ook wel "woensdag gehaktdag" genoemd – een heuse verantwoording komt over het gevoerde emancipatiebeleid? Mijn fractie vindt dat in elk geval gewenst. Ook op het terrein van emancipatie is het goed dat er verantwoording wordt afgelegd over de vragen "Hebben wij bereikt wat wij wilden bereiken?", "Hebben wij gedaan wat wij zouden doen?" en "Wat heeft het zaakje gekost?"

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Mag er van de VVD dan nog een vraag bij, namelijk de vraag wat er eventueel aan extra geld bij moet?

De heer **Weekers** (VVD): Het gaat er de VVD om dat de belastingcenten zorgvuldig en goed worden besteed, dus op de meest efficiënte manier. Als blijkt dat er extra geld bij moet om een echte sprong voorwaarts te maken, valt er met mijn fractie zeer zeker over te praten. Wij willen de zekerheid hebben dat geld fatsoenlijk en goed wordt besteed. Ik hoorde mevrouw Bussemaker vragen om een Rekenkamerrapport over emancipatiebeleid in de afgelopen 25 jaar; dan zou het ook wel eens de andere kant kunnen uitgaan. Wij willen de discussie in alle openheid voeren.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Dan is er op dit terrein toch nog een goede coalitie tussen VVD en PvdA mogelijk.

De heer **Weekers** (VVD): Dat constateer ik met genoegen. De fractie van de VVD onderschrijft de zeer liberale doelstelling van het emancipatiebeleid. Ik zal deze niet helemaal herhalen, maar het gaat om een pluriforme maatschappij met voor iedereen gelijke rechten, kansen, vrijheden en sociale

verantwoordelijkheden. Hierbij blijft het uitgangspunt dat burgers zelf verantwoordelijk zijn voor hun keuzes en de consequenties ervan. Het kabinet ziet het bevorderen van de economische zelfstandigheid van vrouwen door middel van arbeidsparticipatie als kern van het emancipatiebeleid. De fractie van de VVD is het hiermee eens. Het is goed dat premies op thuisblijven zijn of worden afgeschaft. Het is goed dat in het kader van diversiteit en levensloop en emancipatie de sociale zekerheid, het pensioenstelsel en straks opnieuw het belastingstelsel tegen het licht worden gehouden. Ik vraag de staatssecretaris, ook CAO's hierop te screenen en deze in het vervolg niet meer algemeen verbindend te verklaren als zij de toets van levensloop- en emancipatiebestendigheid niet doorstaan. Ook het huwelijksgoederenrecht, het alimentatierecht en wat mij betreft de vanzelfsprekendheid dat de moeder na echtscheiding met de zorg voor de kinderen wordt belast, moeten in het kader van diversiteit en levensloop en emancipatie tegen het licht worden gehouden. Als vaders de zorg voor de kinderen op zich willen nemen, moet moeders of rechters dit niet bij voorbaat met wantrouwen bejegenen. Sterker nog, juist in situaties van echtscheiding moet vrouwen de kunst van het loslaten worden bijgebracht en mannen de kunst van het aanpakken. Dit heb ik geleend van mevrouw Van Gent, uit het vorige debat. Het geeft de zaak zeer goed weer. Ik vraag de staatssecretaris wanneer wij de kabinetsstandpunten rondom deze thema's kunnen tegemoet zien. De fractie van de VVD vindt de conclusie van de 23 vrouwenorganisaties dat het emancipatiebeleid zijn doel voorbijschiet, volstrekt onterecht. In de ogen van mijn fractie zijn vrouwen niet pas geëmancipeerd als zij werken. Het gaat erom dat eenieder, ongeacht sekse, de mogelijkheid heeft om in zijn of haar levensonderhoud te voorzien, en hierbij gelijke kansen heeft, niet afhankelijk van een partner, niet afhankelijk van de overheid. Gelijkeheid is geen verplichtend recht, maar een vrijheid die naar eigen inzicht ingevuld mag worden, binnen de menselijke grenzen en verantwoordelijkheden. De keuze voor het aanrecht is gelijkwaardig aan de keuze dat niet te doen, stond vorige week in een

ingezonden brief in het Algemeen Dagblad. Het klinkt wat gechargeerd, maar in wezen moet ik het ermee eens zijn. Ik zeg erbij dat met die keuze niet tegelijkertijd de hand mag worden opgehouden bij de overheid om het werk aan het aanrecht betaald te krijgen. Deze tendens proef ik een beetje in de reacties uit het veld. De fractie van de VVD ziet niets in een collectief gefinancierd zorgfonds waarop iedereen aanspraak kan maken. Een rode draad in het meerjarenbeleidsplan is de noodzaak, rekening te houden met de toenemende diversiteit in levenslopen en leefpatronen in de samenleving. Mannen en vrouwen moeten op elk moment in hun leven kunnen kiezen hoe zij de combinatie tussen werk en privé willen invullen. Belemmeringen hierin moeten wij slechten, zonder de rekening bij de werkgever of de gemeenschap te leggen. Ik vraag de staatssecretaris, langs deze lijn te werk te gaan. Het accent van emancipatiebeleid is verschoven van het uitsluiten van discriminatie in wet- en regelgeving naar het rekening houden met verschillen in effecten van beleid. Het kabinet en de sociale partners dienen deze effecten vooraf zichtbaar te maken en te betrekken in de beleidsafweging. Daarom is mainstreamen, het inbedden van emancipatiedoelen in het reguliere beleid, zo belangrijk. Ik kom er straks op terug. Achteraf kun je bezwaarlijk zaken recht trekken als toevallig verhoudingsgewijs meer vrouwen of meer mannen nadeel hebben gehad van een bepaalde maatregel. Zo begrijp ik niets van de commissie Gelijke behandeling, die vindt dat het in de jaren tachtig gesloten HOS-akkoord discrimineert naar geslacht. Dit soort uitspraken vind ik grote flauwekul; zij dienen het emancipatieproces niet. Mannelijke nahossers hebben namelijk net zoveel nadeel van die salarismaatregel als vrouwelijke nahossers. Dus hoeze discriminatie? Wel geeft deze kwestie aan dat het van groot belang is een vorm van loon naar prestatie na te streven in plaats van het oude anciënniteitsbeginsel op salarisstructuren los te laten. Mijn fractie is ervan overtuigd dat wij daarmee het probleem van ongelijke beloning te lijf moeten gaan.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): De coalitie blijkt toch erg broos, merk ik

nu. Ik dacht dat namelijk dat wij bijna kamerbreed van mening waren dat het punt van ongelijke beloning aangepakt moet worden. Dat geldt naar mijn idee voor directe en indirecte discriminatie, waarbij men zich moet houden aan nationale en internationale regels. Als het bijna alleen maar vrouwen treft, kunt u toch niet met fatsoen beweren dat er helemaal geen sprake zou zijn van ongelijke beloning, mijnheer Weekers? U gaat mij toch niet vertellen dat u zich niet wilt houden aan de internationale richtlijnen van gelijke behandeling: gelijk loon voor gelijk werk?

De heer **Weekers** (VVD): De VVD zou zich niet willen onttrekken aan internationale afspraken. Ook in het verleden hebben wij in dit soort debatten steeds gezegd dat gelijk werk in beginsel gelijk beloond dient te worden. Daarvoor worden actieplannen ontwikkeld. De Stichting van de arbeid heeft onlangs een advies daarover uitgebracht. Ik verwacht dat de staatssecretaris binnenkort met een reactie daarop zal komen. Mij gaat het erom dat er vooraf gekeken wordt naar de effecten van bepaald beleid. Dat geldt niet alleen voor de overheid maar ook voor de sociale partners. Het is namelijk onmogelijk om achteraf dit soort zaken recht te trekken. Het kan bereikt worden door wijzigingen aan te brengen in de salarisstructuur, waardoor het vrouwen en mannen op basis van hun prestaties gemakkelijker wordt om sprongen te maken in de loonstructuur. Naar mijn mening kan op die manier ongelijke beloning beteugeld worden.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Ik bestrijd een dergelijke benadering. Natuurlijk moet het vooraf geregeld worden, dat staat buiten kijf. Maar stel dat het vooraf niet gedaan wordt en er sprake is van zeer grote effecten, moet het toch mogelijk zijn achteraf te constateren dat er sprake is van een direct c.q. indirect onderscheid? Ik geef als voorbeeld de pensioenwetgeving en de Europese regelgeving terzake, waardoor de Nederlandse pensioenfondsen achteraf gedwongen werden om bijvoorbeeld de uitsluiting van deeltijdwerkers ongedaan te maken. Uw redenering lijkt een beetje op een gelegenheidsredenering vanwege de uitspraak van de

Commissie gelijke behandeling over de onderwijsbeloning. Bent u het daarmee eens?

De heer **Weekers** (VVD): Ik ben het niet eens met u, mevrouw Schimmel, dat het een gelegenheidsargument zou zijn want dan had ik mijn verhaal niet op deze manier gehouden. De verankering van emancipatie-doelstellingen in alle geledingen van het beleid komt maar moeizaam van de grond. Departementen nemen onvoldoende eigen verantwoordelijkheid voor emancipatiebeleid. Maar waarom zouden zij ook? Het kabinet heeft toch een aparte staatssecretaris voor emancipatiezaken? Ik wil het woord "excuus-Truus" niet gebruiken omdat het een negatieve klank heeft en ik zou mevrouw Verstand en haar inzet daarmee ook volstrekt tekortdoen. Ook het door Van Dale genoemde synoniem "alibi Jet" wil ik niet gebruiken om mevrouw Bussemaker niet voor het hoofd te stoten. De boodschap die ik hier wil afgeven is, dat wij afmoeten van een aparte staatssecretaris voor emancipatiebeleid. Deze staatssecretaris heeft nog een jaar de tijd om met kracht een strategie uit te zetten om ervoor te zorgen dat elk departement zijn eigen verantwoordelijkheid neemt voor emancipatiebeleid. Een aparte staatssecretaris voor emancipatie is in het volgende kabinet naar mijn mening dan ook overbodig. Ik ben het dan ook niet eens met de staatssecretaris die in onlangs in het Financieele Dagblad stelde dat zij het belangrijk vindt dat in het volgende kabinet wél opnieuw een aparte staatssecretaris voor emancipatiezaken wordt benoemd. Zij vreest het probleem van terugval, terwijl ik nu juist meen dat er een sprong voorwaarts gemaakt kan worden door geen aparte staatssecretaris hiervoor te benoemen en daarentegen de portefeuille coördinerend bewindspersoon emancipatie jaarlijks te laten rouleren in het kabinet. Daarmee wordt volgens mij pas echt een doorbraak bereikt omdat de regering dan laat zien dat het een collectief probleem is dat vrouwen en mannen en elk beleidsterrein raakt. De DCE dient dan als een soort vliegende brigade te opereren onder wisselende politieke leiding.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Heeft het emancipatiebeleid van mevrouw Verstand niet opgebracht

wat de heer Weekers ervan verwachtte? Als elk departement verantwoordelijk wordt voor het onderdeel emancipatie, moeten zij daarvoor ook een budget krijgen. Overigens werd vroeger op die manier gewerkt, maar dit heeft toen niet tot een flitsend resultaat geleid.

De heer **Weekers** (VVD): Ik wil bepaald niet beweren dat het beleid van de staatssecretaris niet aan onze verwachtingen heeft voldaan. Zij heeft wel degelijk goed werk verricht. Er ligt nu een uitvoerig meerjaren-beleidsplan op tafel. Je kunt kritiek hebben op het stapelen van onderzoeken en op het onvoldoende laten uitkristalliseren van bepaalde punten, maar er wordt goed schematisch aangeven wat er rondom de diverse thema's te gebeuren staat en wie de trekker daarvan is. Het beleid van de staatssecretaris ten aanzien van mainstreaming is minder goed geslaagd, maar je kunt haar daar bezwaarlijk alleen voor verantwoordelijk houden. Mijn voorstel is erop gericht, meer voortgang te boeken op dit terrein. De taak van coördinerend bewindspersoon emancipatie moet jaarlijks rouleren tussen de ministers. In de EU werkt men met halfjaarlijkse voorzitterschappen. Dat leidt tot nieuwe en verfrissende inzichten. Ik zeg niet dat de DCE afschaft moet worden, maar dit moet als een soort vliegende brigade opereren. Ik vraag over het budget begrijp ik niet.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Ik ben benieuwd hoe u een en ander wilt budgetteren.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik vraag mij af wat er gebeurt als emancipatie onder verantwoordelijkheid van minister Zalm komt te vallen.

De heer **Weekers** (VVD): De heer Zalm is in Opzij langs de emancipatiemeetlat gelegd en daarbij kwam hij tot een behoorlijke hoge score. De Kamer kan jaarlijks de gelukkige bewindspersoon uitnodigen om haar of hem goed de nieren te proeven terzake van de inspanningen om de coördinerende rol daadwerkelijk invulling te geven. Ik zie alleen maar voordelen. De budgettering is een technische kwestie. Nu krijgt de DCE ook een budget. Veel emancipatie-

doelstellingen zijn verspreid over de diverse departementen en daar zijn middelen voor beschikbaar. Ik zie geen probleem.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik heb het idee dat uw voorstel een afleidingsmanoeuvre is. Welk excuus of alibi heeft u voor het niet nemen van de verantwoordelijkheid voor het emancipatiebeleid van de VVD-bewindslieden?

De heer **Weekers** (VVD): Veel bewindslieden hebben op dit terrein wel degelijk hun verantwoordelijkheid genomen. De emancipatietakstellingen zijn voor ons alleen te beperkt. Ook op andere terreinen moet het beleid terzake invulling krijgen. Dit kan door de voorgestelde grotere nadruk op de eigen verantwoordelijkheid, waarbij deze commissie de horzelfunctie heeft om het beleid van de onderscheiden bewindspersonen te controleren. Ik herinner eraan dat ik tijdens een VAO'tje heb ik aangekondigd dat de woordvoerders emancipatie naast mevrouw Verstand andere bewindslieden zou uitnodigen. De voorzitter van de Kamer fronste toen haar wenkbrauwen omdat dit verzoek afweek van de mores. Het was erg ongebruikelijk, maar inmiddels heeft deze commissie hier zeer goede ervaringen mee opgedaan. Minister Zalm nota bene heeft hier bij dat overleg spontaan emancipatie-doelstellingen toegevoegd aan zijn beleid. Ook minister Pronk bleek zeer bevlogen met het onderwerp. Het zou toch goed zijn als de minister van Defensie coördinerend bewindspersoon is? Ik denk dat er dan wel wat gaat gebeuren in dat masculiene departement! Ik zie daar wel wat in. Wil de staatssecretaris ingaan op deze gedachte?

Mevrouw **Schimmel** (D66): Wat voegt het voorstel van de heer Weekers toe aan hetgeen wij nu al hebben? Per departement zijn er drie emancipatiedoelstellingen waarover wij de betreffende bewindslieden kunnen ondervragen naast de andere zaken. Vergelijk dat maar eens met het roulerend voorzitterschap van de Raden van Europa. Ik weet dat dossiers daar ongeveer twintig jaar lopen voordat er iets tot stand komt. Dat lijkt mij dus niet het allerbelangrijkste argument. Wat voegt zijn voorstel toe aan wat wij nu al hebben? Wij kunnen ministers ter

verantwoording roepen voor de taakstelling die in het regeerakkoord is vastgelegd op het gebied van emancipatie. Bovendien kunnen wij altijd vragen wat zij van hun main stream terecht hebben gebracht.

De heer **Weekers** (VVD): Dan komt er een persoon die vier jaar lang op alles en nog wat op het gebied van emancipatie kan worden aangesproken. Nu is er sprake van verwijsgedrag. Mevrouw Verstand heeft in eerdere overleggen deze commissie al vaker voorgehouden dat wij wel van alles kunnen roepen, maar dat daar een andere minister of ander departement voor verantwoordelijk is. Ik pleit voor een grotere eigen verantwoordelijkheid. Good practices kunnen met een vliegende brigade sneller worden overgenomen en bad practices kunnen sneller de kop worden ingedrukt. Deze staatssecretaris zou misschien nog een onafhankelijke commissie van gender deskundigen kunnen instellen die het proces van duurzame integratie op departementen en het adviesstelsel monitort en stimuleert, mede door visitatie. Deze commissie kan daarover dan rapporteren aan kabinet en parlement. Waarom moet er nu weer eerst een interdepartementale adviesgroep worden ingesteld die pas over een halfjaar adviezen uitbrengt? Ter wille van de mainstreaming zou je er anders tegenaan moeten kijken. De gedachte die ik heb geopperd, lijkt mij zeer verfrissend. Zij zou wel eens verrassend kunnen uitpakken. In de adviezen en de reacties op het algemene deel wordt geconstateerd dat een beroep een lagere status krijgt, zodra vrouwelijke werknemers in de meerderheid zijn. De VVD-fractie vindt deze redenering het toppunt van vrouwonvriendelijkheid. De RMO en de Onderwijsraad pleiten mijns inziens dan ook terecht voor een versnelling van het emancipatieproces en voor aandacht voor interne psychologische factoren die voor bestaande verschillen in voorkeuren en interesses tussen beide seksen bepalend zijn. Op welke wijze gaat de staatssecretaris dit uitvoeren? Hoe kijkt zij in dit verband aan tegen de nieuwste actie van de Katholieke universiteit Brabant om een boete van f 75.000 op te leggen aan faculteiten waar een vrouwelijke hoogleraar of hoofddocent vertrekt? Leidt dit er niet toe dat er tussen faculteiten van diverse universiteiten

geld geboden wordt voor transfers of het tegengaan daarvan? Dat is toch het paard achter de wagen spannen? Het zou zelfs een alternatieve vorm van mensenhandel genoemd kunnen worden. Ik meen dat in een tijd waarin het wemelt van de vrouwelijke studenten en promovendi vrouwen niet kunnen achterblijven op topfuncties en zeker niet op een universiteit met een vrouw aan de absolute top, namelijk mevrouw Yvonne van Rooy.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): De heer Weekers vindt het onaanvaardbaar dat als er meer vrouwen in een beroep werkzaam zijn, het beroep lager betaald wordt. Zou dat nu niet in het onderwijs het geval kunnen zijn? Is dat geen extra reden, ervoor te zorgen dat elke vorm van ongelijke beloning, ook indirecte beloning, wordt uitgebannen?

De heer **Weekers** (VVD): Ik was nu niet het kopje "gelijke beloning" aan het bespreken, maar sprak over de algemene waardering. Het is toch van de gekke dat, wanneer meer vrouwen in een bepaald beroep gaan werken, dat beroep dan in de beleving van mensen in de samenleving omlaag gehaald zou worden? Dat zal met diverse middelen aangepakt moeten worden. Ook ongelijke beloning zullen wij moeten aanpakken. Belonen naar prestatie zou in dat verband nog wel eens tot goede resultaten kunnen leiden. Ik vind het ook van de gekke dat op dit moment te veel wordt gekeken naar de vraag hoe lang iemand al op dezelfde stoel zit, waarna hij automatisch een periodiek meekrijgt, terwijl iemand die elders verworven competenties heeft, merkt dat die competenties onvoldoende worden meegenomen. Ik kom daar nog op terug. Voorzitter! De VVD-fractie onderschrijft de hoofddoelstelling op het terrein van arbeid, zorg en inkomen, waar het combinatiescenario als uitgangspunt dient. Dit impliceert de mogelijkheid van keuzen. Wij willen in elk geval geen nieuw keurslijf. Daarom plaats ik de kanttekening dat de VVD-fractie zich resoluut verzet tegen aanvullende wettelijke rechten op betaald verlof, waar andere sprekers wel voor hebben gepleit. In een tijd waarin vakbonden en werkgevers werken aan CAO's à la carte, is het volstrekt uit de tijd dat wij hier nog gedwongen winkeln-

ring gaan voorschrijven, met nog meer betaaldverlofregelingen. Ook de PvdA-coryfee op het terrein van sociale zekerheid, Flip Buurmeijer, heeft vorige week gezegd dat werknemers meer zeggenschap moeten krijgen over hun sociale zekerheid. Hij zegt dat alom het aantrekkelijke van een arbeidsvoorwaardenpakket à la carte wordt beleeden, maar dat bij de sociale zekerheid wordt voorkomen dat de werknemer mondig wordt en afziet van 100% doorbetaling bij ziekte in ruil voor iets anders, of vijf ziekte dagen voor eigen rekening neemt in ruil voor vijf vakantiedagen. Hij vindt dat een werknemer zelf moet kunnen kiezen tussen volledige doorbetaling van het loon bij ziekte, of een lagere uitkering. Deze redenering moet, wat mijn fractie betreft, worden doorgetrokken naar het terrein van de extra verlofregelingen. Enerzijds acht de VVD-fractie deze verlofregelingen als arbeidsvoorwaarde een zaak tussen werkgever en werknemer, waarbij de overheid door middel van wetgeving wel een minimum kan vaststellen. Werkgever en werknemer kunnen dan onderling goed afspreken dat de werknemer bijvoorbeeld meer dagen verlof kan opnemen tegen een evenredig lager salaris, waardoor de werkgever middelen overhoudt om een vervangende kracht aan te nemen. Anderzijds hebben de verschillende sectoren natuurlijk ook niet allemaal dezelfde draagkracht om wettelijke betaaldverlofregelingen op te vangen. Straks is iedereen met verlof en ligt Nederland economisch plat.

De heer **De Wit** (SP): Ik grijp even terug op de passage over de opmerkingen van de heer Buurmeijer. Houdt de heer Weekers nu een pleidooi voor het nog verder privatiseren en uitkleden van de Ziektewet?

De heer **Weekers** (VVD): Wij praten vandaag niet over de Ziektewet.

De heer **De Wit** (SP): Maar u citeerde wel de heer Buurmeijer.

De heer **Weekers** (VVD): Ja, omdat de gedachte die hij vorige week heeft gelanceerd, volgens mij een gedachte is die doorgetrokken zou moeten worden tot het terrein van arbeid en zorg, zoals wettelijke betaaldverlofregelingen. Ik vind het

van de gekke dat enerzijds bij werknemers en vakbonden steeds meer de wens komt om regelingen op maat te creëren en wij dergelijke regelingen ook steeds meer zien, en anderzijds de Kamer weer gedwongen winkelnering zou willen gaan voorschrijven.

De heer **De Wit** (SP): Mijn vraag is of de heer Weekers namens zijn fractie bepleit dat ook zou moeten verdwijnen wat er nu nog in het Burgerlijk Wetboek is geregeld over ziekte, zoals loondoorbetaling tot 70%.

De heer **Weekers** (VVD): Daar gaat het vandaag niet over. Ik kan verwijzen naar de voorstellen inzake de Ziektewet en de WAO die mijn collega Geert Wilders in het verleden heeft gedaan. Hij heeft daar interessante gedachten over geuit en de gedachte van de heer Buurmeijer zal verrijkend werken op het debat, als dat straks gevoerd wordt op de plaats waar het gevoerd moet worden.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Ik weet niet waar de heer Weekers het over heeft. Wij hebben nog geen tien dagen zorgverlof, alleen nog maar onbetaald ouderschapsverlof en alleen nog maar een verkenning naar mogelijk betaald langerdurend verlof. Wij hebben dus op dit moment nog geen enkele regeling. Het komt eraan, maar om nu al te roepen dat wij weer allerlei collectieve arrangementen om zorg te combineren met arbeid aan het maken zijn, gaat mij veel te ver. Bovendien staat het niet in relatie tot het betoog dat mannen meer moeten gaan zorgen, dus ik begrijp werkelijk niet waar de heer Weekers het over heeft.

De heer **Weekers** (VVD): Het kan zijn dat mevrouw Schimmel iets gemist heeft, maar eerdere sprekers hebben uitdrukkelijk de wens te kennen gegeven om naast de verlofregelingen die binnenkort in de Kamer worden behandeld, andere verlofregelingen – betaald of onbetaald – aan de orde te stellen. Ik meen zelfs dat mevrouw Schimmel er ook voor heeft gepleit. In de nota die wij vandaag bespreken, kondigt de staatssecretaris aan dat zij extra (ouderschaps)verlofregelingen wil gaan onderzoeken. Ik verklaar nu reeds dat de VVD er geen behoefte aan heeft om naast de verlof-

regelingen die nu al in procedure zijn, andere verlofregelingen te onderzoeken.

De VVD kan zich vinden in de door het kabinet overgenomen voorstellen van de SER om bijzondere aandacht te besteden aan het vergroten van de kansen van herintreding en te investeren in de kwaliteit van werk voor laag opgeleide vrouwen. De reeds ingezette onderzoeken en sectorgewijze quick scans dragen onze goedkeuring. Het kabinet geeft aan dat het in het najaarsoverleg afspraken wil maken met sociale partners over een scholingsimpuls ter verhoging van het onderwijspeil van de beroepsbevolking, waarbij de aandacht nadrukkelijk uitgaat naar werkenden en werkzoekenden zonder startkwalificatie. De VVD vraagt zich af waarom dat dan pas gebeurt. Er zijn op dit moment sectoren die met grote personeelstekorten te kampen hebben en zeer geholpen zijn met herintreders.

De Vrouwenalliantie is van mening dat de arbeidsplicht van bijstandsgerechtigden moet worden gerelateerd aan de zorgtaken die zij verrichten, ook als het om mantelzorg gaat. Voor het aantal uren dat noodzakelijk is voor de uitvoering van zorgtaken zou geen arbeidsplicht mogen gelden. De VVD-fractie vindt dat geen goede gedachte. Dat zou erop neerkomen dat zorgtaken in huis maar ook mantelzorg door de overheid en dus de belastingbetaler worden betaald. Dat is onbetaalbaar en bovendien is het niet de taak van de overheid. De VVD vindt dat mensen die kunnen werken voor een boterham, dat in beginsel ook moeten doen en niet de hand moeten ophouden bij de overheid. Wat ons betreft moet er dan ook een actieve sollicitatieplicht komen voor alleenstaande bijstandsgerechtigden met kinderen jonger dan 5 jaar. De afstand tot de arbeidsmarkt moet zo klein mogelijk worden gehouden om een langdurig beroep op de bijstand en afhankelijkheid van de overheid te voorkomen. Ik kan mij overigens wel voorstellen dat moeders of vaders graag thuisblijven om voor hun kinderen te zorgen, maar die keuze – voorzover het een keuze is – mag niet worden afgewenteld op het collectief.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): De overheid subsidieert de kinderopvang en in dat geval wordt de zorg

toch ook betaald door de gemeenschap?

De heer **Weekers** (VVD): Ik kom straks nog met een concrete gedachte over het combineren van zorg en arbeid in één functie. De overheid bevordert inderdaad de kinderopvangmogelijkheden. Het kabinet is voornemens 1/3 van de kosten van die opvang voor zijn rekening te nemen. Daarbij wordt overigens ook gekeken naar de financiële mogelijkheden die mensen zelf hebben. Dat gebeurt echter in het kader van het algemene arbeidsmarktbeleid. Mijn fractie verzet zich er tegen dat een premie wordt gezet op het thuisblijven.

De heer **De Wit** (SP): De heer Weekers heeft gezegd dat emancipatie de keuzevrijheid voor mensen moet vergroten of mogelijk maken. Geldt dat wél voor mensen die niet in een uitkeringssituatie zitten, maar niet voor mensen die een uitkering hebben? Dat zou leiden tot een zekere ongelijkheid.

De heer **Weekers** (VVD): Het gaat erom dat de gevolgen van eigen keuzes niet zonder meer op het collectief mogen worden afgewenteld. Keuzevrijheid vinden wij een groot goed, maar de gevolgen daarvan mogen niet zomaar zonder meer worden afgewenteld op de belastingbetaler.

De heer **De Wit** (SP): Dat betekent dus dat de VVD-fractie ervan uitgaat dat mensen er zelf voor kiezen om in de bijstand terecht te komen of in een uitkeringssituatie?

De heer **Weekers** (VVD): Neen, dat zeg ik absoluut niet. Ik ken mensen die in een uitkeringssituatie terecht zijn gekomen. Voor sommigen is het dé oplossing omdat zij niet zouden kunnen werken, anderen willen er graag uit, maar lopen tegen andere belemmeringen aan, zoals de armoedeval. Wanneer ze gaan werken, gaan ze er geen cent op vooruit en dat stimuleert ook niet. Ik zeg dus niet dat mensen ervoor kiezen om in een uitkeringssituatie te geraken, maar als mensen kiezen om thuis te blijven en voor de kinderen te zorgen of andere zeer nuttige en belangrijke dingen te doen, zouden ze dat in beginsel wel voor eigen rekening moeten doen en moeten wij er niet van uitgaan dat men de

rekening van allerlei keuzes maar bij het collectief kan leggen.

Voorzitter! Het is mij overigens een doorn in het oog dat wij wel het fenomeen "bijstandsmoeder" kennen, terwijl het begrip "bijstandsvader" niet in de dikke Van Dale voorkomt. Kennelijk vinden wij het heel gewoon dat na echtscheiding, maar het hoeft niet altijd een echtscheiding te zijn, moeders worden belast met de zorg voor de kinderen. Zij hoeven dan niet te werken als het jonge kinderen zijn, terwijl de vaders van die kinderen worden geacht alimentatie te fourneren en, voorzover zij dat niet doen, mogen de moeders aankloppen bij vaders Staat. In het Podium van Trouw werd de uitspraak van de rechter in de zaak van de Zutphense bijstandsmoeder geen goed nieuws voor de emancipatie van de vrouw genoemd. De overheid in de rol van echtgenoot die het geld thuis brengt en de bijstandsvrouw als zorgende moeder. Is dit de onafhankelijkheid waar de vrouw voor heeft geknokt? Ook minister Vermeend heeft kennelijk problemen met deze uitspraak van de rechter. In de Telegraaf van zo'n anderhalve week geleden werd de uitspraak aan hem toegeschreven dat hij veel moeite heeft met gerechtelijke uitspraken en rechters die door zijn plannen heen fietsen over bijstandsmoeders die niet hoeven te solliciteren, omdat naar zijn oordeel iedereen aan het werk moet. Hoe kijkt de staatssecretaris voor emancipatiezaken tegen deze gedachtegang aan?

Waarom schakelt de staatssecretaris die bijstandsmoeders niet in om het tekort aan arbeidskrachten in met name de kinderopvang op te lossen? Deze mensen zijn geknipt voor het vak en kunnen hun eigen kinderen meenemen. Er zou een arbeidspool en kinderopvangpool kunnen worden gecreëerd waarbij bijstandsmoeders en wat mij betreft ook bijstandsvaders afwisselend in het arbeidsproces en kinderopvang van elkaars en andermans kinderen kunnen worden ingezet. Vrouwelijk ondernemerschap wordt terecht bevorderd, maar waarom gaat de staatssecretaris moeders die nu nog in de bijstand zitten niet klaarstomen voor het kleinschalig zorgondernemerschap? Mij dunkt dat met name in de kleinschalige kinderopvang een win-winsituatie kan worden bereikt.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA):

Het wordt mij nu iets te gortig. Mijnheer Weekers heeft in alle debatten een lans gebroken voor mannen die aan het zorgen moeten gaan, meer aandacht in het emancipatiebeleid voor de positie van de mannen die ook andere dingen moeten gaan doen, maar nu hoor ik alleen maar lange verhalen over wat vrouwen zoal moeten gaan doen. Kan hij mij dat eens uitleggen?

De heer **Weekers** (VVD): Ik heb gezegd dat ik het wonderlijk vind dat wij in dit land wel spreken van bijstandsmoeders maar niet van bijstandsvaders en dat dit woord althans niet in de dikke Van Dale voorkomt. Ik heb gesproken over mensen die een uitkering hebben en kunnen werken maar op dit moment nog vrijgesteld worden omdat ze een andere belangrijke taak op zich nemen, het zorgen voor de eigen kinderen. Het is kennelijk een grote wens om kinderen in de eerste jaren zelf op te vangen en op te voeden. Kunnen wij dat niet meer uitbreiden door hen ook andere kinderen te laten opvangen. Dat geldt, zoals ik ook al heb gezegd, niet alleen voor bijstandsmoeders, maar ook voor bijstandsvaders. Het gaat mij niet om de vrouw of de man. Ik vind het van belang dat mensen actief worden en niet in een uitkering blijven hangen. Dat vergroot overigens ook de perspectieven van deze mensen als hun kinderen wat ouder zijn.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Deelt de heer Weekers mijn mening dat het beleid om werk en arbeid te combineren dat onlangs door het kabinet is ingezet, evenwichtig uitwerkt op bijstandsvrouwen? Het is overigens niet toevallig dat er vooral vrouwen in de bijstand zitten.

De heer **Weekers** (VVD): Wij moeten proberen om een slagje verder te komen. Wij constateren allemaal dat er een tekort is aan kinderopvang en dat er een grote behoefte bestaat aan kleinschalige kinderopvang. Ik ken voorbeelden van vrouwen met één of meerdere kinderen die ook de opvang van andere kinderen voor hun rekening nemen. Zij kunnen daarmee ook nog eens iets bijverdienen. Het is toch zeker wenselijk om de krachten te bundelen en mensen niet langer afhankelijk te laten zijn van een uitkering. Dat verbetert ook de perspectieven van deze mensen. Ik weet niet waarom dit zo moeilijk

ligt, maar kennelijk rust er in de Kamer een zodanig taboe op dit onderwerp dat het onmogelijk is om op een creatieve manier met dit onderwerp om te gaan.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): De heer Weekers kent blijkbaar de feiten niet. Ik wil graag met hem discussiëren, maar dan wel op basis van feiten. Er is immers al beleid voor alleenstaande ouders en kinderopvang. Ook de heer Weekers moet toch bekend zijn met het gastouderschap en de plannen om banen te creëren in de kinderopvang voor herintreders en vrouwen die nu een uitkering genieten. Wat moet er volgens hem aan dit beleid worden veranderd?

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter! Op het gevaar af in herhaling te vallen, wijs ik er nog maar eens op dat er geen sollicitatieplicht is voor vrouwen met kinderen die jonger zijn dan vijf jaar. De ontwikkeling van kleinschalig zorgondernemerschap en kleinschalige kinderopvang biedt deze groep goede mogelijkheden. Wij zullen hier zeker over moeten nadenken, want wij moeten de kansen die er liggen, aangrijpen en ons niet verliezen in een oude discussie.

Voorzitter! De VVD-fractie constateert met instemming dat het kabinet ruime aandacht besteedt en zal besteden aan de beeldvorming en de herwaardering van zorgtaken. Het is een prima idee om de elders verworven competenties zichtbaar te maken en in de functiewaardering mee te nemen. Ook het economische belang van zorgtaken en vrijwilligerswerk zou in macro-economische planstudies moeten worden meegenomen. De VVD-fractie heeft in het verleden meermaals benadrukt dat de cultuuromslag bepalend is voor een evenwichtige arbeidsparticipatie en de keuze van individuele burgers bij de verdeling van werk, zorg en privé. Wij hebben daarbij gewezen op de traditionele opvatting van voornamelijk mannen die belemmerend werkt op de arbeidsparticipatie en de emancipatie van vrouwen. In tegenstelling tot wat uit eerdere brieven en nota's naar voren komt, lijkt deze staatssecretaris hiervan wel het belang te onderkennen. De VVD-fractie is ervan overtuigd dat een groot deel van de huidige problemen als sneeuw voor de zon

zal verdwijnen als deze cultuuromslag eenmaal is gerealiseerd. Ik ervaar zelf en zie om mij heen dat mannen zorgtaken niet alleen uit plichtsbef op zich nemen, maar ook omdat zij het vervullen van die taken plezierig en waardevol vinden. Onder een aantal jongeren is het begin van een trendbreuk zichtbaar. Uit een studie naar jongeren en emancipatie blijkt dat een traditionele taakverdeling voor de meeste jongeren niet langer een vanzelfsprekendheid is. Die trendbreuk moet nu doorzetten.

De doelstellingen die de rode draad zijn in het beleid van de staatssecretaris voor dagindeling worden door de VVD-fractie onderschreven. Het is echter wel van belang dat hieraan meer ruchtbaarheid wordt gegeven, niet alleen aan de sociale partners maar ook aan de lokale beleidsmakers. Deze beleidsmakers moeten het beleid immers in de praktijk brengen.

Het instrument arbeidstijdenmanagement en het bereikbaarheidsscenario kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan een betere combinatie van werk en privé. Wanneer mag de Kamer het kabinetsstandpunt verwachten? Worden hierin overigens concrete beleidsacties en voornemens verwerkt? Waarom wacht het kabinet tot 2002 met een plan van aanpak voor het bereikbaarheidsscenario? Er ligt al meer dan een halfjaar een interdepartementaal advies. Welk vervolgtraject is ingezet en aan welke termijnen moeten wij denken? Overigens valt er nog heel wat te doen aan openingstijden van openbare en andere voorzieningen. In de gezondheidszorg bijvoorbeeld heeft de consument behoefte aan uitbreiding van spreekuren in de avonduren, maar die mogelijkheid wordt nauwelijks geboden. Spreekuren voor kleine huisdieren zijn aanzienlijk beter geregeld dan spreekuren voor mensen. Het zou goed zijn als er eens wat alerter wordt gereageerd op de voorkeuren van de consument. Juist het voorbeeld van de spreekuren voor kleine huisdieren leert dat meer marktprikkels wonderen zouden doen. In ons polderland wordt nog te veel geluisterd naar gevestigde belangen. Zo wil een huisarts in Maastricht een praktijk met avondsprekuren beginnen, maar de plaatselijke huisartsenvereniging vindt dat niet passen in het

spreidingsbeleid. De lokale monopolistische ziekenfondsen willen dan ook geen contract afsluiten. Een dergelijke verlamme "closed shop"-benadering moet toch worden bestreden.

Het kabinet wil dat persoonlijke dienstverlening een volwaardige bedrijfstak wordt, maar de VVD ontraadt het kabinet om in deze tak een CAO persoonlijke dienstverlening te bevorderen en uniforme kwaliteitscriteria vast te leggen. Wij vrezen dat daarvan een remmende, zo niet verlamme werking kan uitgaan. Wij kennen in Nederland een wettelijk minimum voor loon, vakantiedagen, Arbo-normen en arbeidstijden en wij hebben een royale sociale zekerheid. De wettelijke randvoorwaarden zijn daarmee gegarandeerd. Waarom wil het kabinet de persoonlijke dienstverlening dan toch weer in een keurslijf stoppen? Laat dit toch aan de markt over. Heeft de staatssecretaris bijvoorbeeld al eens onderzocht hoeveel potentiële arbeidsplaatsen het kost als een dergelijk keurslijf wordt ontwikkeld? Wij zijn het overigens eens met het kabinetsvoornemen om te werken aan een verlaagd BTW-tarief voor persoonlijke dienstverlening, want dat geeft ongetwijfeld een impuls aan deze ontkiemende bedrijfstak. De VVD staat ook achter het hoofddoel van het beleid met betrekking tot macht en besluitvorming, namelijk het bereiken van een evenredige vertegenwoordiging van vrouwen in invloedrijke functies in de samenleving. Niet alleen de instroom van vrouwen moet worden vergroot, maar ook de doorstroom moet worden bevorderd. De VVD staat dan ook nog steeds achter positieve discriminatie, onder de voorwaarde dat het tijdelijk is. Er moet sprake zijn van een aantoonbare achterstand en contra-effecten moeten worden beoordeeld. Aan het aspect kwaliteit kan immers geen concessie worden gedaan. Niet alleen uit emancipatieoverwegingen is die positieve discriminatie nodig. Wij hebben simpelweg dringend vrouwen nodig in functies op middenniveau en het hogere niveau. Er ontstaat anders een groot tekort. Juist die krapte op de arbeidsmarkt moet worden gebruikt om het emancipatieproces een sprong voorwaarts te laten maken en om de emancipatie vervolgens op niveau vast te houden. Zijn alle ambtelijke

organisaties zich hiervan bewust? Welke kansen hebben vrouwen nu werkelijk bij de krijgsmacht of de politie? Is het kabinet al nagegaan in welke rijksonderdelen vrouwen geen schijn van kans maken? Hoe gaat het kabinet daarmee om? Worden departementen of afdelingen, die slecht presteren, ook publiekelijk aan de schandpaal genageld? Waarom wil de overheid als werkgever pas in 2002 het goede voorbeeld geven? Op welke wijze denkt het kabinet goede voorbeelden op de samenleving over te brengen?

Met de participatie van vrouwen in de ambtelijke top is het zeer droevig gesteld. Er is slechts één vrouwelijke secretaris-generaal en ook onder de directeurs-generaal schommelt de deelname van vrouwen slechts tussen de 7% en 10%. De prestatie-indicatoren voor 2010 vindt de VVD te laag en te veel op de lange baan geschoven. Wij zijn van mening dat, nu in Nederland het gemiddelde opleidingsniveau van vrouwen op de arbeidsmarkt hoger is dan van mannen, er voldoende potentieel aanwezig is om vrouwen de topposities in het ambtelijk apparaat te laten bezetten, indien kwaliteit voor anciënniteit wordt gesteld. De geloofwaardigheid van het emancipatiebeleid, met name wat het doorbreken van het glazen plafond betreft, zal toenemen naarmate het aantal vrouwen in topfuncties bij departementen en andere overheidsinstellingen in versnelde mate toeneemt. Acht het kabinet een versnelde inhaalmanoeuvre gericht op 30% vrouwen in de ambtelijke top, dat wil zeggen schaal 18 en hoger, en 40% vrouwelijke hogere ambtenaren in 2004 haalbaar? Hoe kijkt de staatssecretaris aan tegen het idee dat door de Vrouwen Alliantie is gelanceerd om een taskforce onder leiding van de minister-president op korte termijn een pakket van maatregelen te laten opstellen voor het bereiken van deze doelstelling?

De **voorzitter**: U hebt voor uw tweede termijn nog drie minuten.

De heer **Weekers** (VVD): Te denken valt aan maatregelen die kwaliteit boven anciënniteit laten gaan, externe wervingscampagnes, maatregelen op het gebied van selectie, loopbaanbegeleiding en personeelsbeleid dat combinatie van arbeid en zorg voor vrouwen en mannen bevordert. Ook moet

worden gestimuleerd dat mannen carrière in deeltijd maken. Thuis kunnen zij dan zorgtaken op zich nemen. Mijn fractie verwacht ook veel van het diversiteitsmanagement met de elders verworven competenties, transparante wervings- en promotieprocedures. Op welke wijze gaat het kabinet het diversiteitsmanagement bevorderen? Aangekondigd wordt dat er maatregelen worden genomen. Waarom moet er tot 2002 gewacht worden voordat het vak diversiteitsmanagement wordt opgenomen in het onderwijs aan managers?

Als het gaat over mensenrechten, baart de situatie op internationaal niveau de VVD nog aanzienlijke zorgen. Schendingen van mensenrechten en ongelijke behandeling van vrouwen komen nog veel te veel voor. Keiharde inspanning om de schending van mensenrechten uit te bannen door de regering is dringend noodzakelijk, niet alleen op regeeringsniveau maar ook op het niveau van de NGO's. Zij weten goed wat er leeft in internationale vrouwenorganisaties.

Wij vinden ook dat er meer werk moet worden gemaakt van het bestrijden van geweld tegen vrouwen. Wij ondersteunen de plannen om genitale verminking te bestrijden. Wel vragen wij ons af waarom wij nog steeds geen plan van aanpak hebben om geweld tegen vrouwen verder terug te dringen. Waarom moet er opnieuw ambtelijk gekletst worden over de vraag wat wij hieraan gaan doen? De gegevens zijn al jarenlang bekend. Ik dring erop aan dat het kabinet zo spoedig mogelijk in 2001 komt met die aangekondigde kabinetsreactie en een plan van aanpak.

Ik kom te spreken over ICT. Het is van belang dat emancipatieaspecten bij het ICT-beleid worden betrokken. Wij steunen het beleid dat de staatssecretaris heeft uitgeschreven. Er dient een samenhangende visie te worden ontwikkeld voor de wijze waarop ICT kan worden ingezet om het emancipatieproces te stimuleren en te versterken. Wil de staatssecretaris dat toezeggen?

Wat ik heb gemist in dit hoofdstuk is aandacht voor het emancipatieportaal, een startpagina die links geeft naar relevante websides en informatiebronnen. Ik vraag de staatssecretaris op korte termijn een emancipatieportaal te starten. Wellicht kunnen de sites van de Joke

Smitstichting en het IIAV worden samengevoegd en uitgebouwd tot één volwaardig emancipatieportaal. Kan de staatssecretaris daarop ingaan en hoe ziet zij de financiële verhoudingen en verantwoordelijkheden?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Als ik dit alles aanhoor, denk ik dat in deze coalitie nog veel moet gebeuren, wil het emancipatiebeleid echt pittig worden. GroenLinks heeft er vandaag niet zoveel zin in om weer een soort ritueel rondje zeuren rond de kerk te houden. Dat gebeurt vaak als het gaat om het emancipatiebeleid. Het is essentieel dat er gemainstreamd wordt, ook bij de rest van paars en het kabinet. Wij hebben niet zoveel behoefte aan één kop van jut. Het ligt niet alleen aan de VVD. Wij hebben er veel meer behoefte aan dat het emancipatiebeleid breed concreet gestalte krijgt.

De heer **Weekers** (VVD): Ik begrijp de opmerking dat het niet alleen aan de VVD ligt, niet. De VVD heeft zich vanuit de coalitie het meest positief uitgelaten over de plannen van de staatssecretaris. Wij hebben een aantal concrete zaken op tafel gelegd, die het emancipatieproces een sprong voorwaarts kunnen laten maken. Waarop baseert mevrouw Van Gent die stelling?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik baseer dat onder andere op uw voorstellen rond arbeid, zorg en verlof. Als ik dat aanhoor, denk ik dat er nog een wereld te winnen is. GroenLinks heeft ook wel kritiek op de voorstellen. Wij vinden die te eenzijdig, te elitair, te economisch gericht, te eenvoudig. Het gaat ook te traag.

Wij vinden ze te eenzijdig omdat ze te veel gericht zijn op vrouwen, te weinig op mannen en ook te weinig op verschillende levensstijlen. Mijn opmerkingen van de vorige keer over de afspraken over de zorgtaken hebben het nodige losgemaakt. Ik heb toen gezegd dat de zorg voor vrouwen een kwestie van loslaten is en een kwestie van aanpakken bij mannen. Wat vindt de staatssecretaris van het in een van de inspraakreacties geopperde idee om een zogenaamde commissie mannen en zorg in te stellen, om die kant van de zaak op een betere manier te belichten?

Wij vinden de plannen te elitair omdat "van vrouwenstrijd tot vanzelfsprekendheid" mij eerder een wens lijkt dan de hedendaagse praktijk en realiteit. Het GroenLinks feministisch netwerk heeft ook zo gereageerd. Het gaat er natuurlijk om dat nu uitvoering wordt gegeven aan het beleid en dat er veel meer gekeken wordt naar kwetsbare groepen in de samenleving: zwarte migranten, vluchtelingenvrouwen, laag opgeleide vrouwen, oudere vrouwen, vrouwen in de bijstand en de WAO en meiden. Mij valt op dat armoede altijd veel feministische trekjes heeft, maar dan in negatieve zin. Veel vrouwen die in armoede verkeren blijven daarin verkeren. Daar moet keihard aan gewerkt worden.

De voorstellen zijn te economisch omdat ze te veel zijn gericht op arbeidsparticipatie. De GroenLinks-fractie ondersteunt het idee van economische zelfstandigheid, maar er is meer dan betaald werk. De situatie op de arbeidsmarkt is nu zo dat daar veel nieuwe mensen nodig zijn. Dat mag er niet toe leiden dat er een beroep wordt gedaan op mensen die nu langs de kant staan, maar dat die er straks last in first out of via het zogenaamde draaideureffect ook zo weer uit donderen, als het weer wat minder gaat. Sociale participatie en vrijwilligerswerk – het mag wel eens gezegd worden in het jaar van de vrijwilligers – zijn uitermate belangrijk, maar dat geldt in onze ogen zowel voor mannen als voor vrouwen. Zij moeten dat kunnen combineren met betaalde arbeid.

De heer **Weekers** (VVD): Mevrouw Van Gent zegt dat de inzet van vrouwen niet gebruikt mag worden voor het draaideureffect, last in first out. Ik ben het daar volstrekt mee eens. Vindt zij ook dat wij af moeten van het anciënniteitbeginsel en dat je mensen gewoon moet beoordelen op hun eigen prestaties, ze daarvoor moet belonen en daarvoor in dienst zou moeten kunnen houden?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Daar wil ik best eens over nadenken, maar ik vind het van groot belang dat er een soort objectivering van de criteria komt. Nu spelen ervaring, deskundigheid en de tijd dat je al in dienst bent vaak mee. Bepaalde groepen kunnen daar niet op bogen, maar zijn wellicht toch prima op hun

plek. Ik vind dat een interessante discussie, waarover ik best verder wil spreken, maar dan op een ander moment.

De GroenLinksfractie is erg voor maatwerk om tot economische zelfstandigheid te komen, ook voor bijstandsmoeders. Wij steunen dat beleid. Laten wij het eerst eens hebben over arbeidsrecht voordat wij beginnen over arbeidsplicht. Wat ons betreft is die op dit moment niet aan de orde.

Mij moeten een aantal dingen over de beeldvorming van het hart. Afgelopen vrijdag hoorde ik Kok over Máxima zeggen, dat zij er aantrekkelijk uitziet. Heeft hij daar, ten eerste, kijk op en is dit, ten tweede, relevante informatie? Ik zou het veel interessanter vinden als hij iets kon zeggen over haar sociale vaardigheden, haar intelligentie of misschien over het regime van Videla, in plaats van hierop in te steken. Vandaag hoorde ik weer zo'n opmerking van mijn collega Weekers: geknipt voor de kinderopvang. Die zal ik bij de beeldvorming betrekken. Door dergelijke dingen denk ik, dat er nog heel veel moet gebeuren. Bij vrouwen in de WAO wordt de hypotheekziekte genoemd. Ik steun de vraag van mevrouw Schimmel over de commissie-Donner, want er moet op een goede manier naar die beeldvorming en insteek gekeken worden, vooral naar de arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden voor vrouwen. Waarom komen zij in de WAO terecht?

Het moet mij van het hart dat wij niet al te veel nieuws horen. Er wordt te veel geïnventariseerd, criteria ontwikkeld, onderzocht, nagegaan, nota's uitgewerkt, gewerkt door interdepartementale werkgroepen, Europa en de internationale setting. Die woorden komen erg veel voor. Annelies, het wordt tijd voor actie, maar ik begrijp heel goed dat ook de andere dames en heren van het kabinet dan moeten gaan bewegen. Groenlinks is erg voor het zogenaamde keuzemodel combinatie van scenario's, ook al gaat het nog wat veel uit van het achterhaalde kostwinnersmodel. Het duurt toch uitermate lang voordat we daar echt van af zijn. In vele gevallen hebben wij thans te maken met anderhalfverdieners en dat speelt wel degelijk een rol als het gaat om de vraag of iemand ervoor kiest om in het arbeidsproces te blijven of te gaan zorgen. Ik ben een groot voorstander

van levensloopbestendige arbeidspatronen en ik zou het dan ook een aardig idee vinden om wat meer onderbouwde voorstellen op het gebied van arbeidstijdenmanagement gepresenteerd te krijgen. In het verleden is in verband met de inkomenseffectrapportage een motie van GroenLinks aangenomen over verlofregelingen. Daarvan vind ik thans onvoldoende terug. Die motie was bedoeld om het elitaire karakter van verlof- en spaarregelingen te doorbreken en het voor bredere groepen mogelijk te maken. De gedachte van een multiculturele-effectrapportage op maatregelen vind ik heel sympathiek. Graag krijg ik daarop de reactie van de staatssecretaris.

Voorzitter! Dan nog enkele opmerkingen over de emancipatieondersteuningsstructuur. Wij vinden het van groot belang dat ook initiatieven van onderop de kans krijgen om tot bloei te komen. Dan is het zaak om dit goed te ondersteunen en te organiseren. Dit soort individuen, organisaties en groepen staat met beide benen in de praktijk. Als politiek moet je daar gebruik van maken. Wij zijn er erg voor om het daarvoor bestemde budget te verhogen. Wel willen wij nog even afwachten wat die conferenties en overleggen opleveren, maar wat ons betreft is het buiten kijf dat er meer geld bij moet. Nog wel wil ik in dit verband een concreet voorstel doen. Het lijkt de GroenLinksfractie een aardige gedachte om een fonds in het leven te roepen waarop onafhankelijke, niet bij organisaties aangesloten vrouwen een incidenteel beroep kunnen doen voor het organiseren van kleinschalige activiteiten. Zwarte vrouwen, migranten- en vluchtelingen vrouwen en ook jongere vrouwen hebben zich namelijk niet altijd bij organisaties aangesloten. Het lijkt ons goed om ook die groepen op een of andere manier te bedienen met een praktische, niet bureaucratiserende maatregel. Hoe denkt de staatssecretaris over dit idee?

Dan wil ik nog iets opmerken over het onderwerp macht en besluitvorming. In "Het Lagerhuis" van afgelopen zaterdag zei Marcel van Dam in een discussie over het zogenaamde glazen plafond: die vrouwen willen helemaal niet. De vrouwen in dat debat dachten daar gelukkig heel anders over. Ik zou in dit kader een concreet voorstel willen

doen voor het introduceren van zwangerschaps- en bevallingsverlof voor politieke ambtsdragers. Wat ons betreft moet dat nu echt snel worden geregeld. In dit verband lijkt het ons een goed idee om een "vliegende kiep"-kamerlid te introduceren. Dat is een toegevoegd Kamerlid bij fracties, dat kan invallen bij zwangerschaps- en bevallingsverlof, bij ziekteverlof, bij ouderschapsverlof en dergelijke. Wil de staatssecretaris de staatsrechtelijke consequenties van zo'n toegevoegd Kamerlid onderzoeken? Ten slotte dan nog iets over de armoedeval onder vrouwen. Bij de behandeling van de begroting voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid is gesproken over de premie van f 4000 voor mensen die volledig uitstromen uit de bijstand. Nu blijkt dat met name vrouwen veel uitstromen naar deeltijdbanen en dus nog gedeeltelijk in de bijstand blijven. Zij kunnen dan geen beroep doen op een evenredig deel van die f 4000. Ik stel voor om die mogelijkheid te openen. Graag krijg ik hierop een reactie van de staatssecretaris.

De heer **De Wit** (SP): Mevrouw de voorzitter! De SP-fractie vindt al jaren dat de Paarse regering bij het emancipatiebeleid te eenzijdig de nadruk legt op betaalde arbeidsparticipatie van vrouwen. Regelmatig schiet de regering daar naar de mening van de SP-fractie in door, zoals bij pogingen om eenoudergezinnen in de bijstand – meestal vrouwen – te dwingen aan het werk te gaan. De onbetaalde zorgtaken dreigen het kind van de rekening te worden. Gelukkig beginnen steeds meer mensen dat te vinden en spreken nu ook steeds meer emancipatie- en vrouwenorganisaties vergelijkbare zorgen uit. Ik doel dan op het rapport van E-Quality en de reactie van de Vrouwen Alliantie op het meerjarenbeleidsplan. Beide wijzen erop dat ook daar dezelfde zorg bestaat over de effecten van het Paarse emancipatiebeleid. Met mij zullen nog veel meer mensen er blij mee zijn dat die zorgen worden uitgesproken. Uit een NIPO-enquête van afgelopen december blijkt bijvoorbeeld dat veel mensen zich zorgen maken over te veel uren betaalde arbeid van twee partners samen, indien zij tevens gezamenlijk de zorg dragen voor de opvoeding van meer dan één kind. Een meerderheid vindt het weliswaar acceptabel dat de twee ouders

beiden werken, maar zij stelt gemiddeld een maximum aan de gezamenlijke werktijd van 45 uur per week: een volle baan en nog wat of twee halve banen, maar niet twee volledige banen. Voor het kind, als dat nog jonger is dan 5 jaar, is dat naar onze mening in ieder geval beter. In dat opzicht wijs ik op een stukje in het blad Metro, dat vanmorgen in de trein lag, waarin een onderzoek genoemd wordt van de universiteit van Essex in Engeland. In dat onderzoek wordt ook gesproken over negatieve effecten op met name kinderen die jonger zijn dan 5 jaar.

Natuurlijk vindt ook de SP-fractie dat economische zelfstandigheid een belangrijk onderdeel vormt van de emancipatie van de vrouw. Economische zelfstandigheid leidt namelijk tot meer keuzevrijheid. Keuzevrijheid is wat ons betreft het doel van emancipatie. De dwang die veel vrouwen voelen om betaald werk te moeten aanvaarden, is daarmee naar onze mening in strijd, laat staan de werkelijke dwang die vrouwen ondervinden indien zij in een uitkeringssituatie zitten. Bovendien, wil de onbetaalde zorgarbeid voor de kinderen van andere hulpbehoevenden in de directe omgeving, alsmede voor het gezin niet in de knel komen, dan zal de man in hetzelfde tempo moeten emanciperen als de vrouw. Voor mij is emancipatie het alleen of met z'n tweeën kunnen kiezen tussen taken, om zo tot een verantwoorde mengeling te komen van betaalde arbeid, onbetaalde zorgarbeid en vrije tijd en deze mengeling naar eigen inzicht van de omstandigheden steeds te kunnen wijzigen, als dat nodig is.

De regering kiest in het meerjaren-beleidsplan voor het combinatie-scenario. Die keuze onderschrijf ik. Ik vraag mij echter af in hoeverre de regering daadwerkelijk kiest voor dat scenario en in hoeverre ook hier niet de krapte op de arbeidsmarkt – daar heb ik al vaker over gesproken – op de achtergrond een rol speelt. Licht ook daarom niet in de aanpak van de regering met betrekking tot het combinatie-scenario de nadruk te eenzijdig op de betaalde participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt? Immers, niet alleen vrouwen, maar ook ouderen die eerst moesten plaatsmaken voor jongeren, moeten van de regering meer en langer gaan werken. Wij hebben in het verleden al maatregelen met betrekking tot

asielzoekers aan de orde gehad. Dat is nu niet aan de orde, maar ook zij moeten op de arbeidsmarkt terecht. Hetzelfde geldt voor werknemers die van buiten de Europese Unie worden aangetrokken. Het zijn allemaal tekenen die erop wijzen dat de krapte op de arbeidsmarkt in feite heel centraal staat. Wij hebben op dit punt de nodige scepsis ten aanzien van de motieven.

De arbeidsdeelname van vrouwen moet tot 2010 stijgen van 52% tot 65%. De zorgdeelname van mannen moet stijgen van 35% naar 40%. Dat is een verschil. Bewijst dat verschil in ambitieniveau voor beide doelstellingen niet de eenzijdige aandacht voor de betaalde arbeid? Waarom geldt in de definitie van "zorgarbeids-participatie" van mannen geen ondergrens van 12 uur, die wel voor de arbeidsparticipatie van vrouwen geldt? Graag verneem ik hierover de visie van de staatssecretaris. De staatssecretaris schrijft dat zij de hogere arbeidsparticipatie van vrouwen onder andere wil bereiken door te investeren in de kwaliteit van de arbeid. Waarom heeft Paars dan eerst in de sectoren die zij het beste kan beïnvloeden, zoals het onderwijs en de zorg, de arbeidsomstandigheden zo laten verslechteren dat beide sectoren niet zo erg aantrekkelijk zijn als werkomgeving? Wat denkt de staatssecretaris van de doorgeschooten flexibilisering van de arbeidsmarkt, die het juist moeilijk maakt, arbeid en zorg voor kinderen te combineren?

De **voorzitter**: U hebt nog anderhalve minuut, inclusief de tweede termijn.

De heer **De Wit** (SP): Ik ben al een heel eind, voorzitter. De regering wil de beloningsverschillen tegengaan. Net als andere sprekers vraag ik het oordeel van de staatssecretaris over de uitspraak van de commissie Gelijke behandeling over de HOS en haar visie op de uitspraken van de commissie-Van Rijn dat banen in de publieke sector over de hele linie veel lager uitpakken dan in het bedrijfsleven.

De staatssecretaris heeft een aantal zaken over verlof opgemerkt. Ook ik stel de vraag wat zij vindt van betaald langdurig zorgverlof. Wat vindt zij van een wettelijk recht op betaald ouderschapsverlof, zoals verschillende organisaties naar voren

hebben gebracht? Bij dat "betalen" kan gedacht worden aan de regels die nu al gelden, de stimuleringsregeling. Ten slotte vraag ik een reactie van de staatssecretaris op het idee, alleenstaande ouders het recht te geven op ouderschapsverlof van twee ouders, dus tweemaal zo lang. Ik sluit af met de opmerking dat mijn fractie het nog steeds betreurt dat de ontheffing van de sollicitatieplicht voor bijstandsmoeders met kinderen onder vijf jaar is omgezet in een werkaanvaardingsplicht en dat voor de sollicitatieplicht voor ouders met kinderen boven de vijf jaar het aantal uren nog steeds niet in overeenstemming is met datgene wat de Kamer hierover heeft uitgesproken.

De **voorzitter**: Hiermee zijn wij gekomen aan het einde van de eerste termijn van de commissie. Ik vertel de leden nog welke spreektijd hun fractie heeft voor de tweede termijn: de PvdA 14 minuten, de VVD 1 minuut, het CDA 12 minuten, D66 1 minuut en de rest, GroenLinks, SP en SGP, elk nul minuten.

De vergadering wordt van 13.27 uur tot 14.15 uur geschorst.

De **voorzitter**: Het is kwart over twee en ik heropen de vergadering van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Ik constateer dat de regering nog niet aanwezig is en schors derhalve de vergadering voor één minuut.

Eerste termijn van de zijde van de regering

Staatssecretaris **Verstand**: Mevrouw de voorzitter! Allereerst mijn excuus voor mijn iets te late binnenkomst. Dat heeft alles te maken met de vragen en opmerkingen die gesteld c.q. gemaakt zijn over het meerjaren-beleidsplan. Ik ben er ook niet in geslaagd om alles keurig te rubriceren. Het kan dus gebeuren dat ik wellicht iets vergeet of soms wat van de hak op de tak spring. Ik voelde mij zeer aangesproken door de woorden van mevrouw Schimmel, dat wij zitten in een cruciale fase en dat het er nu om gaat een laag dieper te gaan en ervoor te zorgen dat de knop omgezet wordt en er concrete maatregelen komen; niet zeuren maar poetsen, zoals mevrouw Bussemaker opmerkte. Dat laagje dieper gaan, heeft ook mij voor ogen gestaan bij het opstellen

van dit meerjarenbeleidsplan. Door alle leden is opgemerkt dat daarbij beter mainstreamen belangrijk is evenals het inzicht in cijfers en middelen. Verder heeft mij een verbreding, versnelling en verdieping van het beleid voor ogen gestaan. Mainstreamen is een belangrijk instrument om tot een verbreding en versnelling van het beleid te komen. Het moet niet alleen iets zijn van de staatssecretaris van Sociale Zaken, het moet een gezamenlijke actieve verantwoordelijkheid worden van departementen, sociale partners, vrouwenorganisaties en de andere overheden waarmee wordt samengewerkt.

Een belangrijk onderdeel van het beleidsplan is draagvlak te krijgen voor die mainstreaming en ervoor te zorgen dat er een zodanige goede structuur ontstaat dat de voortgang gevolgd kan worden. Daarom is ervoor gekozen om dat mainstream-beleid samen met de departementen te ontwikkelen. Dit is een essentieel startpunt voor een goede structuur van de mainstreaming. De departementen moeten daar gezamenlijk handen en voeten aan geven. De interdepartementale werkgroep moet de geldstromen die verbonden zijn aan emancipatiedoelinden en -taakstellingen inzichtelijk maken, de zogenaamde gender sensitive budgetting. Daarnaast moet onderzocht worden welke structuur op departementen nodig is om bij belangrijke dossiers de diversiteitsaspecten te kunnen betrekken. Ook moet duidelijk worden wanneer en op welke wijze een emancipatie-effectrapportage wordt toegepast. Wij willen overigens steeds meer de kant op van een diversiteitsrapportage. Er moet in aangegeven worden hoe inzicht in cijfers en middelen geboden kan worden. Bij dit alles is het van belang dat de doelstellingen concreet worden aangegeven. Dit past ook heel goed in het VBTB-traject.

De werkgroep zal bij haar onderzoek de aanbevelingen van Tecena betrekken. Hiertoe is de oudvoorzitter van Tecena, mevrouw Van Doorne, als adviseur aan de interdepartementale werkgroep toegevoegd. Eén van de aanbevelingen is een onderzoek naar een structuur voor het proces van mainstreaming in beleidsvoorbereiding en -uitvoering. Er is gesuggereerd met het oog hierop een visitatiecommissie in te stellen.

Ik kan mij ook voorstellen dat een mogelijke opvolger van Tecena een breder takenpakket krijgt en zich buigt over de vraag op welke dossiers een emancipatie-effectrapportage nodig is. In mei zal er gerapporteerd moeten worden over het inzichtelijk maken van de geldstromen en het formuleren van doelstellingen. Het plan van aanpak moet in juni klaar zijn. In de loop van dit jaar kan dan de structuur verder uitgewerkt en ingevoerd worden. Deze werkwijze zal naar mijn mening de gewenste verbreding en versnelling van het emancipatiebeleid binnen de departementen bevorderen. Overigens is al te constateren dat er een behoorlijke slag is gemaakt op het punt van de samenwerking met de departementen. Een sprekend voorbeeld daarvan zijn de afspraken met minister Pronk in het kader van de uitwerking van de aanbevelingen van de commissie Dagindeling. Dit betreft een wijziging van de Wet op de ruimtelijke ordening. Ik noem ook afspraken over de ontwikkeling van dienstenknooppunten en over het oprichten van een kenniscentrum, waarmee gemeenten en provincies ondersteund kunnen worden bij het in de praktijk brengen van dagindingsaspecten bij reconstructieplannen of bij nieuwbouwplannen. Daarnaast wijs ik op de afspraken met de minister van Justitie over de aanpak van het huiselijk geweld. Daar wordt op dit moment hard aan gewerkt. Ik refereer ook aan het doorlichten van het alimentatiesysteem en het huwelijksgoederenrecht in verband met de vraag of een en ander nog wel past in het stimulerende beleid voor het combineren van arbeid en zorg. Economische Zaken is bezig met een onderzoek inzake belemmeringen en kansen van een bedrijfstak persoonlijke dienstverlening. Het laatste voorbeeld van mainstreaming dat men in het meerjarenbeleidsplan terugziet en dat ik een echte vernieuwing vind, is de samenwerking met vier andere departementen om de opvang van schoolkinderen, vrijetijdsvoorziening en het multifunctioneel gebruik van gebouwen meer tot elkaar te brengen. Als laatste noem ik de bevordering van de arbeidsdeelname van allochtone vrouwen. Daarvoor is een samenwerkingsproject gestart met de minister voor GSI. Op de

positie van allochtone vrouwen ga ik straks dieper in.

Het gaat dus niet alleen om de structuur voor de mainstream, maar ook om de ontwikkeling van het beleid in de praktijk. Wij werken zo veel mogelijk met targets. Dat is niet op alle terreinen mogelijk. De heer Weekers vond ik wel wat erg optimistisch met zijn ambities voor het glazen plafond. Wij hebben ook de emancipatiemonitor laten ontwikkelen, zodat je nu op een viertal terreinen kunt zien hoe de ontwikkeling verloopt en wat de effecten zijn. Er is gesproken over de afgelopen 20 jaar. Als je ziet hoe de situatie op het gebied van de emancipatie 20 jaar geleden in Nederland was, dan zie je nu een behoorlijke vooruitgang. Maar net als de leden vraag ook ik mij af of het allemaal niet wat sneller kan. Tegelijkertijd ben ik ervan overtuigd dat de samenleving dat voor een groot deel zelf moet overnemen met stimulerend en voorwaarden scheppend beleid. Vernieuwend in het emancipatiebeleidsplan is de dagindeling en ICT.

De heer **Weekers** (VVD): Als de staatssecretaris het onderwerp mainstreaming heeft afgerond, dan wil ik haar vragen te reageren op mijn betoog om eens naar andere wijzen van vernieuwing te kijken. Mijn voorstel is, de coördinerend bewindspersoon jaarlijks te laten rouleren en om de DG-emancipatie als een soort vliegende brigade te laten opereren onder wisselende politieke leiding. Is de staatssecretaris bereid, deze gedachtegang in te brengen in de interdepartementale werkgroep, zodat wij daarover op een later moment nog eens uitvoerig kunnen discussiëren?

Staatssecretaris **Verstand**: Ik vond het wel een prikkelende bijdrage van de heer Weekers aan het debat over het mainstreambeleid. In Denemarken gebeurt dit ook een keer in de vier jaar. Equal opportunities valt daar nu onder het ministerie van VROM. Toch lijkt het mij nog te vroeg om dat ook hier in Nederland te doen. Juist nu het traject wordt gevolgd van mainstreaming om ervoor te zorgen dat alle gender aspecten in het beleid van alle departementen worden opgepakt, loop je de kans door emancipatiebeleid steeds bij een ander departement onder te brengen, dat het zich

richt op de aspecten van dat departement. De periode van één jaar vind ik trouwens ook te kort. Het is belangrijker, binnen de departementen expertise te ontwikkelen, de mainstreamstructuur te verbeteren en de gender gevoeligheid voor het beleid. Een coördinerende functie voor alle departementen lijkt mij op dit moment de beste oplossing en de beste aanjager voor het verwerken van gender aspecten in het beleid. Prikkelend was zijn bijdrage zeker!

De heer **Weekers** (VVD): Wat vindt de staatssecretaris ervan om het DG-emancipatie als een soort vliegende brigade te laten opereren? De aanwezige expertise wordt in elk departement ondergebracht, meer dan thans het geval is. Is de staatssecretaris bereid, dieper over deze gedachte na te denken?

Staatssecretaris **Verstand**: Wij zijn op dit moment bezig met de "vliegende keep", zonder direct aan allerlei organisatorische maatregelen te denken. Dit is mede onderdeel van het mainstreambeleid, waarbij het o.a. gaat om de versterking van de interdepartementale coördinatie-structuur emancipatie. Dit is een goed gremium, maar juist op het mainstreampunt zou het in mijn ogen versterkt moeten worden. De gedachte van een ondersteunende "vliegende keep" vanuit de DCE wordt dus betrokken bij de ontwikkeling van de mainstreamstructuur.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik heb ook meer in het algemeen een vraag gesteld over alle concrete suggesties die de TECENA heeft gedaan. Wat wordt daarmee gedaan? Ik heb er bezwaar tegen gemaakt dat nu weer een commissie wordt ingesteld die weer allerlei voorstellen gaat doen, terwijl die voorstellen al concreet op tafel liggen. Acht de staatssecretaris de tijd niet rijp om gewoon direct beleid te gaan ontwikkelen?

Staatssecretaris **Verstand**: Dat beleid wordt ontwikkeld. Verder heb ik, zo meen ik, wel antwoord gegeven, in die zin dat ik het een essentiële voorwaarde vind om te komen tot een succesvolle mainstreamstructuur die ook op termijn blijft werken, dat de departementen samen met ons die mainstreamstructuur ontwikkelen. Ik heb ook gezegd dat wij daar de

aanbevelingen van de TECENA bij betrekken en een relatie hebben gelegd met die aanbevelingen door de oud-voorzitter van de TECENA, mevrouw Van Doorne, aan de interdepartementale werkgroep toe te voegen. Op dit moment wordt er dus beleid ontwikkeld ten aanzien van de mainstreamstructuur. Ik doe dat alleen niet in mijn eentje, maar samen met andere departementen. Dit alles moet in juni resulteren in een concreet beleid; dat is de opdracht die de interdepartementale werkgroep van ons gekregen heeft.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Dit klinkt al een stuk bemoedigender. Ik ben blij dat het in juni op tafel komt. Betreft de staatssecretaris daar ook bij de indertijd door mij, samen met vele anderen, ingediende motie om mainstreaming op de departementen te verbeteren? Op die manier worden in het plan dat nu wordt opgesteld, ook aan de departementen de middelen gegeven om de mainstreaming echt handen en voeten te kunnen geven.

Staatssecretaris **Verstand**: Volgens mij zit er geen licht tussen de doelstellingen die mevrouw Bussemaker heeft genoemd, en de doelstellingen die ik heb geformuleerd. Ik heb de motie niet zo direct voor ogen, maar ons beweegt hetzelfde en wij zullen deze motie zeker betrekken bij het werk van de interdepartementale commissie.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik wil nog even ingaan op de gedachte van de heer Weekers om emancipatiebeleid veel meer rechtstreeks bij de andere departementen onder te brengen. De staatssecretaris heeft gezegd dat dit een prikkelende gedachte is, maar dat het op dit moment nog niet mogelijk is. Zoals altijd drukt zij zich zeer diplomatiek uit, maar ik leg haar dan toch de politieke vraag voor: vindt zij dat de andere departementen, maar ook het hele kabinet tot nu toe eigenlijk onvoldoende hun verantwoordelijkheid hebben genomen als het gaat om de mainstreaming van het emancipatiebeleid? Wat zou er volgens haar moeten worden gedaan om dit te verbeteren? De kritiek op dit punt komt natuurlijk niet zo maar uit de lucht vallen.

Staatssecretaris **Verstand**: Ondanks de misschien diplomatieke formule-

ringen ben ik toch helder geweest op dit punt, zo meen ik. Enerzijds moet de structuur worden versterkt, maar daarmee is niet gezegd dat er niet al sprake is van een ontwikkeling. Ik heb zojuist ook vijf voorbeelden van mainstreaming gegeven. In het meerjarenbeleidsplan is te zien dat er nu vooruitgang wordt geboekt in de samenwerking met een aantal departementen. Dat is ook af te leiden uit de jongste CEDAW-rapportage. Ik was zelfs enigszins verbaasd om in die rapportage te lezen wat andere departementen al aan acties en beleid hebben ontwikkeld. De kunst is nu om een zodanige structuur te maken dat het echt goed verankerd wordt en dat er een soort van vanzelfsprekendheid bij andere departementen ontstaat om de gendersaspecten ook daadwerkelijk iedere keer bij de beleidsontwikkeling te betrekken. Voorzitter! Alle leden hebben in de een of andere zin de opmerking gemaakt dat het kabinet in de nota te veel uitgaat van de economische kant van arbeidsparticipatie van vrouwen. In het regeerakkoord is er uitdrukkelijk voor gekozen, de economische zelfstandigheid te bevorderen. Aangezien weinig mensen in Nederland voldoende mogelijkheden hebben om uit vermogen economische zelfstandigheid op te bouwen, is het noodzakelijkerwijs verbonden met arbeidsparticipatie. Dat is niet alleen een economische benadering. Economische zelfstandigheid heeft ook een relatie met de vrijheid om zelf te kunnen kiezen. Er is ook een relatie met bijvoorbeeld seksueel geweld: als je een eigen inkomen hebt, kun je je eigen keuzes maken en sta je sterker in een relatie. Economische zelfstandigheid heeft uiteraard ook iets te maken met de strijd tegen de armoede. Er zijn mensen die geen pensioen hebben kunnen opbouwen en alleen een uitkering genieten in het kader van de AOW of de bijstand. Er is alles voor te zeggen om de economische positie van deze mensen te versterken. Economische zelfstandigheid heeft verder van doen met het feit dat er in bepaalde belangrijke sectoren sprake is van een tekort aan arbeidskrachten. Ik noem het onderwijs en de zorg. Het is een maatschappelijke overweging om vrouwen te laten herintreden in deze sectoren. Op de langere termijn – zie ook het WRR-rapport over een generatiebewust beleid – is de

samenleving gebaat bij voldoende arbeidsparticipatie van vrouwen om een bijdrage te leveren aan de instandhouding van ons sociale systeem.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik ben er huiverig voor om het argument van krapte op de arbeidsmarkt te gebruiken. Het kan naar mijn mening als een breekijzer fungeren om arbeid en zorg te combineren. Deelt de staatssecretaris deze opvatting? En wat vindt zij van de uitspraak van minister Jorritsma dat iedereen maar meer moet gaan werken om de krapte op de arbeidsmarkt op te lossen?

Staatssecretaris **Verstand**: Dat zou ook het volgende deel van mijn betoog zijn geweest. Mevrouw Bussemaker heeft gevraagd naar mijn reactie op dit deel van de CEDAW-rapportage. Ik heb enkele argumenten genoemd waarom ik vind dat arbeidsmarktparticipatie van vrouwen niet louter economische aspecten kent. De andere kant van de medaille is de bevordering van het zorgaandeel van mannen. In die zin kunnen wij het met elkaar eens zijn. Mijn bezwaar tegen de CEDAW-schaduwrapportage is dat er een dubbele boodschap wordt afgegeven. Mijn eerste boodschap is dat je naar economische zelfstandigheid moet blijven streven door middel van arbeidsparticipatie en door tegelijkertijd in te zetten op het zorgaandeel van mannen. Er is geen sprake van onderwaardering van dit zorgaspect bij het kabinet. De samenstellers van de schaduwrapportage hadden de handicap dat zij geen rekening konden houden met het meerjarenbeleidsplan. Ik vind dat uit het meerjarenbeleidsplan heel duidelijke aandacht voor die zorgkant blijkt. Ik denk dat wij uniek zijn in Europa door zo'n harde target te stellen voor het zorgaandeel van mannen, al kun je van mening verschillen over het percentage. Ik ben het overigens niet met de heer De Wit eens dat dit per definitie 12 uur moet zijn, want in de levensloopbenadering kun je daarvoor geen nieuwe standaard invoeren. Ik heb in ieder geval gezegd dat wij de beeldvorming, de herziening van het sociaal contract zullen meenemen in het kabinetsstandpunt over de vraag hoe de toekomstige zorginfrastructuur eruit moet zien en dat is heel concreet, meer dan onderzoek.

Dat er waardering voor zorg is, kunt u opmaken uit de taakstelling van SZW om onbetaalde arbeid in statistieken zichtbaar te maken. Niet om statistieken te hebben, maar om er rekening mee te kunnen houden bij de beleidsvoorbereiding. Met andere woorden, ik vind de kritiek niet terecht dat het kabinet onvoldoende waardering of aandacht voor zorg zou hebben en ik vind dat er in het meerjarenbeleidsplan voldoende aanknopingspunten voor zitten.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): De staatssecretaris zei dat het niet alleen een economische benadering is, maar zij kan toch niet ontkennen dat in het rapport de economische benadering toch wel de nadruk heeft? Dat laten ook de signalen vanuit de samenleving horen. Daarnaast moet er dan nog ruimte zijn voor arbeid. Iedereen signaleert knelpunten, ook de vrouwenbeweging. Kan de staatssecretaris dan niet zeggen dat zij die knelpunten herkent en dat zij er extra aandacht aan zal geven? Ik vind dat het nog steeds een afgeleide is van de economische zelfstandigheid.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Is de staatssecretaris bereid afstand te nemen van de uitspraak van mevrouw Jorritsma dat gelet op de krapte op de arbeidsmarkt iedereen maar langer moet werken zonder er goede zorgvoorzieningen tegenover te stellen?

De heer **Van der Staaij** (SGP): Herkent de staatssecretaris zich niet in het beeld dat de intrinsieke waarde van onbetaalde arbeid onvoldoende uit de verf komt in het kabinetsbeleid? Zij beklemtoonde de taak van mannen in het zorgen, maar kan dat juist weer niet bevestigen dat de zorg als een last wordt gezien die gedeeld moet worden en daardoor weer een negatieve uitstraling krijgt?

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Is de staatssecretaris bereid om een zogenaamde commissie mannen en zorg in te stellen?

Mevrouw **Schimmel** (D66): De doelstelling 40% mannen aan het zorgen krijgen vind ik een goede, maar denkt de staatssecretaris dat de nu voorgestelde maatregelen daartoe toereikend zijn?

Staatssecretaris **Verstand**: Voorzit-

ter! In mijn inleiding van dit blokje heb ik geprobeerd duidelijk te maken dat bevordering van de economische zelfstandigheid niet alleen een economische en een arbeidsmarktbenadering is, maar dat er ook andere elementen in zitten. Ik heb verwezen naar het rapport over bestrijding seksueel geweld waarvan de conclusie is: de eerste voorwaarde om seksueel geweld terug te dringen, is economische zelfstandigheid van vrouwen. Het gaat ook om de participatiemogelijkheden van vrouwen en om invloed op maatschappelijke ontwikkelingen. Daarvoor moet je in de maatschappij functioneren en dat lukt niet als je alleen maar thuis zit. Ook heb ik benadrukt de andere kant, de zorgparticipatie. Natuurlijk zie ook ik knelpunten als het gaat om het kunnen combineren van werk en privé. Het uitgangspunt is het meerjarenbeleidsplan arbeidsparticipatie en de economische zelfstandigheid van vrouwen bevorderen, maar dat kan niet anders dan gepaard gaan met bevordering van het zorgaandeel van mannen. Er is natuurlijk al het nodige gebeurd. Zo bespreken wij over een aantal weken het wetsvoorstel inzake en arbeiden zorg; is er inmiddels wetgeving voor de aanpassing van de arbeidsduur gerealiseerd en gaat het goed met de uitbesteding van de kinderopvang. Die uitbesteding loopt zelfs beter dan wij hadden durven hopen. De heer Van der Staaij vroeg of de beeldvorming niet teveel wordt ingekleurd door de idee dat zorgen een last is. Zorgen kan natuurlijk een last zijn. Zo is stervensbegeleiding echt een last. Daarentegen is het opvoeden van kleine kinderen een heel plezierige en waardevolle bezigheid. Ik vind het vervelend dat in de schaduwrapportage het beeld wordt opgeroepen dat vrouwen maar weer de zorg moeten gaan doen. Dat beeld speelde ook bij de discussie over de WAO, toen er gesproken werd over de hypotheekziekte. Het doel is dat vrouwen en mannen hun taken kunnen combineren en zeker niet dat er nieuwe standaarden worden opgelegd, zoals een werkweek van maximaal van 45 uur of, zoals in Frankrijk, van 35 uur. Het beleid moet erop gericht zijn en de Kamer lijkt mij daarin te bevestigen dat die flexibiliteit gedurende de hele levensloop mogelijk is. Hieraan wordt hard

gewerkt. Zo hebben wij in het beleidsplan aangekondigd dat een aantal regelingen tegen het licht zal worden gehouden, waarbij beeldvorming en de levensloop belangrijke aspecten zullen zijn. Daarmee sluiten wij aan bij het advies van de commissie Gelijke behandeling. Deze commissie heeft immers geadviseerd dat moet worden gezien wat er kan worden veranderd aan de beeldvorming in een aantal regelingen rond het kostwinnerschap. Hierbij wordt nu heel uitdrukkelijk de levensloop betrokken.

Er zijn drie of vier deelterreinen aangewezen. Naar aanleiding van een motie van mevrouw Schimmel wordt dat terrein nu verbreed. In haar motie wordt gesteld dat een en ander bij voorkeur in juni of halverwege het jaar gerealiseerd zou moeten zijn. Daaraan kan zeker niet worden voldaan. Het is namelijk een behoorlijke klus om het hele terrein op een goede manier in kaart te brengen. Het is mijn streven om aan het einde van dit jaar met een standpunt te komen. Overigens zullen wij hierbij ook externe deskundigen betrekken. Ik weet nog niet of het verstandig is om hiervoor projectgroepen in het leven te roepen, omdat die groepen de nodige begeleiding behoeven en er voor die groepen opdrachten moeten worden geformuleerd. Ik wil dat overlaten aan de werkgroep die zich hiermee bezighoudt. Als de behoefte bestaat, wil ik het mogelijk maken, maar ik wil het niet bij voorbaat opleggen.

De beeldvorming is heel belangrijk. Wij moeten er dan ook voor zorgdragen dat zorgen niet alleen als een last maar ook als een lust wordt gezien. Het is immers aangenaam voor partners om zaken te kunnen combineren. Het is echter de vraag of hiervoor een commissie mannen en zorg in het leven moet worden geroepen. Ik betwijfel of zo'n commissie kan bijdragen aan een verandering in de beeldvorming. Wij zetten hierop in, maar hiervoor zal dan wel moderne terminologie moeten worden gevonden. Het is vooralsnog de bedoeling om dit te regelen binnen de "equal"-projecten. Mevrouw Schimmel stelde verder terecht dat hiervoor ook samenwerkingsverbanden met de sociale partners en NGO's tot stand zullen moeten worden gebracht. Ik aarzel sterk of een commissie mannen en zorg – zorg is ook zo'n zwaar begrip

– de ontwikkelingen die kant kan opsturen die wij nu op willen. Een publiekscampagne of een informatiecampagne kan bijdragen aan een verandering in de beeldvorming. Een dergelijke campagne moet dan wel uitdrukkelijk op mannen zijn gericht.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik wil niet mopperen, maar het is toch wel teleurstellend dat de staatssecretaris zo gemakkelijk over het idee voor een commissie mannen en zorg heenstapt. Uit de emancipatiemonitor wordt duidelijk dat het op dit moment helemaal niet opschiet en het is dan ook de vraag of het niet de hoogste tijd is om een taskforce in te stellen in de vorm van een commissie voor mannen en zorg. Ik vraag de staatssecretaris daarom om toch nog eens over dit idee na te denken.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik denk dat de commissie het onderling niet eens is of het nu wel of niet hard opschiet. Ik heb de heer Weekers namelijk horen zeggen dat er een trendbreuk is. Ik ben dat met hem eens, want zeker door de jonge generaties wordt hierover anders gedacht. Zij denken overigen niet alleen anders, zij handelen ook anders. Dat blijkt wel uit het onderzoek van de CBS terzake dat vorige week verschenen is. Ik heb geprobeerd u aan te geven waarom ik er mijn aarzelingen over heb of zo'n commissie, zeker met zo'n benaming, bijdraagt aan het doorzetten van de trendbreuk. Er is een aantal opmerkingen gemaakt over verlofregelingen. Ik denk dat het goed is om dit onderwerp verder bij de behandeling van het wetsvoorstel arbeid en zorg te bespreken. Ik word er door mijn ambtenaren op geattendeerd dat ik een vraag vergeten ben over de uitspraken van minister Jorritsma. Ik reageer nooit op uitspraken zonder dat ik aan de betrokkene gevraagd heb wat hij of zij precies gezegd heeft en binnen welke context dat gebeurd is. Ik geef daar dus geen reactie op.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik vind het zo aardig van minister Jorritsma dat je tegen haar alles kunt zeggen en dat zij ook alles zegt wat zij vindt. Als u er verder niets van vindt, is het kabinet bij monde van minister Jorritsma dus van mening

dat iedereen maar langer moet gaan werken. U gaat mij toch niet vertellen dat u daar geen mening over heeft?

Staatssecretaris **Verstand**: Die mening heb ik ook geventileerd. Ik heb gezegd dat ik niet naar standaarden toe wil. Ik denk dat ik buitengewoon helder ben over waar ik naartoe wil. Ik wil niet naar standaarden, maar ik wil naar flexibiliteit. Dat kan wat mij betreft gaan om de arbeidsduur, zowel naar beneden als naar boven. Ik zie dat helemaal in het perspectief van levensloopbenadering en in het perspectief van het combineren door mannen en vrouwen van zorg en werk.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik concludeer dan maar zelf dat u het met minister Jorritsma oneens bent. Zij vindt dat iedereen meer moet gaan werken.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik heb gezegd wat ik vind van flexibiliteit, levensloop en standaarden. Ik heb ook gezegd dat ik dit nog niet geverifieerd heb bij mevrouw Jorritsma, dus ik doe hier verder geen uitspraken over. Dat lijkt mij niet correct.

De heer **Weekers** (VVD): Ik kan mij voorstellen dat het moeilijk is voor de staatssecretaris om te oordelen over wat mevrouw Jorritsma gezegd heeft. Maar kan zij misschien reageren op de opmerking van haar eigen politieke baas, de heer Vermeend? Hij heeft namelijk ook gezegd dat iedereen aan het werk moet en dat hij er niet van houdt dat rechters door al zijn plannen fietsen.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik ben mijn inleiding bij dit onderwerp begonnen met te zeggen dat wij de economische zelfstandigheid en de arbeidsparticipatie willen bevorderen. Dat doen wij op alle terreinen. Wij willen reïntegratie bij de WAO. Wij willen mensen uit alle uitkeringsregelingen hebben. Het principe van de verzorgingsstaat is dat mensen in hun eigen inkomen moeten voorzien. Wat dat betreft heeft minister Vermeend volstrekt niets nieuws gezegd. Er zijn inmiddels trouwens schriftelijke vragen over gesteld, dus u krijgt van hem een antwoord op de vraag die uw fractiegenoten gesteld hebben.

Voorzitter! In het kader van arbeid en zorg vinden wij dat mensen zelf invulling moeten kunnen geven aan de combinatie van uitbesteding van zorg en eigen zorg. Ik heb net als voorbeeld de kinderopvang genoemd. Daarbij gaat het op dit moment heel goed. Er loopt nu een MDW-traject om te bekijken welke belemmeringen er nog zijn in de persoonlijke dienstverlening, met name voor het ondernemerschap in de dienstverlening. Daarbij wordt onder andere onderzoek gedaan naar de vraag of binnen Europa de BTW-tarieven op dienstverlening verlaagd kunnen worden. Eén van de leden heeft gezegd dat dit eigenlijk geen oplossing is, omdat uitbesteding van dienstverlening alleen voor yuppen is. Maar één belangrijk uitgangspunt voor mij bij het ontwikkelen van die tak van dienstverlening – ik heb het over alle vormen van persoonlijke dienstverlening, dus ook over mantelzorg – is dat die toegankelijk en bereikbaar is voor alle inkomens. Dat vind ik een belangrijke voorwaarde. Wij onderzoeken op dit moment hoe wij dat kunnen realiseren. Daar zijn wij nu mee bezig. In het kader van de vernieuwing van het emancipatiebeleid hoort daar ook bij dat ik met de staatssecretaris van Justitie het alimentatiesysteem en het huwelijkse goederenrecht bekijk. Met de Stichting van de Arbeid en sociale partners kijken wij naar meer flexibele arbeidstijden. Het doet mij goed dat de sociale partners uitdrukkelijk aan hun CAO-onderhandelaars meegeven, dat in de CAO's meer aandacht moet worden besteed aan de combinatie van werk en privé. Ik denk dat zij belangrijke partners zijn.

De heer **Weekers** (VVD): De staatssecretaris geeft aan dat de staatssecretaris van Justitie gaat kijken naar het alimentatierecht en huwelijksgoederenrecht. De vorige keer heeft zij toegezegd, dat het zorgrecht erbij zal worden betrokken. Wanneer kunnen wij daarover een concreet standpunt van het kabinet verwachten?

Staatssecretaris **Verstand**: Ik heb bij de behandeling van de begroting Sociale Zaken toegezegd dat voor het zomerreces een standpunt van het kabinet tegemoet kan worden gezien.

Voorzitter! Ik sluit hiermee dit blokje af. Er is gezegd dat het beleidsplan te veel bestemd is voor yuppen en hoogopgeleiden.

De **voorzitter**: Ik zie dat er nog twee leden willen interrumpieren. Ik probeer zo soepel mogelijk voor te zitten. Wij hebben nog een uur. Als ik zie wat de staatssecretaris nog allemaal moet doen en enkele leden nog een tweede termijn verdienen, dan is het zaak dat spaarzaam met interrupties wordt omgegaan. Vaak komt de staatssecretaris nog terug op vragen die eerder zijn gesteld. Men moet niet ongeduldig zijn.

De heer **Weekers** (VVD): Ik heb nog geen reactie gehad op mijn verzoek om CAO's op emancipatieaspecten en levensloopbestendigheid te screenen. Wil de staatssecretaris toezeggen dat te gaan doen?

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik had een vraag gesteld over het onderzoek van het SCP en CPB over langdurend zorgverlof. De staatssecretaris heeft al eerder gezegd, dat het eind december af zou zijn. Kan het per omgaande naar de Kamer worden gestuurd?

Staatssecretaris **Verstand**: Wij lopen een keer in de twee jaar de CAO's langs op werk-privé-elementen. De nieuwe CAO-onderhandelingen starten binnenkort weer. Ik ben bereid te bekijken of daar levensloopbestendige elementen in zitten. Is dit aanleiding niet te AVV'en? Dat lijkt mij zeker. De discussie hierover is afgerond. Wij moeten bekijken hoe zich dat ontwikkelt. Ik denk aan levensloopbestendige verlofregelingen en kinderopvang en alle elementen die nodig zijn om verder vorm te kunnen geven aan de emancipatie. Ik heb in het laatste algemeen overleg met de Kamer gezegd, dat de verkenning van het SCP naar het langer durende zorgverlof eind december/begin januari klaar zou zijn. Het concept is klaar. Het kabinet moet daar eerst een standpunt over innemen. Het ligt ook in lijn met wat de Kamer eerder aan mij heeft gevraagd. Het rapport wordt nu afgerond. Het kabinet neemt daarover dan een standpunt in. Ik probeer dat in het eerste kwartaal van dit jaar tot een afgerond proces te leiden.

De opmerking dat het meerjarenbeleidsplan te veel op een elite gericht is stelt mij teleur. Wij hebben heel uitdrukkelijk geprobeerd allochtone vrouwen en lager opgeleide vrouwen bij het beleid te betrekken. Ik denk aan het herintredersbeleid. Samen met minister Van Boxtel ontwikkel ik beleid om de arbeidsdeelname van allochtone vrouwen te bevorderen. Het SCP heeft voor ons een onderzoek gedaan naar de maatschappelijke participatie en de positie op de arbeidsmarkt van vrouwen. De slotconclusie was dat vrouwen heel verschillend zijn, dat er verschillen tussen generaties zijn, dat er verschillen in opleidingsniveau zijn en dat de culturele belemmeringen per groep verschillend zijn. Het SCP heeft uitdrukkelijk aanbevolen om een verdiepingsslag te maken, omdat op basis van deze gegevens geen effectief beleid kan worden ontwikkeld. Daarom heb ik samen met minister Van Boxtel een commissie ingesteld, niet om onderzoek te doen, maar om vanuit de kennis die over groepen verworven wordt concrete beleidsaanbevelingen te doen en gegevens over good practises en misschien ook wel bad practises te verzamelen. In het kader van dagindeling zijn een aantal experimenten positief gehonoreerd, om uitdrukkelijk aandacht te kunnen geven aan de positie van allochtone vrouwen. Over veertien dagen is er een expertmeeting waar wordt bekeken aan welke concrete behoeften van die groep op het punt van de concrete dagindeling moet worden voldaan. Wij zullen de problemen van allochtone vrouwen uitdrukkelijk betrekken bij het plan van aanpak herintreders. Ik ben ervan overtuigd dat in het meerjarenbeleidsplan de aandacht voor het glazen plafond is terug te vinden. Ik meen dat daarin voor allochtone vrouwen zelfs gesproken is over plastic plafonds. Het is belangrijk om hen in het middenkader te krijgen en uitdrukkelijk te betrekken bij het beleid inzake het glazen plafond. Ik was wat teleurgesteld over hetgeen ik hoorde. Ik meen dat wij uitdrukkelijk aandacht besteden aan lager opgeleide en aan allochtone vrouwen. Ik vind dat in ieder geval buitengewoon belangrijk. Ik zal dat bij de uitwerking van concrete projecten meenemen en er expliciet aandacht aan geven.

In verband met het glazen plafond heeft de heer Weekers zeer ambitieuze voorstellen gedaan om de indicatoren te verhogen. Ik heb geprobeerd het midden te zoeken tussen realistisch en ambitieus. Ik denk dat zij te ambitieus zijn. Ik wilde dat wij ze konden bewerkstelligen, maar de lat komt dan zo hoog te liggen dat hij eraf valt als wij eroverheen willen springen. Het spijt mij dat ik bij mijn antwoorden niet steeds de namen van de vragenstellers noem, maar ik probeer in blokken te antwoorden. Er is terecht aandacht gevraagd voor het glazen plafond in het onderwijs, meer in het bijzonder op de universiteiten. Er is wetgeving met cijfers die nageleefd moeten worden, die wordt geëvalueerd. Zonder op de inhoud van de evaluatie in te gaan: als je naar de getallen kijkt kun je zeggen dat de wet niets heeft opgeleverd, integendeel. Er schijnt zelfs een kleine teruggang te zijn. Positief aan de actie van de Katholieke Universiteit Brabant, de boete van f 75.000, is dat er door het bestuur van de universiteit zelf iets aan wordt gedaan. Dat is een vorm van indringend aandacht vragen voor een bepaald probleem. Ik kies over het algemeen echter liever voor positieve prikkels dan voor negatieve prikkels. Het is positief dat men er iets aan doet, maar er zit ook een negatief aspect aan. Overigens zullen de minister en de staatssecretaris van OCW een aparte nota over emancipatie in het onderwijs presenteren, waarin zij ook aan dit onderwerp aandacht zullen besteden. Mevrouw Visser vroeg naar het uitstroononderzoek. Zij wil dat dit tijdig voor de verkiezingen klaar is, zodat politieke partijen er iets mee kunnen doen. Het lukt de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties niet om het al in september te presenteren, maar het moet wel op een zodanig tijdstip gebeuren dat het actief kan worden gebruikt door politieke partijen. Zij krijgen daartoe aanbevelingen bij de resultaten van het onderzoek. Ik kom nog even terug op het middenmanagement en de kwestie van het glazen plafond. In het meerjarenbeleidsplan wordt de ontwikkeling van een benchmark aangekondigd. Ik streef ernaar dat daarbij ook naar het middenmanagement wordt gekeken en dat ook expliciet aandacht wordt besteed

aan de positie van allochtone vrouwen.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Er zijn nu een aantal dingen gezegd over het glazen plafond, maar hoe ziet de staatssecretaris dit nu? Wat vindt zij van het prominente PvdA-lid Marcel van Dam die zegt dat die vrouwen eigenlijk geen ambities hebben en dat zij eigenlijk geen zin hebben aan de plichten die zijn verbonden aan hogere functies? Daar valt in de beeldvorming toch nog het een en ander te doen.

De heer **Weekers** (VVD): Waar het gaat om het aantal vrouwen in de ambtelijke top heeft de staatssecretaris het midden gezocht tussen ambitie en realiteit. Natuurlijk moet zij realistisch zijn, maar juist op dit terrein is wat extra ambitie niet verkeerd. Wat vindt zij van het idee om een taskforce onder leiding van de minister-president in te richten om zo op korte termijn een pakket maatregelen te nemen dat alle departementen aangaat? Dan kunnen wij straks slecht scorende departementen aan de schandpaal nagelen.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): De staatssecretaris sprak over het middenmanagement en zei in dat verband dat zij ook meer aandacht wil besteden aan allochtone vrouwen. Dat verheugt mij, maar betekent dit dat zij op dit terrein ook concrete streefcijfers gaat ontwikkelen? Daar richtte mijn kritiek zich op. Het wordt allemaal wel genoemd, maar het ene is veel concreter uitgewerkt dan het andere.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik heb met de minister-president nog niet gesproken over een taskforce onder zijn leiding. In het meerjarenbeleidsplan is vastgelegd dat ieder departement zijn eigen plan van aanpak moet maken. Ik vind dat een verstandige aanpak, want het maakt nogal wat uit om welk ministerie het gaat. Wij volgen of streefcijfers worden gehaald en dan is het aan de Kamer om al dan niet een schandpaal op te richten. Hoe dan ook vind ik dat de verantwoordelijkheid in dezen bij de departementen moet liggen. Voor een deel bevat het meerjarenbeleidsplan streefcijfers voor het middenmanagement.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Dat is wel erg hoog middenmanagement.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik ben bereid om dit nader te bezien. Mocht blijken dat we nog te hoog zitten, dan zullen wij dit met de departementen bespreken en zullen wij ze vragen om cijfers voor het middenmanagement te formuleren, zodat wij kunnen zien wie daar instroomt en naar boven toe uitstroomt. Voorzitter! Ik zal proberen om vóór half vier klaar te zijn met de beantwoording, maar dat betekent wel dat ik een selectie moet maken in de beantwoording. Wat het plan van aanpak ongelijke betaling betreft ben ik van plan om nog in februari een definitief kabinetsstandpunt naar de Kamer te sturen. Ik heb hierover inmiddels overleg gehad met de sociale partners. Ik heb een positief gevoel overgehouden aan het gesprek met de sociale partners. De afspraak die in het plan van aanpak staat, is ook dat wij als eerste stap de zaak zullen volgen. Lukt dat niet, dan zullen wij straffere maatregelen inzetten. Overigens ben ik er in dit kader wel een voorstander van om de Commissie gelijke behandeling ook de bevoegdheden te geven om niet alleen in sectoren, maar ook in bedrijven dergelijke gevallen aan te kaarten. Ik ben daar een voorstander van, maar het is nog geen kabinetsstandpunt. Ik moet dit namelijk nog uitwerken met de minister van BZK en de minister van Justitie. Ik zal mij er in ieder geval voor inzetten. Wat de dagindeling betreft is gesproken over het bereikbaarheidsscenario. Mevrouw Bussemaker en mevrouw Schimmel spraken ook over telewerken. Zoals in het meerjarenbeleidsplan staat, wordt op dit moment gewerkt aan een plan van aanpak bereikbaarheidsscenario, inclusief telewerken. Er lopen op dit moment al verschillende pilots. De ervaringen die wij daarbij opdoen, zullen wij gebruiken bij het plan van aanpak. Verder zullen wij pilots ontwikkelen in het kader van Equal. De minister van Economische Zaken is er nu mee bezig, de relatie tussen werk, privé, telewerken en persoonlijke dienstverlening in kaart te brengen. Er wordt dus gewerkt aan een plan van aanpak.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter!...

De **voorzitter**: Het is handig als de

staatssecretaris steeds blokjes behandelt. Als echter ieder blokje aanleiding is voor een reeks interrupties, is het toch niet zo handig. Mevrouw Bussemaker, u kunt niet zeggen dat ik u niet de ruimte geef. U heeft ook nog een tweede termijn. Nou, kom maar met uw dringende vraag!

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik wil alleen maar vragen wanneer het plan van aanpak er komt. Het is toch veel makkelijker om dat nu te vragen?

Staatssecretaris **Verstand**: Dat zal zeker na het zomerreces zijn. Ik kan het op dit moment niet concreet aangeven. Ik zou dat moeten nagaan. Er lopen nog enkele projecten. Er gebeurt dus ook het een en ander in de praktijk.

Ik kom nog even terug op de opmerking van enkele leden dat er wel erg veel onderzoek zit in het meerjarenbeleidsplan. Ik bestrijd dat. Er zit natuurlijk onderzoek in, want dat heeft te maken met vernieuwing, ook van de aanjaagfunctie van het emancipatiebeleid. Voor een deel is het ook gewoon beleidsvoorbereiding. Wil je tot effectief beleid komen, dan betekent het dat je goed in kaart moet hebben wat de situatie is en welke instrumenten je moet inzetten om tot een effectief beleid te komen. Ik kan de commissie gemakkelijk 15 concrete voorbeelden geven van datgene wat er al in de praktijk gebeurt, maar ik zal dat vanwege de beschikbare tijd niet doen. Ik ben het dus niet eens met de opvatting dat er te veel onderzoek in zit. Voor een heel groot gedeelte zit er beleidsvoorbereiding in om ervoor te zorgen dat wij tot een effectief beleid komen.

Het idee van de commissie Gelijke behandeling voor een mensenrechtencommissie is inmiddels ingehaald door de besluitvorming over het informatiepunt gelijke behandeling. Ik noem het kortheidshalve zo en zeg er niet iedere keer achter dat het gaat om de implementatie van het Vrouwenverdrag. De motie die hierover is aangenomen, wil ik als volgt uitvoeren. Vooraf merk ik op dat er in de begroting voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid een bedrag van f 750.000 staat voor een informatiepunt gelijke behandeling, inclusief de implementatie van het Vrouwenverdrag. Deze begroting is door de Tweede Kamer aangenomen. Zo'n informatiepunt en die

implementatie van het Vrouwenverdrag kunnen niet voor minder worden ondergebracht bij de commissie Gelijke behandeling. Als je het goed wilt doen, zo blijkt ook uit vooronderzoek, hoort dit bedrag erbij. Ik ben wel met de ministers van Justitie en van BZK in gesprek om voor het bedrag van f 500.000 waarover in de motie gesproken wordt, organisaties die bij het Vrouwenverdrag betrokken zijn, de gelegenheid te geven, het hunne te doen voor de implementatie ervan. Met dat informatie- en implementatiepunt bij de commissie Gelijke behandeling willen wij de weg openhouden om andere discriminatiegronden en de implementatie van andere VN-verdragen, bijvoorbeeld voor de bestrijding van rassendiscriminatie, erbij te kunnen betrekken. Dit spoort heel goed met de mainstreamgedachte en met het feit dat er een aantal maatschappelijke-orderingsprincipes in het geding kunnen zijn, behalve de sekse ook de etniciteit en de leeftijd, dus alle onderwerpen die in het takenpakket van de commissie Gelijke behandeling zitten.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Is die vijf ton voor andere organisaties die zich gaan bezighouden met voorlichting over het VN-vrouwenverdrag, een eenmalige subsidie, of is het de bedoeling dat die structureel wordt?

Staatssecretaris **Verstand**: Daar gaf de motie niet echt duidelijkheid over. Ik zou dit graag aan de Kamer voorleggen.

De **voorzitter**: Wilt u van de Kamer een uitspraak daarover? Die kunt u krijgen.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik heb de motie voor mij. Daarin staat: "verzoekt de regering het in de begroting opgenomen bedrag van f 750.000 voor het VN-Vrouwenverdrag als volgt te verdelen: - f 500.000 te reserveren voor concrete activiteiten ter implementatie van het VN-Vrouwenverdrag en daarbij nadrukkelijk maatschappelijke organisaties te betrekken; - f 250.000 te reserveren voor een algemene informatiepunt gelijke behandeling in gedeelde verantwoordelijkheid met de ministeries van BZK en van Justitie".

Uit de motie blijkt dus heel duidelijk dat het om structurele verdeling van gelden gaat, waarbij f 500.000 wordt gereserveerd voor het VN-Vrouwenverdrag. Dat is de bedoeling van de Kamer geweest en zo is het ook in het debat voorafgaand aan de indiening van de motie gewisseld.

De **voorzitter**: De staatssecretaris heeft nu dus de uitspraak.

Staatssecretaris **Verstand**: Ja, van mevrouw Bussemaker. Dat is ook de indienster van de motie, als ik het goed heb.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Samen met mevrouw Schimmel, mevrouw Van Gent en mevrouw Visser-van Doorn.

De **voorzitter**: Zij zitten hier allemaal.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Mevrouw Bussemaker heeft in dezen gelijk.

Staatssecretaris **Verstand**: Het lijkt mij het beste als ik dit meeneem bij de verdere uitwerking van de motie. Aan het plan van aanpak tegen huiselijk geweld wordt heel concreet gewerkt. Er wordt aan gewerkt om de strafrechtelijke keten te optimaliseren. Er wordt bekeken of het Oostenrijkse model, waarin de man het huis uit moet, haalbaar is binnen het Nederlandse stelsel. Er wordt gewerkt aan de positieverbetering van potentiële slachtoffers. Er wordt gewerkt aan de bevordering van deskundigheid bij beroepsgroepen die met huiselijk geweld te maken krijgen. Er wordt gewerkt aan informatieoverdracht met betrekking tot het voorkomen van huiselijk geweld. Er loopt al een aantal projecten en die zullen worden vertaald in landelijk beleid.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Op welke termijn kunnen wij het advies over het Oostenrijkse model verwachten?

Staatssecretaris **Verstand**: Dat zal ik volgende week bespreken met de minister van Justitie, dat weet ik niet. Ik begrijp dat er haast bij is.

De **voorzitter**: Mag ik concluderen dat dit een toezegging is om ons daarover schriftelijk te informeren?

Staatssecretaris **Verstand**: Daartoe ben ik bereid, voorzitter!
Er is ook gevraagd naar het plan van aanpak inzake genitale verminking. Het is de bedoeling dat dit plan in maart/april wordt vastgesteld. Het spijt mij bijzonder dat het advies van de IAV er nog niet is. Ik ben afhankelijk van de adviesraden. Dat advies komt vóór de zomer en als dat aanleiding geeft tot een verdere uitwerking van het hoofdstuk mensenrechten, zal ik dat zeker doen. De heer Van der Staaij is ingegaan op de problemen rondom de prostitutie en de opheffing van het bordeelverbod. Eind volgend jaar zal geëvalueerd worden, hoe dit uitpakt met name voor vrouwen uit niet EU-landen. Ik ben uiteraard bij die evaluatie betrokken. De heer Van der Staaij heeft ook gevraagd of ik de strijd wil aangaan tegen pornografische uitingen. Voorzover dat binnen de strafrechtelijke sfeer ligt, laat ik dat graag over aan de minister van Justitie. Die doet dit bijvoorbeeld ook als het gaat om kinderpornografie op het internet.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Ziet de staatssecretaris hier vanuit emancipatieoogpunt geen aparte taak?

Staatssecretaris **Verstand**: Pornografie gaat verder dan alleen vrouwen. Het kan ook mannen en kinderen betreffen. Ik vind het in de mainstreamgedachte passen dat ieder departement zijn eigen verantwoordelijkheid in dezen neemt. Ik kan niet het leed van 51% van de samenleving, zijnde de vrouwen, op mijn schouders nemen. Dat zou ook niet erg effectief zijn. Ik wil dit punt graag bij de minister van Justitie laten.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Maar ziet de staatssecretaris wel dat dergelijk materiaal juist kan bijdragen aan een negatief klimaat richting vrouwen en daarom ook een aandachtspunt behoort te zijn?

Staatssecretaris **Verstand**: Ik vind dat een lastig punt. Ik denk dat de heer Van der Staaij en ik per definitie verschillen over de vraag waar je de grens trekt bij pornografische uitingen. Ik wil het echt laten bij de minister van Justitie en bij het beleid dat daarvoor reeds ontwikkeld is. Ik heb ook onvoldoende inzicht in deze materie.

Een aantal leden heeft opmerkingen gemaakt over de WAO. Het feit dat veel jonge vrouwen, ook vrouwen zonder kinderen, in de WAO terechtkomen, is een van de pregnante onderdelen van de WAO-problematiek. In de krant heeft men wellicht gelezen dat staatssecretaris Hoogervorst via scholing aandacht zal besteden aan de wijze waarop omgegaan moet worden met mannen en vrouwen in de WAO. Doel hiervan is het doorbreken van rolpatronen. Uit het onderzoek van mevrouw Van Doorne blijkt dat de kwaliteit van het werk aan de onderkant van de arbeidsmarkt een buitengewoon grote rol speelt in de arbeidsparticipatie van lager opgeleide vrouwen, maar ook in de WAO-problematiek. Dit onderwerp staat inmiddels hoog op de agenda van staatssecretaris Hoogervorst.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Bent u bereid en in staat om een "wanneer-watlijstje", ook ten aanzien van de andere departementen, aan de Kamer te sturen? Op die manier kan de Kamer uw coördinerende rol beter beoordelen. In mijn ogen schuift u te veel af met een verwijzing naar een onderzoek dat elders verricht moet worden.

Staatssecretaris **Verstand**: In de tabel aan het eind van ieder hoofdstuk is aangegeven wie wat doet en wie daarbij voortrekker is. Het is zeker geen kwestie van afschuiven. Ik ben mijn beantwoording bewust begonnen met de versterking van de structuur van mainstreaming. In een algemeen overleg heeft u gezegd dat ook politiek gezien mainstreaming van belang is. Ik citeer u op dit punt met enige graagte. De Kamer heeft dit inmiddels vormgegeven door twee collega-bewindslieden uit te nodigen voor een overleg. Kenmerk van mainstreaming is dat de desbetreffende bewindslieden zelf verantwoordelijk zijn voor het emancipatiebeleid. Om die reden is bij elk onderwerp aangegeven wie de voortrekker is. Via monitoring zal ik de ontwikkelingen volgen en, zo nodig, mijn collega's daarop aanspreken.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik heb die lijstjes natuurlijk ook gezien. Er staat alleen een looptijd aangegeven. Ik zie graag dat een en ander wat concreter wordt gemaakt. Er

moeten doelen voor de kortere termijn worden geformuleerd. Hierin zie ik een duidelijke rol voor u weggelegd.

Staatssecretaris **Verstand**: Dit zal via de reguliere kanalen gebeuren, dus in de begrotingsbrief. Hierin worden de concrete activiteiten aangegeven, inclusief de benodigde middelen.

De heer **Weekers** (VVD): Komt dit ook terug in het verantwoordingsproces op de derde woensdag in mei?

Staatssecretaris **Verstand**: Ja, maar daar zijn de departementen zelf verantwoordelijk voor. Ik kan niet de verantwoording van mijn collega's overnemen. In de desbetreffende jaarrapportages en begrotingen moet aangegeven worden op welke wijze is en zal worden omgegaan met de emancipatiedoelstellingen.

De heer **Weekers** (VVD): De VVD hecht sterk aan de eigen verantwoordelijkheid van de departementen. In het meerjarenbeleidsplan staat echter dat de staatssecretaris binnen een apart artikel in de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de emancipatiedoelstellingen rijksbreed omschrijft. Daarom moet op de derde woensdag in mei rijksbreed verantwoording afgelegd worden.

Staatssecretaris **Verstand**: Wij streven ernaar dat ieder departement verantwoordelijk is voor het realiseren van de eigen emancipatiedoelstellingen. Voor de inzichtelijkheid wordt in de begroting van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een verzamelstaat opgenomen van alle emancipatiedoelstellingen en de uitgaven die daarmee gemoeid zijn. Voorzitter! Ik wil afsluiten met de wet van Sullerot. Die wet houdt in dat in ondernemingen waar meer vrouwen werken, de beloningen lager worden. Die wet bestaat dus wel. Wij zullen deze wet betrekken bij het plan van aanpak.

De **voorzitter**: Wij komen toe aan de tweede termijn. Degenen die geen spreektijd meer hebben, maar moties willen indienen, krijgen de kans om één zin te zeggen, namelijk: ik wil graag de volgende moties indienen, waarna zij de moties kunnen voorlezen.

De PvdA heeft nog 14 minuten spreektijd, de VVD 1 minuut, het CDA 12 minuten, D66 1 minuut. Groen-Links, SP en SGP hebben elk 0 minuten.

Tweede termijn van de zijde van de commissie

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA):

De staatssecretaris is in haar antwoord niet ingegaan op de problemen van agrarische vrouwen en de WAZ. Misschien wil zij dat straks nog doen. Als dat niet mogelijk is, kan het ook schriftelijk gebeuren.

Ik ben blij met de inschakeling van mevrouw Van Doorne-Huiskens. Zij lijkt mij uitstekend geschikt om mee te werken aan het proces van mainstreaming. Het proces van mainstreaming kent positieve elementen, maar ik ben nog lang niet tevreden. Ik ben dus niet zo optimistisch als de staatssecretaris. Zij antwoordde namelijk dat bij de begrotingsbehandeling de departementen dit onderdeel zelf moeten indienen. Ik zal dus straks alle beleidsmedewerkers moeten vragen dat in de gaten te houden. Ik vraag mij af of dat echt onze taak is. Het lijkt mij nogal een opgave. Ik verzoek de staatssecretaris alles op alles te zetten met brieven, e-mails en dergelijke om ervoor te zorgen dat de departementen het inderdaad doen.

De staatssecretaris zegt over het delen van de zorgtaken dat de plannen van dit MBE niet in de CEDAW-rapportage zijn verwerkt. De gesignaleerde knelpunten zouden kunnen worden opgelost met de voornemens uit dit plan. Ik heb daar mijn twijfels over. De Wet arbeid en zorg biedt daartoe een grote kans. Mijn fractie zal dan ook stevig inzetten op uitbreiding van het zorgverlof en het langdurig zorgverlof. Als dat gerealiseerd kan worden, hebben wij veel meer ruimte voor die zorgtaken.

Ik ben blij met de toezegging van de staatssecretaris dat laagopgeleiden en allochtonen nadrukkelijk in beeld zullen blijven. Ik verschil nog steeds met haar van mening over de verhouding tussen onderzoek en beleidsvoornemens in het rapport. In mijn eerste termijn heb ik gezegd ongeduldig en ontevreden te zijn. Ik blijf zeer ongeduldig en ben iets minder ontevreden. Dat komt wellicht door de verschillende

toezeggingen. Cruciaal voor mij is de uitkomst van het debat over de Wet arbeid en zorg. Die wet wordt een heel belangrijk instrument. Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor haar uitgebreide beantwoording. Tot slot wil ik nog twee moties indienen.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat slechts 41% van de betreffende agrarische vrouwen daadwerkelijk een uitkering inzake zwangerschapsverlof ontvangen heeft;

constaterende, dat de uitkering in veel gevallen niet voldoende hoog is om vervangende arbeid binnen het agrarische bedrijf te kunnen financieren;

constaterende, dat de uitkering afhankelijk is van het inkomen dat via het bedrijf gegenereerd wordt;

constaterende, dat de bedrijfswinst bij met name jonge agrariërs een gering bedrag betreft;

van mening, dat de betreffende regeling (WAZ) in dezen haar doel voorbijschiet en niet doeltreffend functioneert;

verzoekt de regering in aanvulling op het gevraagde onderzoek bij de begrotingsbehandeling LNV specifiek te onderzoeken welke sociale gevolgen deze uitkeringsregeling heeft en indien nodig de uitkering los te koppelen van de winst van de betreffende ondernemingen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Visser-van Doorn, Schimmel, Bussemaker en Van Gent. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 4 (27061).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat het regeringsbeleid de nadruk legt op betaalde arbeid voor beide partners;

constaterende, dat de CEDAW-schaduwrapportage aandacht vraagt voor zorgtaken op een gelijkwaardig niveau als betaalde arbeid;

overwegende, dat het voor het sociale klimaat in de samenleving gewenst is dat zorgtaken gelijkelijk gewaardeerd worden als betaalde arbeid en niet als restpost naast betaalde arbeid worden beschouwd;

spreekt uit dat de regering prioriteit dient te geven aan het vergroten van de mogelijkheden van mannen en vrouwen om zorgtaken op zich te nemen en dit nader uit te werken bij de Wet arbeid en zorg,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Visser-van Doorn. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 5 (27061).

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de antwoorden. Ik vond dat mevrouw Visser het wel mooi zei, namelijk dat zij iets minder ontevreden is, maar toch nog steeds ongeduldig. Dat gevoel heb ik ook wel. Er is op veel vragen antwoord gegeven, maar ik heb mij nog niet laten overtuigen door de stelling van de staatssecretaris dat het helemaal niet om zoveel onderzoek gaat, maar vooral om veel concrete plannen. Ik heb dat echt niet af kunnen lezen aan het meerjarenbeleidsplan. Ik ben ook benieuwd wat de staatssecretaris alsnog gaat doen met alle concrete suggesties die door de diverse maatschappelijke raden naar voren zijn gebracht en die niet zijn verwerkt. Ik hoef daar niet vandaag antwoord op te hebben; wellicht kunnen wij daar op een andere manier een reactie van de staatssecretaris krijgen. Verder kan de TECENA misschien nog eens langsgaan bij de Adviesraad Internationale Vraagstukken. Na alle rondes die wij hebben gehad, valt het wel zeer te betreuren dat van de AIV geen advies is gekomen. Ik heb opgemerkt dat de overheid als werkgever zelf het goede voorbeeld zou moeten geven, niet alleen voor vrouwen aan de top, maar ook voor

vrouwen in het middenmanagement en aan de onderkant, vooral als het om laagopgeleide vrouwen gaat. Er zijn problemen bij de politie, maar ook in de zorg (denk aan de WAO) en in het onderwijs, waarbij ik denk aan het zwangerschapsverlof en de al dan niet vermeende ongelijke beloning. Het lijkt mij goed als er op dat punt wat krachtiger beleid door de regering gevoerd zou worden. Ik wilde eerst het antwoord van de staatssecretaris afwachten op mijn opmerkingen, mede naar aanleiding van de commissie-Van Rijn, maar nu ik daar geen uitgebreid antwoord op heb gekregen, dien ik toch alvast nu een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat er enerzijds sprake is van krapte op de arbeidsmarkt en anderzijds belemmeringen die de toetreding en de doorstroom van vrouwen tot de arbeidsmarkt moeilijk maken;

constaterende, dat dit niet alleen geldt voor vrouwen in de hogere regionen van de arbeidsmarkt, maar ook voor vrouwen in de lagere functies;

constaterende, dat dit ook geldt voor de publieke sector;

overwegende, dat de overheid als werkgever het goede voorbeeld moet geven;

verzoekt de regering bij de bepaling van het kabinetsstandpunt over het advies van de commissie-Van Rijn over arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector de arbeidssituatie van vrouwen van hoog tot laag als belangrijke factor mee te wegen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Bussemaker en Schimmel. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 6 (27061).

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter! Mijn volgende punt betreft de positie van allochtone vrouwen. Ik ben blij dat de staatsse-

cretaris samen met minister Van Boxtel een commissie wil instellen, en ben ook blij met de opmerking van de staatssecretaris dat zij op het niveau van het middenkader meer beleid voor allochtone vrouwen wil ontwikkelen. De commissie die de staatssecretaris samen met minister Van Boxtel wil instellen, heeft echter naar mijn smaak een te beperkte opzet. Het gaat daarbij alleen om arbeidsparticipatie van vrouwen, terwijl ik graag zou zien dat er ook meer aandacht komt voor politieke en maatschappelijke participatie. Verder zou ik graag zien dat er meer aandacht wordt besteed aan de relatie arbeid en zorg, ook in het kader van de opmerkingen die ik over allochtone mannen heb gemaakt. Kortom: er wordt nu in woorden wel meer aandacht aan besteed, maar het is nog niet zo concreet. Daarom dien ik een motie in.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat allochtone vrouwen noch in het emancipatiebeleid noch in het minderhedenbeleid de aandacht krijgen die zij verdienen;

constaterende, dat het op zich een goede zaak is dat nu een commissie wordt ingesteld om arbeidsdeelname van allochtone vrouwen te bevorderen;

overwegende, dat naast de arbeidsparticipatie ook aandacht voor politieke en maatschappelijke participatie van allochtone vrouwen wenselijk is;

overwegende, dat naast aandacht voor vrouwen het beleid zich ook dient te richten op allochtone mannen, in het bijzonder als het gaat om de verdeling tussen arbeid en zorg;

verzoekt de regering mede in het kader van het uit te voeren onderzoek en de verwachte aanbevelingen van de genoemde commissie ook beleid te ontwikkelen op bovengenoemde terreinen en het totaal aan voorstellen te voorzien van streefcijfers, streefdoelen en een daaraan verbonden tijdpad,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door de leden Bussemaker, Schimmel, Visser-van Doorn en Van Gent. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 7 (27061).

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Voorzitter! De staatssecretaris deelt onze teleurstelling dat het in Nederland niet erg opschiet met vrouwen aan de top van universiteiten. De vraag is natuurlijk wel wat de regering gaat doen en of de staatssecretaris bereid is, hierover contact op te nemen met minister Hermans. Tijdens een overleg in december heeft mevrouw Schimmel nog naar de situatie in Duitsland verwezen. Kan de staatssecretaris wellicht inspiratie putten uit het beleid dat in het buitenland is ontwikkeld?

Ik ben blij dat er binnenkort een plan voor gelijke beloning komt. Verder ben ik erg verheugd over de opmerking van de staatssecretaris dat de Commissie gelijke behandeling niet alleen in sectoren maar ook in bedrijven onderzoek moet kunnen doen. Hopelijk deelt de regering dit standpunt en zal er bij het plan van aanpak een budget zitten voor eigen onderzoek en beleidsontwikkeling. Wat betreft het informatiepunt VN-Vrouwenverdrag heb ik al gezegd wat de motie bedoelde. Ik ga ervan uit dat er structureel een bedrag van f 500.000 wordt uitgetrokken ten behoeve van de implementatie van dit verdrag. Als dat niet gebeurt, zal ik tijdens de begrotingsbehandeling dit jaar een amendement van die strekking indienen.

Voorzitter! De staatssecretaris heeft december vorige jaar gezegd dat zij het wetsvoorstel met betrekking tot het zwangerschapsverlof voor politieke ambtsdragers nog deze regeerperiode door de Kamer wil loodsen. Ik hoop dat zij dat nog steeds wil, maar dan moet zij wel opschieten. Ondertussen ben ik begonnen aan een initiatiefwet. Als de staatssecretaris niet opschiet, komt er wellicht van de zijde van de Kamer een voorstel. Ik weet dat de fracties van het CDA en D66 zich er ook al voor hebben uitgesproken. Vanochtend stond in de krant dat alfahulpen en deeltijdwerkers te veel belasting betalen. Wij hebben hierover in het kader van het emancipatiebeleid uitgebreid

gesproken en moties ingediend. Dat kan niet als resultaat hebben dat bedoelde categorieën toch nog te veel belasting betalen. Ik verzoek de staatssecretaris om met spoed contact op te nemen met haar collega Bos.

Voorzitter! Ik ben mijn eerste termijn geëindigd met "niet zeuren, maar poetsen". Ik houd nu mijn mond, want wij moeten nu aan de slag met het concretiseren van de beleidsvoornemens.

De **voorzitter**: Dit was een bijdrage van mevrouw Bussemaker, die dus niet alleen kamermeisje maar ook poetster is.

Mevrouw **Schimmel** (D66): Voorzitter! Ik dank de staatssecretaris voor de gegeven antwoorden. Ik zou het plezierig vinden als in het meerjarenbeleidsplan een voortgangsrapportage werd opgenomen. Alle gegevens staan mooi in de staatjes vermeld en ik kan mij voorstellen dat wij bij elke begrotingsbehandeling gaan kijken in de verzamelstaat van SZW, maar ik vind het toch ook wel belangrijk dat wij in een oogopslag kunnen zien hoe het staat met de voortgang van het beleid.

De heer **Weekers** heeft gezegd: het feit dat de overheid terugtreedt bij het ondersteunen van kostwinners, wil niet zeggen dat het gat dat daardoor in zorgtaken ontstaat, moet worden opgevuld door dienstverlening of investeringen door diezelfde overheid. Ik ben het daar totaal niet mee eens. Als er een gat ontstaat omdat beide mensen aan de slag gaan en er een aantal zorgtaken blijft liggen, dan vind ik afgezien van de individuele verantwoordelijkheid, dat er wel degelijk kan worden gezorgd voor een financiering van zorgverlofrelingen, of ze nu kort- of langdurend zijn. Ik wil dat nadrukkelijk hier gezegd hebben en ik zal er bij de wet Arbeid en zorg uiteraard concreter op terugkomen.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Voorzitter! Ik zal de spreektijd die ik niet meer heb graag willen gebruiken voor het indienen van de volgende motie.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat het algemeen bordeelverbod inmiddels is opgeheven, zodat het mogelijk is geworden legaal een bordeel te houden;

overwegende, dat in een recent NISSO-onderzoek wordt geconcludeerd dat prostitutie voor de meeste beginnende prostituees vooral een overlevingsstrategie bij financiële problemen of een keuze onder dwang van derden lijkt te zijn;

verzoekt de regering te onderzoeken welke belemmeringen voor prostituees in de praktijk bestaan om daadwerkelijk met de prostitutie te breken, alsmede aan te geven welke beleidsmaatregelen worden genomen, gericht op het wegnemen van deze belemmeringen en de Kamer hierover nader te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Staaij. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 8 (27061).

De heer **Weekers** (VVD): Voorzitter! In eerste termijn heb ik prikkelende opmerkingen gemaakt en ook prikkelende oplossingen aangedragen in de hoop dat de staatssecretaris op gedreven wijze daarop zou reageren. Ik moet tot mijn teleurstelling constateren dat zij toch een defensieve houding inneemt. Kennelijk heeft zij weinig vertrouwen in het mainstreamproces, anders had zij de gedachte van de roulerende portefeuille wel wat positiever kunnen oppakken. Wij komen daar in elk geval op terug wanneer het kabinetsstandpunt naar de Kamer komt.

Ook als het gaat om vrouwen in de ambtelijke top lijkt de staatssecretaris ook een erg defensieve houding te hebben. Het lijkt mij van belang dat het kabinet nagaat in welke departementen vrouwen geen schijn van kans hebben. Dat zullen de departementen zelf in elk geval niet doen. Ik doe dan ook een klemmend beroep op de staatssecretaris om ernaar te streven dat die actieplannen nog dit jaar worden gemaakt en niet pas in 2002! Als het gaat om de actie van het kabinet "iedereen aan het werk" heb

ik een reactie gemist op mijn betoog over de CAO persoonlijke dienstverlening die wij niet zien zitten. Ook heb ik een reactie gemist op het idee om met name het kleinschalig zorgondernemerschap voor bijstandsvrouwen te gaan stimuleren en activeren meer in de richting van de kinderopvang. Ik heb eveneens antwoorden gemist op ICT en portalsite.

Als het gaat om het VBTB-proces heeft de staatssecretaris gezegd dat in de begroting wel een hele opsomming zal worden opgenomen van hetgeen er rijksbreed gaande is, maar mijn concrete vraag is of dat ook op de derde woensdag in mei in de verantwoording terugkomt.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Voorzitter! Ik wil mijn nul minuten spreektijd gebruiken voor het indienen van drie moties.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat binnenkort een start wordt gemaakt met de grondwetswijziging om zwangerschaps- en bevallingsverlof voor politieke ambtsdragers te regelen;

van mening, dat een goede vervangingsregeling daarbij van essentieel belang is;

van mening, dat er ook regelingen moeten komen voor vervanging bij ziekte en zorgverloven (bijvoorbeeld ouderschapsverlof);

verzoekt de regering:

- haast te maken met de grondwetswijziging;
- de staatsrechtelijke consequenties van een zogenaamd "vliegende kiep" als tijdelijke vervanger te onderzoeken;

- bij de grondwetswijziging ook de vervanging bij ziekte en zorgverlof mee te nemen,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie wordt voorgesteld door het lid Van Gent. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 9 (27061).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening, dat incidentele, kleinschalige initiatieven van onderop van groot belang zijn voor het concrete emancipatiebeleid;

van mening, dat een door de overheid gefinancierd fonds een goede ondersteuning kan bieden aan dergelijke initiatieven;

verzoekt de regering de mogelijkheden voor een dergelijk fonds te onderzoeken en hierover met voorstellen te komen bij/voor de Voorjaarsnota 2001,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door het lid Van Gent. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 10 (27601).

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

van mening, dat mainstreaming van beleid essentieel is in het emancipatiebeleid;

constaterende, dat ook het rijksbeleid vaak nog ongunstig uitpakt voor vrouwen;

van mening, dat aan het opheffen hiervan hard gewerkt moet worden;

constaterende:

- dat veel vrouwen in de Bijstand uitstromen naar betaald werk in deeltijd en daardoor (nog) niet volledig uitstromen uit de bijstand;
- dat zij hierdoor niet in aanmerking komen voor de zogenaamde uitstroompremie van f 4000;

verzoekt de regering de uitstroompremie van f 4000 ook (evenredig) beschikbaar te stellen voor diegenen die niet volledig uitstromen uit de bijstand bij werkaanvaarding en hiervoor uiterlijk bij de Voorjaarsnota voorstellen te presenteren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De voorzitter: Deze motie is voorgesteld door de leden Van Gent, Schimmel en De Wit. Naar mij blijkt, wordt zij voldoende ondersteund. Zij krijgt nr. 11 (27061).

De heer **De Wit** (SP): Voorzitter! Ik zal geen moties indienen...

De voorzitter: Dank u wel. Dan is nu het woord aan...

De heer **De Wit** (SP): ...maar ik wil nog wel opmerken dat alle vragen die ik had willen stellen – dat is geen smoes – inmiddels zijn gesteld.

De voorzitter: De staatssecretaris heeft nog niet alle moties ontvangen. Zij kan daarom nog niet reageren. In het Presidium is echter afgesproken dat moties nog in hetzelfde notaoverleg moeten worden besproken. Dit is afgesproken om ervoor te zorgen dat moties die door een toezegging van de regering overbodig blijken te zijn, kunnen worden ingetrokken. Met het oog hierop schors ik de vergadering vijf minuten.

De vergadering wordt vijf minuten geschorst.

De voorzitter: Ik heropen de vergadering. Mevrouw Bussemaker was al in de problemen gekomen doordat deze vergadering is verzet en zij heeft mij meegedeeld deze vergadering om tien over vier te moeten verlaten. Daarom zal de staatssecretaris eerst haar vragen beantwoorden en vervolgens commentaar geven op de twee door haar ingediende moties.

Tweede termijn van de zijde van de regering

Staatssecretaris **Verstand:** Laat ik direct maar met de moties beginnen. De eerste motie betreft een verzoek aan de regering om bij de bepaling van het kabinetsstandpunt over het advies van de commissie-Van Rijn ook de positie van vrouwen in allerlei arbeidssituaties mee te nemen. Ik kan dat eerlijk gezegd niet overzien. Ik weet alleen dat de commissie-Van Rijn eind februari zal moeten rapporteren. Ik geef dit verzoek graag mee aan de minister van Binnenlandse Zaken die de

eerstverantwoordelijke is voor het werk van de commissie-Van Rijn.

De voorzitter: Ik constateer dat deze motie in ieder geval niet overbodig is verklaard door de staatssecretaris. De voorzitter van de Kamer heeft verzocht om paal en perk te stellen aan het in stemming brengen van overbodige moties. De voorzitters van de Kamercommissies is gevraagd om na de behandeling van iedere motie te concluderen of een motie eventueel kan worden ingetrokken, omdat die overbodig is verklaard.

Staatssecretaris **Verstand:** De tweede motie betreft de allochtone vrouwen. In mijn termijn heb ik betoogd dat ik het er niet mee eens ben dat allochtone vrouwen in het minderhedenbeleid en in het emancipatiebeleid niet de aandacht zouden krijgen die zij verdienen. Ik vind dat dit wel het geval is en ik heb gezegd dat bij de verdere uitwerking daar uitdrukkelijk aandacht aan besteed zal worden. Gelet op de opdracht voor de commissie is er aandacht voor politieke participatie van allochtone vrouwen. Het kweekvijverproject is in dit verband al genoemd. De minister van Binnenlandse Zaken heeft beleid op dit terrein ontwikkeld. De maatschappelijke participatie van allochtone vrouwen wordt ook meegenomen door de commissie die ik heb ingesteld. Die commissie besteedt tevens aandacht aan culturele belemmeringen in die groepen. Het gaat dan om belemmeringen in de sfeer van zorgparticipatie door allochtone mannen. Dat is uitdrukkelijk een onderdeel van het werk van de commissie. In het laatste deel van de motie wordt het stellen van targets genoemd. De commissie geeft een advies en het stellen van streefcijfers, streefdoelen en een tijdpad is een taak van het kabinet. Dat is niet de taak van de commissie. Als de commissie daar voorstellen over wil doen, vind ik dat prima, maar het is de taak van het kabinet om streefdoelen, streefcijfers en tijdpaden vast te stellen. Met andere woorden, het verzoek in de motie wordt nu al uitgevoerd. Ik vind haar eigenlijk overbodig. In de voorgaande ronde heb ik toegezegd dat ik, ook via de commissie, uitdrukkelijk aandacht zal besteden aan allochtone vrouwen en mannen. Dat gebeurt op dit moment.

De **voorzitter**: Ik constateer dat naar het oordeel van de staatssecretaris – dat natuurlijk niet gelijk hoeft te zijn aan dat van de indieners – de motie na de toezeggingen overbodig is. Ziet mevrouw Bussemaker aanleiding om de motie aan te houden, dan wel in te trekken?

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik kan deze informatie niet terugvinden in de stukken. Misschien kan de staatssecretaris ons in de komende weken schriftelijk precies laten weten wat zij nu wil veranderen aan de opdracht van de commissie. Dan wil ik wel overwegen om de motie in te trekken. Ik kan dit niet afleiden uit de stukken die de staatssecretaris naar de Kamer heeft gestuurd over de opdracht van die commissie.

Staatssecretaris **Verstand**: Misschien is het probleem praktischer op te lossen en kan ik de Kamer zo tegemoet komen. De politieke participatie valt onder Binnenlandse Zaken en daar wordt aan gewerkt. Het punt van de culturele belemmeringen zal worden uitgewerkt. Hoe kun je allochtone mannen op het zorgpad krijgen? Ik ben bereid om als het advies van de commissie klaar is, serieus te kijken naar het formuleren van streefdoelen, tijdspaden en streefcijfers. Het is belangrijk dat effecten van het beleid kunnen worden gemeten.

Mevrouw **Bussemaker** (PvdA): Ik houd de motie aan.

Staatssecretaris **Verstand**: De alfa hulpen vormen een technisch probleem. Ik zal bekijken wat staatssecretaris Bos eraan kan doen. Ik kom te spreken over het zwangerschapsverlof en bevallingsverlof voor politieke ambtsdragers, de motie van mevrouw Van Gent. De minister van BZK komt in maart met een voorstel. Hij zal er ook langdurige ziekte van Kamerleden bij betrekken. De vliegende keep is nu net de crux van het voorstel waarmee de minister van BZK zal komen. Het gaat om de vraag of er stemoverdracht kan plaatsvinden of dat er tijdelijke vervanging kan zijn. De minister van BZK zal op deze drie aspecten die in de motie worden genoemd ingaan. Er gebeurt wat in de motie wordt gevraagd. Ze is derhalve overbodig.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Worden de staatsrechtelijke

consequenties van de vliegende keep meegenomen in de voorstellen van de minister van Binnenlandse Zaken? Wij moeten wel voortgang blijven boeken.

Staatssecretaris **Verstand**: Hij gaat op deze drie aspecten in.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Wanneer krijgen wij dat op ons bordje?

Staatssecretaris **Verstand**: Het is de bedoeling dat er in het voorjaar een kabinetsstandpunt ligt.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Ik houd de motie formeel aan. Het mag maar twee maanden. Als er aanleiding toe is, dien ik opnieuw iets in.

Staatssecretaris **Verstand**: Ik kom te spreken over de motie van mevrouw Van Gent over het fonds voor kleinschalige initiatieven. Toen ik haar idee hoorde uitspreken dacht ik: dat is een leuk idee. Het blijkt dat het er in wezen onder een andere noemer al is, namelijk de 2B kleinschalige subsidies, waarvoor een miljoen beschikbaar is. Juist die wat meer informele groepen doen een beroep op dat type subsidies. Wij zullen dit onderwerp bekijken bij de evaluatie van de emancipatieondersteuningsstructuur. Wij zullen nagaan of er in een andere vorm behoefte is aan zo'n regeling.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Tot die tijd zal ik deze motie aanhouden. Ik dank de staatssecretaris voor haar toezegging.

Staatssecretaris **Verstand**: Mevrouw Van Gent diende op stuk nr. 11 een motie in over de uitstroompremie voor bijstandsgerechtigden. Ik kom nu op het terrein van minister Vermeend, hetgeen buitengewoon lastig is voor mij. Ik vind dat hij een oordeel daarover moet geven. Voorzover ik weet, is het zelfs al eens tijdens een algemeen overleg besproken en afgekaart. Ik ben daar niet bij geweest. Ik ga er even van uit dat al politieke besluitvorming heeft plaatsgevonden. Ik ontraad de motie daarom, want je kunt de discussie niet iedere keer opnieuw voeren. Uitstroom uit de bijstand heeft niet per se fulltime te zijn, maar het is ook denkbaar dat men erin slaagt een behoorlijke baan van drie dagen

te vinden. Het gaat erom dat men boven het bijstandsniveau uit komt. Ik zit niet al te diep in de materie, maar volgens mij zou door de regeling die wordt gevraagd de armoedeval wel eens kunnen worden vergroot. Ik ontraad de motie. Ik denk dat de politieke besluitvorming erover is afgekaart.

Mevrouw **Van Gent** (GroenLinks): Bij die armoedeval wordt ook de berekening van allerlei andere uitkeringen van gemeentewege niet meegenomen. Bovendien is dit punt aan de orde geweest bij de behandeling van de begroting van Sociale Zaken, waarbij de staatssecretaris aanwezig was. Het leek mij een goed punt om bij dit overleg aan te kaarten, in het kader van onze eigen mainstreaming. Vooral vrouwen in de bijstand die uitstromen naar een deeltijdbaan die niet zodanig is dat zij onafhankelijk zijn van de uitkering blijken niet in aanmerking te komen voor een evenredig deel van de premie van f 4000. Ik handhaaf mijn motie en hoop op grote steun.

Staatssecretaris **Verstand**: Mevrouw Visser-van Doorn heeft op stuk nr. 4 een motie voorgesteld over de Wet arbeidsongeschiktheid zelfstandigen, vooral het zwangerschaps- en bevallingsverlof. De minister van LNV heeft inmiddels twee onderzoeken laten doen, naar ik meen ter uitvoering van een eerdere motie. Het eerste onderzoek betrof de positie van vissersvrouwen, het tweede de positie van agrarische vrouwen en partners van zelfstandig werkende recreatieondernemers. Ik vind de motie overbodig, omdat in het meerjarenbeleidsplan staat dat het kabinet met een standpunt over zwangerschaps- en bevallingsverlof voor zelfstandige ondernemers en meewerkende ondernemers komt. Dat is een lastige problematiek, waarover wij advies hebben gevraagd bij het LISV. Wij zijn bezig met het bepalen van een standpunt. Ik denk dat daarmee volstrekt wordt tegemoetgekomen aan de motie van mevrouw Visser en de andere ondertekenaars. Ik moet het nu weer zeggen: ik denk dat de motie overbodig is.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Naar mijn mening gaat de motie een stap verder dan bij de andere onderzoeken was gevraagd.

Misschien is het een oplossing als ik de motie aanhoud totdat daarover duidelijkheid is.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Visser-van Doorn c.s. (27601, nr. 4) is aangehouden, maakt zij geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Staatssecretaris **Verstand**: Mevrouw Visser-van Doorn heeft een motie op stuk nr. 5 ingediend waarin wordt uitgesproken, dat de prioriteit dient te zijn het vergroten van de mogelijkheden van mannen en vrouwen om zorgtaken op zich te nemen. Dat is nu net de kern van het arbeid- en zorgbeleid van het kabinet. Daar wordt aan gewerkt. Inhoudelijk kun je daarover dan nog van mening verschillen, maar wat er ligt is wel het kabinetsstandpunt. Wij willen zorgen dat mannen en vrouwen werk en zorg los van de beeldvorming daarover kunnen combineren, op de wijze die zij wensen.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): In het debat van vanmorgen heb ik juist aangegeven, dat de balans naar mijn mening en ook naar de mening van de opstellers van het CEDAW-rapport enigszins is verstoord. Daarom vraag ik om dit punt als prioriteit aan te houden en niet de arbeidsparticipatie van vrouwen. Ik heb dat niet specifiek gezegd, maar in het stuk staat dat de arbeidsparticipatie de eerste prioriteit heeft en het verdelen van de zorgtaak het tweede punt is. Gezien alle geconstateerde knelpunten zou het zeer veel aanbeveling verdienen om dat om te draaien.

Staatssecretaris **Verstand**: Dat staat niet in de motie. Zou dat er wel in hebben gestaan, dan zou ik haar hebben ontraden. Om alle redenen die ik vanochtend heb genoemd, wil ik in het emancipatiebeleid nu eerst inzetten op economische zelfstandigheid en arbeidsparticipatie, met als andere kant van de medaille: bevordering van de zorgparticipatie. Ik wil het op dit moment niet omdraaien, want dan worden er onduidelijke, emancipatie-belemmerende boodschappen uitgezonden. Dat zou ik zeer onjuist vinden. Daarom ben ik het op dit punt dus ook absoluut niet eens met de schaduwrapportage. Als u de motie zo interpreteert, ontraad ik

haar ten stelligste, want ik zou het een verkeerd signaal vinden.

Mevrouw **Visser-van Doorn** (CDA): Vanmorgen was al duidelijk dat wij hierover van mening verschillen. Ik zei dat ik niet meer zo ontevreden was als vanmorgen, maar toch nog wel een beetje. Dat blijkt ook uit de motie die ik onder nr. 5 heb ingediend. Ik wens haar te handhaven.

Staatssecretaris **Verstand**: Onder nr. 8 heeft de heer Van der Staaij een motie ingediend over opheffing van het bordeelverbod. Ook dit onderwerp regardeert mijns inziens minister Vermeend. De minister van Justitie is in dezen de coördinerend bewindspersoon. De belangrijkste doelstelling van de opheffing van het bordeelverbod was juist het verbeteren van de positie van – illegale – prostituees. Daarnaast is er een rapporteur-vrouwenhandel die zich richt op het probleem van de gedwongen prostitutie. Dit beleid is net ingezet en zal worden geëvalueerd. Deze motie komt echt te vroeg. Ik vind dat wij moeten wachten op de evaluatie. Daarbij moeten wij ook kijken naar de aspecten die in deze motie zijn genoemd.

De heer **Van der Staaij** (SGP): Ik handhaaf mijn motie, met dien verstande dat het daarin bedoelde onderzoek kan worden gecombineerd met de evaluatie van de opheffing van het bordeelverbod. Uit het oogpunt van het emancipatiebeleid vind ik het belangrijk om hiervoor nu zelfstandige aandacht te vragen.

Staatssecretaris **Verstand**: De heer Weekers verweet mij, zij het in vriendelijke bewoordingen, dat ik een aantal van zijn vragen nog niet had beantwoord. Hij vroeg aandacht voor de relatie bijstandsmoeders-zorgondernemerschap. Het lijkt mij niet verstandig om het zorgondernemerschap te koppelen aan bijstandsouders. Het accent ligt in dezen op het ondernemerschap. Als vrouwen daarvoor belangstelling hebben, kunnen zij zich melden bij de sociale dienst en gebruik maken van de geldende regelingen. Ik zou het accent toch willen leggen op de herintreding in de kinderopvang en de zorg. Ik denk dat het een stap te ver is om bijstandsouders direct al te

koppelen aan zorgondernemerschap. Dit laat onverlet dat bevordering van zorgondernemerschap belangrijk is. Over de portal site heb ik binnenkort een gesprek met de Joke Smit Stichting en het IIAV. Op basis daarvan zal ik bekijken wat ik verder kan doen.

De verantwoording moeten de departementen zelf doen. Het hangt samen met het VBTB-traject en met de proeve die wij maken van de manier waarop je het goed kunt doen.

De heer Weekers deed een klemmend beroep op mij, maar ik herinner mij niet meer waarom!

De heer **Weekers** (VVD): Het gaat om de streefcijfers en de actieplannen van het departement om meer vrouwen in de top te krijgen.

Staatssecretaris **Verstand**: Dat neem ik mee.

Het mainstreamen heb ik vertaald door het meekrijgen van de departementen daarin. Daar zijn wij mee bezig. Ik ga een ronde maken langs alle bewindspersonen om te praten over hun onderdelen van het meerjarenbeleidsplan en over de planning die daaraan vastzit. Ten slotte. Ook ik ben ongeduldig, maar wij zitten wel in een proces dat tijd kost.

De **voorzitter**: Ik dank de staatssecretaris en haar medewerkers voor de verstrekte informatie. Ik dank verder de aanwezigen op de tribune, de leden, de staf en verder iedereen die vandaag geholpen heeft.

Sluiting 16.21 uur.